MALMÖ FORNMINNESFÖRENING

ÅRSSKRIFT 1947

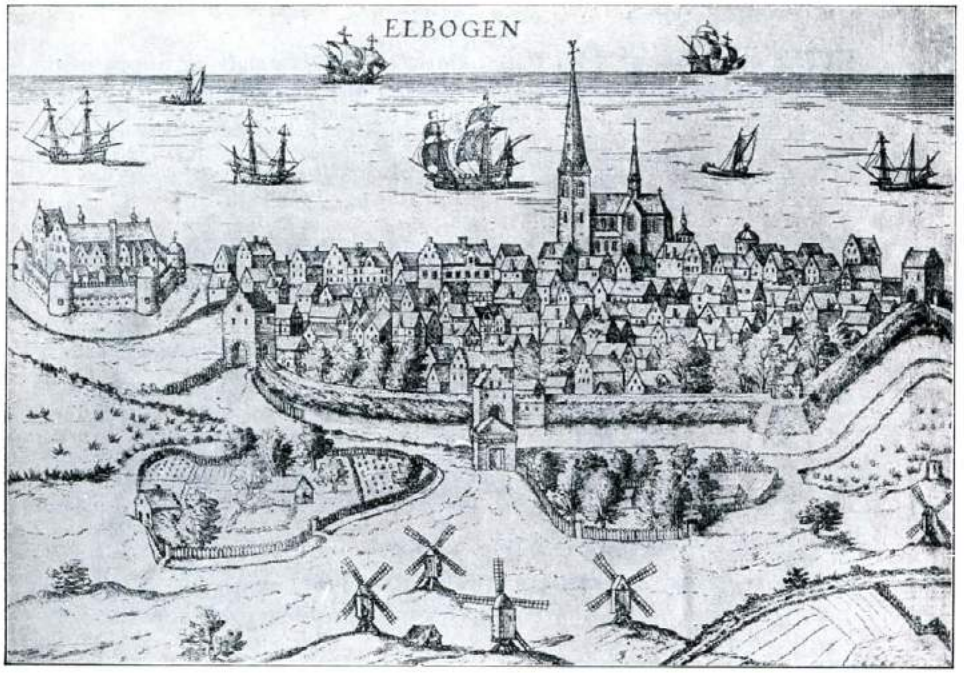

MALMÖ FORNMINNESFÖRENING
ÅRSSKRIFT

Årgångarna 1943 — 1947 med
systematiskt- och författarregister

Bilden å omstående sida föreställer Malmö på 1580-talet. Efter kopparstick i Georg Brauns och Frans Hogenbergs Liber quartus urbium præcipuarum totius mundi.

I registerna angiva de romerska siffrorna årgången (1945 = årg. XI), de arabiska sidan i resp. årg.

SYSTEMATISKT REGISTER.

Bibliografi och arkivväsen

Heintze, Ingeborg, Anteckningar till en Malmö-bibliografi. ..... XI: 95, XII: 127, XIII: 117, XIV: 141, XV: 125

Fynd och utgrävningar

Kalling, S., Ett strandfynd från äldre stenåldern i Hylliekroken XIII: 76

Kyrkor, kloster och kyrklig konst

Bager, E., En gravsten från Landskrona i Malmö S:t Petri kyrka ..... XII: 70

Historia

Ljungberg, L., Gamla barnasylen i Malmö ..... XI: 23
Myllenberg, B., Några data ur Malmö stads planteringars historia ..... XIV: 79
Rasmusson, N. L. & Skov, S., Två inlägg i frågan om Malmö sigill av 1417 ..... XIV: 138
Skov, S., Malmös Segl ..... XIII: 23

Kulturhistoria, konst och konsthantverk

Axel-Nilsson, G., När Bellman blev Knutsbroder i Malmö .... XIV: 7
Bager, E., Jörgen Sonnes målning med motiv från S:t Petri kyrka i Malmö. Text ..... XII: 5
— Ett resande teatersällskap på 1700-talet ..... XI: 72
— Sally Henriques målning av "Swenska kyrkan i Malmö". Text ..... XIV: 5
Bodman, E., Malmö år 1846. Småplock om nöjesliv och annat för hundra år sedan ..... XIV: 24
Cronquist, A., Små skisser från 1800-talets Malmö ..... XII: 8

Edestrand, H., Malmö rådhus. Studier i ombyggnaden 1864—69 XIV: 113
Fischer, E., En samling möbelteckningar. Ur Malmö snickarämbetes historia ..... XI: 61
Ljungberg, L., Jörgen Kocks porträtt. Text ..... XI: 3
Sandblad, N. G., Den borgerliga arkitekturen i Malmö enligt 1692 års syneinstrument ..... XV: 11

Ortnamn, personnamn och dialekter

Bager, E., Namngivning i Malmö under äldre tid ..... XV: 6

Personhistoria

Bager, E., Nicolas Grå, en Malmökonstnär på 1700-talet ..... XIII: 55
Dahlberg, K., Malmömålaren Carl Conrad Dalhberg ..... XIII: 6
— Ytterligare några porträtt av Carl Conrad Dahlberg ..... XIV: 136
Ekman, O. C., En lägerjournal från Carl XIV Johans dagar. Med inledn. och noter av L. Ljungberg ..... XII: 32
Hellström, C. G., Bokhandlare i Malmö under den danska tiden 1. ..... XIII: 50
Ljungberg, L., Carl Christian Halling och hans brev från riksdagen 1854—1855 ..... XV: 37
Sylvan, G., Fosie kyrka och prästgård ..... XI: 8
Tarstad, H., J. B. Westenius och tidningen "Framåt" i Malmö XIV: 51

Utsikter och illustrationer

Bilder från landställen och sommarvillor i Malmö. [1]—3. .... XII: 86, XIII: 65, XV: 99
Ljungberg, L., Malmö hamn år 1865. Försättsplansch med text XV: 5

Föreningsangelägenheter

Föreningens verksamhet ..... XI: 6, XII: 5, XIII: 5, XIV: 5, XV: 4
Förteckning över medlemmar XI: 111, XII: 141, XIII: 137, XIV: 158 XV: 146
Stadgar och stadgeändringar ..... XV: 147

FÖRFATTARREGISTER.

Axel-Nilsson, G., När Bellman blev Knutsbroder i Malmö .. XIV: 7
Bager, E., En gravsten från Landskrona i Malmö S:t Petri kyrka ..... XII: 70
— Jörgen Sonnes målning med motiv från S:t Petri kyrka i Malmö. Text ..... XII: 5
— — Namngivning i Malmö under äldre tid. ..... XV: 6
— Nicolas Grå, en Malmökonstnär på 1700-talet ..... XIII: 55
— Ett resande teatersällskap på 1790-talet ..... XI: 72
— Sally Henriques målning av "Swenska kyrkan i Malmö". Text ..... XIV: 5
Berger, Margareta, Ribersborg ..... XII: 121

Bodman, E., Malmö år 1846. Småplock om nöjesliv och annat för hundra år sedan ..... XIV: 24
Cronquist, A., Små skisser från 1800-talets Malmö ..... XII: 8
Dahlberg, K., Malmömålaren Carl Conrad Dahlberg ..... XIII: 6
— Ytterligare några porträtt av Carl Conrad Dahlberg ..... XIV: 136
Dalin, R., Hilmasro 1907—1915 ..... XV: 111
Edestrand, H., Malmö rådhus. Studier i ombyggnaden 1864—69 XIV: 115
Ekman, O. C., En lägerjournal från Carl XIV Johans dagar. Med inledn. och noter av L. Ljungberg ..... XII: 32
Fischer, E., En samling möbelteckningar. Ur Malmö snickarämbetes historia ..... XI: 61
Flensburg-Svensson, Ebba, Villorna vid Heden ..... XIII: 101
Flygare, E., Barndomsminnen från Heleneholm ..... XIII: 95
Heintze, Ingeborg, Anteckningar till en Malmö-bibliografi .... XI: 95, XII: 127, XIII: 117, XIV: 141, XV: 125
Hellman, Wendela, f. Aspegren, Några minnesbilder från Almedal ..... XV: 119
Hellström, C. G., Bokhandlare i Malmö under den danska tiden. 1 ..... XIII: 30
Helmer, Anna, f. Ohlsson, Några hågkomster från Andreelund ..... XII: 90
Hommerberg, Karin, En sommarbjudning på Hilmasro ..... XV: 117
Jönsson, E., Hågkomster från en gammal gård ..... XII: 116
Kalling, S., Ett strandfynd från äldre stenåldern i Hylliekroken XII: 76
Ljungberg, L., Carl Christian Halling och hans brev från riksdagen 1834—1835 ..... XV: 37
— Gamla barnasylen i Malmö ..... XI: 23
— Jörgen Kocks porträtt. Text ..... XI: 3
— Malmö hamn år 1865. Försättsplansch med text ..... XV: 3
— & Kalling, S., Magistratsvillorna ..... XIII: 65
Myllenberg, B., Några data ur Malmö stads planteringars historia ..... XIV: 79
Rasmusson, N. L. & Skov, S., Två inlägg i frågan om Malmö sigill av 1417 ..... XIV: 138
Rubow, Daisy, f. Ståhle, Sonnekulla ..... XIII: 109
Sandblad, N. G., Den borgerliga arkitekturen i Malmö enligt 1692 års syneinstrument ..... XV: 11
Skov, S., Malmö Segl ..... XIII: 25
Swedmark, E., Minnen från Midhem ..... XV: 104
Sylvan, G., Fosie kyrka och prästgård ..... XI: 8
Tarstad, H., J. B. Westenius och tidningen "Framåt" i Malmö XIV: 51
Thuröe, E., Några minnen från min barndoms Elisefarm och Mariebo ..... XII: 109
Åkerhielm, Annie, Sjölunda ..... XV: 101

Registerna ha uppgjorts av bibliotekarien Margit Johanson.

Malmö 1947. Lundgrens Söners boktr.

MALMÖ
FORNMINNESFÖRENING

ÅRSSKRIFT 1947

FEMTONDE ÅRGÅNGEN

INNEHÅLL:

Sid.

Malmö hamn år 1865. Försättsplansch med text 3

Malmö Fornminnesförenings verksamhet 1946 4

Namngivning i Malmö under äldre tid. Av konstnär Einar Bager .. 6

Den borgerliga arkitekturen i Malmö enligt 1692 års syneinstrument. Av docenten Nils Gösta Sandblad 11

Carl Christian Halling och hans brev från riksdagen 1834—1835. En med anmärkningar och noter till breven utgiven biografisk studie. Av stadsarkivarien Leif Ljungberg 37

Bilder från landställen och sommarvillor III. 99

Sjölunda. Av författarinnan, friherrinnan Annie Åkerhielm 101

Minnen från Midhem. Av sekreterare Edw. Swedmark 104

Hilmasro 1907—1915. Av ingenjör Rune Dalin 111

En sommarbjudning på Hilmasro. Några anteckningar till ett gammalt fotografi av fröken Karin Hommerberg 117

Några minnesbilder från Almedal. Av fru Wendela Hellman, född Aspegren 119

Anteckningar till en Malmöbibliografi för år 1946. Av förste bibliotekarien Ingeborg Heintze 125

Förteckning över nytillkomna medlemmar 146

Stadgeändringar 147

Annonser ..... I—XV

Redaktionskommitté:

Styrelsen för Malmö Fornminnesförening.

Redaktör:

Leif Ljungberg.

Stadsarkivet, Kyrkogatan 6, Malmö.

Författarna äro ensamma ansvariga för sina uppsatsers innehåll.

MALMÖ HAMN ÅR 1865.

Den danske marinmålaren Carl Ludvig Bille, född 1815 död 1898, var även flitigt verksam på denna sidan Sundet. Från Malmö hamn finnas flera målningar utförda av honom. Här reproducerade motiv har tagits från dåvarande yttre piren, belägen ungefär mitt emellan nuvarande inre och yttre fyrpirarne. Den inre fyren uppfördes först år 1878 på piren i tavlans fond. På kajen t. v. skymtar "Drottningsoffan", uppförd 1848 för att drottning Josefina där skulle vila sig och insupa hafsluft under sina promenader; den borttogs 1939. — Som ett mäktigt sjömärke, vilket det också var, reser sig S:t Petri kyrkas torn med sin karakteristiska barockhuv. T. h. därom avtecknar sig "Tunnelns" trappgavelssiluett. Caroli gamla kyrka med sin höga takresning se vi t. v. å bilden.

Målningen äges av G. & L. Beijers AB., Malmö, till vilket företag föreningen står i tacksamhetsskuld för bistånd vid reproduceringen.

L. L.

MALMÖ FORNMINNESFÖRENINGS VERKSAMHET 1946.

Föreningens båda ordinarie sammanträden ha ägt rum på Hotell Tunneln. Vid vårsammanträdet den 20 februari höll antikvarien, fil. d:r William Karlson, Lund, föredrag över ämnet Svensk herrgårdsvardag på 1700-talet; vid höstsammanträdet den 16 oktober talade professor Holger Arbman, Lund, om Norden och vikingatidens internationella handel. Båda föredragen illustrerades med skioptikonbilder. Den 15 oktober hade föreningsmedlemmarna samlats till en trevlig rundvandring i stadens centrala delar, bl. a. i trakterna kring Lilla Torg, där särskilt Hedmanska gården och Faxehuset ingående studerades. Liksom tidigare var redaktör Ossian Lindskoug en kunnig ciceron. Rundvandringen avslutades med ett besök i Kungl. Hovrättens byggnad, där hovrättssekreteraren Ebbe Kock förde deltagarna kring.

Torsdagen den 30 maj (Kristi Himmelsfärsdag) ägde föreningens vårutfärd rum i det vackraste väder. Den hade samlat nära 100-talet deltagare, vilka pr järnväg och buss ställde färden runt Färs härad. Södra Åsums gamla kyrka och Charlottenlunds hembygdsgård förevisades av folkskolläraren Sigge Friberg. Dagens besök på Övedskloster, där överhovstallmästaren och friherrinnan Ramel med aldrig svikande älskvärdhet visade besökarna kring i slottet och omgivningarna, räkna deltagarna säkert bland sina oförglömliga minnen. En promenad till Övedsklosters kyrka och strövtåg i skogen kring Tulesbo ingick även i dagens program. Utfärden slöts med ett festligt samkväm på Sjöbo gästgivaregård.

Föreningen har i samarbete med Malmö museum vidtagit vissa förberedande åtgärder för att från vanvård rädda den s. k. Knutsbacke (= del av stadsägan 2116 i Limhamn), en bronsåldershög vid kvarteret 232 Spiggen. Genom Malmö

museum har en skrivelse i ärendet avlåtits till riksantikvarieämbetet den 11 november.

Föreningens årsskrift utkom den 29 maj. Boktryckaren Edvin Lundgren har liksom tidigare genom en frikostig rabatt å tryckningskostnaden visat sin förståelse för föreningens verksamhet.

Medlemsantalet utgjorde under året 3 hedersledamöter, 15 ständiga och 432 betalande, eller tillhopa 450 medlemmar, vilket utgör en ökning av 43.

Av kassaförvaltarens redogörelse för föreningens inkomster och utgifter framgår, att behållningen den 31 december utgjorde:

Svenska Statens 3 % obligationslån av den 1/2 1946, litt. B. n:r 8992	5.000: —	
Premieobligation av år 1943 ser. 1298, n:r 667	50: —	5.050: —
Berghska fonden:		
Innestående i Malmö sparbank	597: 10	
Svenska statens 4 % försvarslån av år 1941; 5 st. litt. E. n:r 65368—65372 à 100: —	500: —	1.097: 10
Innestående i Sparbanken Bikupan	3.120: 58	
„ å postgiro	3: 01	
Kontant i kassan	62: 99	3.186: 58
	Summa	9.333: 68

NAMNGIVNING I MALMÖ UNDER ÄLDRE TID.

Av EINAR BAGER.

När handelsmannen Peter Hegardt år 1672 i sin minnesbok antecknar sin första "unga" dotters födelse och dop, motiverar han hennes namn Anna Maria med, att därigenom "ihukommes min kierestes (= hustrus) faders nu sahlige moders naffn Anna, saa och min egen sahlige moder Marine". Under de följande åtta åren komma ytterligare sex barn till världen, de flesta blott för att efter några månader åter lämna densamma, varefter hustrun, Marine Thomasdatter, dukar under i barnsäng. Efter ett års sorgetid gifter så Peter Hegardt om sig med Margareta Faxe, som först skänker honom tvänne söner. När även det tredje barnet blir en son, döpes han resolut till Martinus, "dermed at ihukomme min afdöde sahlige kiereste Marine Thomasdatter". Nästa år följer så äntligen en flicka i barnaraden och Peter Hegardt kan med tillfredsställelse åter anteckna, att hans saliga hustrus minne bevarats i hennes namn Marine.

Dessa exempel visa den lagbundenhet, varmed forna tiders namngivning ägde rum. Att som nu välja namn, därför att de efter föräldrarnas smak äro vackra och välljudande, var för våra förfäder helt otänkbart. I stället gällde det att genom barnens namn bevara minnet av tidigare generationer och även om barnrikedomen ofta ställde mycket stora krav på föräldrarnas genealogiska kunskaper, så synes man nästan undantagslöst ha kommit till rätta med problemet.

I första hand begåvas naturligtvis barnen med farföräldrars och morföräldrars namn. Härvid kan man åtminstone i äldre tid iakttaga en tydlig tendens att icke upptaga ännu i livet varande förfäders namn. Redan i slutet av 1600-talet påträffar man dock åtskilliga undantag från denna regel. På grund av namnens ärftlighet även i tidigare släktled kan det härvid givetvis tänkas, att namnet upptagits efter någon släktmedlem i längre tillbaka liggande tid.

Med rörande envishet uppkallar Peter Hegardt de trenne

döttrar, som följa på ovannämnda förstfödda efter sin svärmoder Karine, medan den förste, snart avlidne sonen får bära hans faders Josias namn. I Hegardts äktenskap med Margareta Faxe uppkallas de första tvänne sönerna efter sin morfader Jörgen Faxe och farfader Josias, medan den tredje sonen, såsom vi sett, i brist på döttrar begåvas med en maskulin form av första hustruns namn. Efter dottern Marine följa så tvenne små bärarinnor av mormodern Ellines namn. Sonen Peter, som avslutar den långa raden, bär ju sin faders namn, men kan också uppkallats efter dennes morfader Peter. Enligt Troels Lund skulle man genom att låta barnet bära fars eller mors namn så att säga slå knut på barnskaran, så att fortsättning utebleve. En klockare sökte på 1700-talet nå samma syfte genom att kalla sitt fjortonde barn för Punctum. Med lille Peter sattes ju också mycket riktigt punkt efter den långa hegardtska barnaraden.

Att man som Troels-Lund påstår, vid namnvalet i första hand skulle uppletat släktens berömdaste företrädare, förefaller mindre sannolikt. I enstaka fall torde dock fåfängan spelat in i sådana sammanhang, liksom den väl även tagit sig uttryck, när tullförvaltaren Jacob Malmros låter kalla sin förstfödde efter sin riksbekante svärfader för Haqvin Bager Malmros! Det är däremot självklart, att sedan förrådet av namn från närmaste släktled uttömts, de framstående äldre släktmedlemmarna först kommit i åtanke.

Genom bruket att vid omgifte den avlidne makens eller makans namn skulle skänkas åt första barn av samma kön i den nya kullen, ha ofta helt främmande namn kommit in i släkterna. Haqvin Bagers namn kan man sålunda följa via hans farfader Håkan Börgesson till dennes moders förste man, bagaren Haagen Davidsen. Ett motsvarande förhållande kan påvisas beträffande bomärket, där efterträdaren i äktenskapet ibland upptager sin föregångares tecken.

En vacker sed krävde, att om fadern avled före sin sons födelse, skulle denne bära hans namn. Sålunda döptes den son, som efter handelsmannen Peder Christenson Ribers död kom till världen, till Per, ehuru redan en son i den stora barnkullen bar detta namn. När handelsmannen Lorenz

Münters änka samma afton, som hennes man bars till graven, nedkom med en son, fick denne i dopet namnet Lorenz Jürgen, fastän det även här redan fanns en äldre broder Lorenz.

Var barnet i sådana fall en flicka, blev det litet besvärligare. Det gick ju ännu an att kalla Pers dotter för Pernilla, Bengts för Bengta eller Benedikta, Kristians för Kristina o. s. v. Man skyggade emellertid heller icke tillbaka för sådana äventyrliga nyskapelser som Ottolina efter Otto, Mattiana efter Mattias, Andrietta efter Anders och Olina efter Ola. När efter sadelmakaren Lars Peter Bergendorffs bortgång hans änka nedkom med tvillingar av olika kön, löste man det kinkiga problemet genom att kalla sonen för Lars Peter och dottern för Laura Petrea. Märkligt nog är tendensen att uppkalla dotter efter avliden fader mindre framträdande under 16- och 1700-talen än under förra hälften av 1800-talet, varifrån några av ovanstående exempel hämtats. En berömd gravstensinskription på Malmö gamla kyrkogård förmäler, att järnhandlaren Carl Eric Eriander år 1843 blivit "tidigt kallad från lycklig verksamhet, makas ömhet och nytändt fadershopp". När hoppet blivit verklighet, fick det naturligtvis namnet Carolina Erica.

På samma sätt förfor man, om modern avled före barnets dop. När snickaren Herman Refwermans hustru Bengta går bort endast några timmar efter dotterns födelse, får denna följaktligen bära hennes namn.

En särskilt besvärlig kategori borde ju hittebarnen varit. Åtminstone gossarna synes man emellertid ha lyckats inrangera i ett lagbundet system genom att uppkalla dem efter det mest bekanta av alla hittebarn — Moses.

Genom den stora dödligheten inom de tidigare åldersgrupperna avbröts ofta den kedja, som eljest genom namnen skulle bundit samman släktleden fram genom tiderna. I många fall har emellertid bandet hållit ända fram till våra dagar. Det i Malmö välkända namnet Johan Daniel Ruhe kan man sålunda följa över fem generationer Ruhar upp till stamfadern i Malmö Daniel Ruhe i början av 1700-talet och dennes svärfader knivsmeden Johan Tabbert. Daniel Ruhes broder Henriks namn åter har över släkten Kockum genom

tvänne sekler vandrat ner till bland andra författaren av dessa rader.

Lagbundenheten i namngivning under äldre tid har sin särskilt stora betydelse vid släktforskning. Man kan såsom ovan påvisats utgå ifrån, att barnens namn burits i tidigare generationer i något sammanhang och man får därigenom ofta en fingervisning att inrikta sin forskning åt visst håll. Skulle däremot en uppstigande släktgren i större utsträckning innehålla namn, som saknas i senare släktled, har man anledning misstänka, att något fel insmugit sig, t. ex. att barnen härröra ur ett icke beaktat tidigare äktenskap. I sitt "Bidrag till Malmö stads historia" uppger sålunda A. U. Isberg, att handlanden Hans Lorck var son av rådmannen Thomas Lorck och Margareta Wibe. Den sistnämndas förnäma stamträd innehåller namnen Mikkel, Anne, Kristen, Margarete, Simon och Karine, vilka med undantag av Karine helt saknas bland Hans Lorcks barn och barnbarn. Fallet föreföll därför misstänkt och vid närmare undersökning visade det sig mycket riktigt, att Thomas Lorck varit gift en gång tidigare och då med en dotter till en Hans (Folskenck). Hennes namn är okänt, men förekomsten av namnet Karine i senare släktled gör det så gott som visst, att hon burit detta.

Redan i början av 1700-talet, kanske t. o. m. något tidigare, kan en viss upplösning i reglerna för namngivning iakttagas. Sålunda blir det allt vanligare, att småttingarna få stoltsera med namn ur kungahuset och även gynnare och förmän bli på detta sätt ihågkomna. När bokhållaren Bertil Kock låter ett par av sina många barn bära namnen Hedvig Sophia och Carl Fredrik, får detta därför endast betraktas som uttryck för ett rojalistiskt tänkesätt.

Grundtanken levde emellertid kvar långt in på 1800-talet, dock under en allt ojämnare kamp mellan släktnamnen och modenamnen. Under århundradets senare hälft segra så de senare över så gott som hela linjen. Först i våra dagar kan man åter spåra en viss återgång till de gamla förnäma formerna för namngivning, vartill det växande intresset för släktforskning säkerligen bidragit.

EXEMPEL PÅ NAMNGIVNING.

PEDER WEIJER, † 1684, handelsman i Malmö.

Peder Weijer Bente Adamsdatter	Jens Weijer	Peder Weijer	Peder	efter farfarsfar
			Jens	farfar
Henrik von Hollen Hebbel Bulicken	Abele von Hollen		Jörgen	
			Anna	mormorsmor
	Erik Söffrensen	Johanne Eriksdatter	Henrik	farmorsfar
			Abela	farmor
Christen Pedersön Anne	Christine Christensdatter		Christian	mormorsfar

PETER HEGARDT, † 1711, rådman i Malmö.

	Josias Hegardt	Peter Hegardt	1. Anna Maria	efter morfarsmor och farmor
	Marine Pedersdatter		1. Catharina	mormor
			1. Catharina	d:o
			1. Catharina	d:o
Niels Jacobsen Anne Thomasdatter	Thomas Jyde	1. Marine Thomasdatter	1. Josias	farfar
			1. Christian	farfarsfar?
Hans Jespersen Maren Jacobsdatter	Karine Hansdatter		1. Martha	farfarsmor?
			2. Jörgen	morfar
			2. Josias	farfar
Jens Söfrensen Faxe Margrete Christoffersdtr	Jörgen Faxe	2. Margareta Jörgensdtr	2. Martinus	förra hustrun
			2. Marine	d:o
Jacob Clausen Anna Johansdatter	Elline Jacobsdatter		2. Helena	mormor
			2. Helena	d:o
			2. Peter	far eller farmorsfar

JACOB CLAUSEN, † 1640, borgmästare i Malmö.

	Claus Poulsen	Jacob Clausen (g 1 m. Hille Jostdatter)	Claus	efter farfar
			Johan	morfar
			Willum	morfarsfar
			Fredrik	mormorsfar
			Ingeborg	mormor
Willom Dirichsön Anna Bassesdatter	Johan Willumsen	Anne Johansdatter	Kirstine	mormorsmor
			Hille	förra hustrun
Fredrik Leijel Kirstine Jensdatter	Ingeborg Leijel		Anna	morfarsmor
			Birgitta	
			Elline	mormorsfarmor

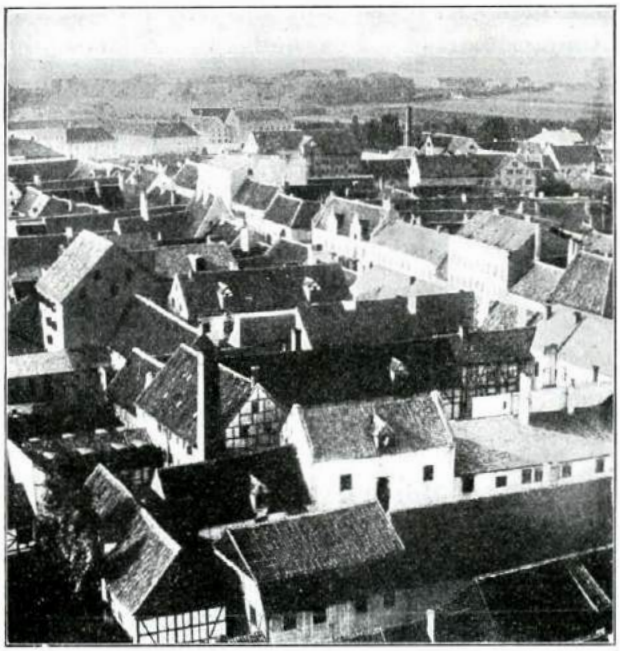

DEN BORGERLIGA ARKITEKTUREN I MALMÖ ENLIGT 1692 ÅRS SYNEINSTRUMENT.

Av NILS GÖSTA SANDBLAD.

Den 9 februari 1692 beslöt magistraten i Malmö att företa en byggnadsinventering i staden och därvid "annotera wed hwart huus dess lägenhet och willkohr, ongefähr tompternes längd och bredd, huru dhe äre bebyggde med Stugor, Camrar ock warma Rum, så ock hwad lägenhet der kan wara till at byggia".[1] Stadens 766 tomter delades därvid upp i nio rotar om cirka 85 tomter i varje rote — uppdelningen gjordes helt schematiskt, ofta med rotegränsen mitt i ett kvarter —

[1] Mag. prot. ang. dag fol. 185 o. f. MSA.

Vignettbilden visar en utsikt över Malmö från Petri kyrkas torn. Foto från 1800-talets senare del.

och inventeringen av varje rote anförtroddes åt en rådman med en timmerman som byggnadskunnig medhjälpare. De nio syneinstrumenten finns numera, sammanförda till ett, i Malmö stadsarkiv. Några av dem är ytterst noggrant förda, särskilt andra rotens, medan andra, bl. a. första rotens, är mera summariska. I regel ger emellertid varje beskrivning en klar föreställning om den gård det är fråga om. Beskrivningen av en gård på norra sidan av Stortorget må citeras som ett normalt exempel:[1a]

"436 [540]. Casten Docks huuss til torget 2 lofft hög fra O til Wester 30 all östen dören 1 Warm stuge 1 warm sengekamer, ofuen 1 stort sall, Westen dören 1 kramboe 1 pach kammer. Garden fra S til N 18 all kringbygt 1 köck spissekamer, 1 stahl, 1 wedehammer 1 brygehuss och 1 lidet kammer, i[n]gen legenhedt i gaarden kand bringes til warme".

Emellertid har dessa bortemot 700 gårdsbeskrivningar — en del av de 766 tomterna var ju obebyggda — hittills endast med en viss svårighet kunnat utnyttjas av forskningen. Den använda tomtnumreringen utbyttes nämligen redan 1694 mot en ny, och endast genom att ingående jämföra ägarnamnen med de i senare mantalslängder upptagna har man kunnat placera gårdarna på rätt plats i stadsplanen[2]. När instrumentet nu tas upp till granskning beror det på att denna olägenhet genom ett arkivfynd undanröjts. I krigsarkivets samlingar har förf. påträffat den karta, som utgör instrumentets nyckel. Den bär påskriften "Quarterelle öfwer Malmö stadh och huruledes Guarnisonen pro tempore ähr inquarterat. Öfwerlefwererat till hans Kongl. Maytt den 15 Aprili Anno 1692 af Öfwersten och Commendanten David Makelier". Den visar kompaniernas förläggning i Malmö men innehåller dessutom de dåvarande namnen på torgen och de flesta av gatorna samt hela 1692 års tomtindelning och tomtnumrering.

Det säger sig självt att instrumentet med dess karta har ett utomordentligt värde, inte minst ur byggnadshistorisk synpunkt. Det utgör emellertid inte den enda möjligheten att

[1a] Efter 1692 års nummer tillfogas inom klammer de som var gällande 1694—1865.

[2] Fröken Maria Cronquist har gjort omfattande undersökningar enligt denna metod. Se Maria Cronquist: Utredande förteckning över Malmö stads fastigheter MSA.

komma åt det äldre byggnadsskicket i Malmö. Den bästa vägen går alltjämt genom de byggnader som står kvar eller är kända i bild. Uppgifter om flera av dem finns här och där i litteraturen, och framför allt är fem viktiga gårdar in i detalj kända genom tidigare undersökningar: Hans Michelsens stenhus, Flensburgska gården, Kungshuset och Gyllenpalmska gården som numera bildar Residenset, samt Skånska Dagbladets gård[3]. Till detta kommer det stora materialet av bouppteckningar och andra handlingar i Malmö stadsarkiv, till vilket även kan räknas kopierade tomtkartor med planer av tio hus från 1690. Det är att hoppas, att de ytterst grundliga undersökningar av detta material, som Einar Bager under en följd av år utfört, med tiden kan komma att publiceras i den samlade och slutgiltiga form, vilken med rätta föresvävar honom; redan de utdrag han låtit gå i tryck, framför allt orienteringen i "Skånska Dagbladets gård", och de många uppgifter ur sin avskriftsamling han generöst ställt till förfogande åt andra, ger en försmak av de kommande resultaten. I väntan på Einar Bagers sammanfattning kan man emellertid genom syneinstrumentet få ett första tvärsnitt genom bebyggelsen, som redan det i stora drag klargör dess karaktär och ger en möjlighet att undersöka dess ställning. Och detta tvärsnitt är desto värdefullare som det i själva verket inte ger bebyggelsen vid 1600-talets slut utan blottar betydligt äldre byggnadstraditioner. Efter 1658 var Malmö en erövrad stad, dess gamla handelsförbindelser var avbrutna, krig och belägringar pågick eller hotade under långa tider, inkvarteringar tyngde och den byggnadsverksamhet, som pågick var i hög grad knuten till befästningarna[4]. Någon förnyelse av den borgerliga bebyggelsen kunde under sådana förhållanden icke äga rum. Det är i stället det danska slutskedet — senmedeltiden och renässansen — som främst möter i syneinstrumentet av 1692.

[3] Sandblad: Malmö stadsbild genom tiderna, Malmö genom 600 år, sid. 59 ff samt Sandblad: Malmö residens byggnadshistoria, Lund 1931, Bager: Skånska Dagbladets gård, Malmö 1936, Bager och Sandblad: Flensburgska gården, Malmö 1936, och Bager: Kronomagasinet, Malmö 1939.

[4] G. Clemensson: Malmö stads historia, Malmö 1914, del I.

Den stadsplan, i vilken instrumentets gårdar ligger inpassade, rymmer åtskilliga gåtor, men i sitt utvecklade skick är den lätt att överblicka. Tomtnumreringen på 1692 års karta framhäver tydligt Stortorget från 1546 som dess centrum och Södergatan som dess huvudled. Första roten (1—87) börjar i torgets nordöstra hörn och går sedan söderut genom kvarteren på Södergatans sidor. Men numreringen låter också binda sig av stadens äldre väst-östliga huvudled, ehuru endast delvis. Västergatan, som genom Malmöhus utvidgning på 1520-talet mist sin utfart och därigenom sjunkit i betydelse, är splittrad mellan tre olika rotar, men numreringen i sjätte och början av sjunde roten (428—512 och 513—597) följer strikt Adelgatan och Östergatan och markerar därmed att i varje fall denna sträckning inte helt mist sin medeltida ställning som huvudådra i staden. Betydligt mindre deciderad är numreringens gång i områdena mellan hittills nämnda storgator. I väster söker sig tredje, fjärde och femte rotarna (173—257, 258—342, 343—427) i stora oregelbundna slingor från söder mot norr, och i öster fogas kvarteren i tillsynes godtycklig ordning in i rotarna sju, åtta och nio (513—597, 598—682, 683—766). Endast när nummerföljden närmar sig utkantskvarteren vid vallarna får den åter givna linjer att gå efter. Andra roten (88—172) löper längs en vallgata i sydväst, Grynbodarna, och åttonde och nionde rotarna följer delvis vallarna i sydost.

Mot dessa olika stadspartier svarar givetvis de olika bebyggelsetyperna. Syneinstrumentet upptar ett knippe grundmurade små hus i sydvästra utkanten (137, 139, 142, 143, 147, 149), men som Einar Bager framhållit ha de säkerligen uppförts av sekunda tegel från det närbelägna tegelbruket i kvarteret Tranan; de har alltså en tillfällighet att tacka för sin tillkomst[5]. Med undantag för enstaka stenhus sådana som Kalendegillets vid Kalendegatan finns de grundmurade byggnaderna i övrigt vid huvudgatorna och kring torget. Så väl kända som de viktigaste av dem är räcker det med att påpeka, att vid Adelgatan, Västergatan och Östergatan finns sådana byggnader såväl från medeltid som renässans —

[5] Einar Bager: Skånska Dagbladets gård sid. 10.

Knutsgillets hus, Jörgen Kocks hus, Hans Michelsens hus, Tunneln hör till de förra, det försvunna Runnerströmska huset till de senare. Däremot kan inte något av stenhusen kring torget och vid Södergatan dateras tidigare än till omkring 1546 då torget utstakades. Det försvunna tegelhuset i hörnet mellan torget och Södergatan var av medeltida typ men kallades nybyggt just 1546 och utgör alltså det första ledet i den strävan att omge den nya torgplatsen med en värdig arkitektur i grundmur, som omkring 1600 fullföljdes i Kungshuset och Gyllenpalmska huset[6].

Ehuru stenhusen, när de uppfördes, påtagligen utgjorde ambitiösa utslag av lusten att "gorde och gotzs well bygge oc forbedre besönderligen mett stenhus vdt till adellgaaden" vilken går som en röd tråd genom den danska senmedeltiden och renässansen, behandlas de i 1692 års instrument med en anmärkningsvärd nonchalans[7]. I första rotens protokoll skiljs helt enkelt inte på stenhus och korsvirkeshus och till och med i femte rotens protokoll, som annars är noggrant fört, förbigås Jörgen Kocks stora gårdskomplex utan ett ord om materialet:

> "381 [518]. Wilhelm Andersson uth til Torget 4 Stuger eller Cammer, som ehr warmt uthj, et lidtet kammer warmt, uppå Sahlen 3ne Spiesser och ehr tillsammenss begreppen 14 fagh Noch dhen store Trocksahlen, Till bryghhuuss 12 fagh: Stallelengden ½ tagh 10 fagh."

Beskrivningen skulle bortsett från trevånigheten ha kunnat gälla vilken korsvirkesgård som helst. Och i själva verket har synemännen i så hög grad inrättat sig just efter korsvirket, att de i sju rotar infört måttenheterna "fagh" och "binning" bredvid alnmåttet och i en rote till och med enbart använt de förra. Korsvirkestekniken hade trängt igenom i så hög grad, att man endast räknade med den. Det innebär att nyanserna i byggnadsskicket inte främst kommer fram genom en jämförelse mellan korsvirkeshusen och stenbyggnaderna utan måste studeras *inom* korsvirkesarkitekturen själv.

[6] Dateringen 1544—1546 enligt uppgifter i Einar Bagers avskriftsamling.
[7] MSA, inkomna handlingar B II 1546 10/8.

Den första gruppen av korsvirkesbyggnader omfattar de stora helt eller delvis kringbyggda gårdarna med åtminstone manbyggnaden i två, ja, någon gång i tre våningar och rikligt tillmätt gårdsutrymme. Gårdarna av denna sort ägs av köpmän, som i syneprotokollet nämns utan titel, om de inte är kommunalt engagerade som borgmästare eller rådmän — samt av de högre officerare och civila ämbetsmän, som efter Skånes övergång till Sverige slog sig ned i provinshuvudstaden som en överklass över överklassen. I syneinstrumenten kommer man lättast åt dem genom att ta sikte på tvåvåningheten. Instrumentet upptar omkring 175 sådana gårdar, och till övervägande delen hopar de sig inom samma områden som stenhusen — kring torget och vid Södergatan samt vid Adelgatan, Östergatan ut till Humlegatan och Västergatan ut till Gråbrödersgatan. I centrum och framför allt vid Adelgatan ligger de på smala medeltidstomter och gårdslängorna har fått lov att tränga hop sig till det yttersta. När man i närheten av Petri kyrka möter så stora anläggningar som 485 eller 488 beror det på sammanslagningar som skett under blomstringstiden omkring 1600[8]. Men kring Öster- och Södergatans yttre delar har tomtutrymmena varit större och gårdarna har kunnat utveckla sig fritt med huvudgård, bakgård och trädgård. När man ur det rika materialet skall utvälja ett enda exempel frestas man stanna inför en sådan förstadsgård. Den Lembkeska gården i hörnet mellan Södergatan och Baltzarsgatan, vars huvudlänga var uppförd vid 1500-talets mitt, må stå som storborgargårdens representant:

"701 [395]. Hr Rådhm. David Kröger på Söndergathen, egen gårdh.
28 binninger huus i gränden
16 dito emot stora gathan
10 dito een längia midt på gården
10 dito een längia på högre handen i gården neder i gården
9 dito een ny längia nederst i gården
73 binningar som består utj
1 stufwa wed gathen med Järnugn, 2 Camrer warme rum, 1 dito kall Cammar, 1 köök, kölna, brygghus, stall, packhus, sampt andre nödvändige huusrum, altsammans medh dubble lofft och wel vedt macht.
1 fruchthage dito lyten medh en Watnpåst.
På lofftet åt stora gathen 4 rum til Camrer och Saahl huaraf en Cammar ähr warm."

[8] Einar Bager: a. a. sid. 15.

Går man från denna storborgargård till hantverkargårdarna märker man genast skillnaderna. Enstaka hantverkargårdar ligger insprängda vid huvudgatorna; det bor exempelvis guldsmeder såväl vid Södergatan som vid Östergatan. Men i allmänhet håller hantverkarna till vid sidogatorna och andra mindre centralt belägna gatusträckningar. Deras gårdar är anspråkslösare än köpmännens. De eftersträvar att ha ett tvåvåningshus vid gatan, men det omfattar ett mindre antal rum, de har inte alltid stall och husdjur, och även om deras verksamhet kräver förrådsutrymmen har de inte behov av omfångsrika packhus och talrika spannmålsloft. Ordinärt kan beskrivningen låta på följande sätt:

"93 [696]. Anders Larssen Skomackers bolig, 2 bön högt, lengden til gathen 15 fag eller 31 ahlen, består uthi efterfölliande lossementer, Nembl. stufwen 4 fag med kackelugn uthi, forstuen 3 fag, it litet kammer 2 fag uthan warme Noch 3 kamrer 6 fag uthan warme. Item i gården uth til strätet ett huuss en bön högt 13 fag eller 29 ahlne, der uthi kiöken, bryghuus med skorsteener, der hoss stall och port, twert öfwer för i gården een wedehammer 11 fag, der uthi barckekar och sådant, loftet öfwer stugun står opet, fins hwarken skorsteen eller spies, gårdens lengd 29 ahlen, breden 9 1/2 ahlen".

Slutligen återstår småfolkets bostäder. Man finner dem i första hand inom de områden, som också på kartan framträder som anspråkslösast — i de smala kvarteren utmed vallarna och även innanför strandmuren i norr. Men därifrån sprider de sig längs gränderna till stadens inre. I denna bebyggelse är det inte längre fråga om helt eller delvis kringbyggda gårdar. Ett gårdshus kan finnas, gärna också en trädgårdstäppa, men oftast har utrymmena minskats ner i så hög grad att de får plats under ett enda tak. Som exempel väljes ett hus från trakten av Söderport:

"114 [718]. Constapelen Per Erichssen, bor i Lieutnantsskens Christina Jacobs bolig, een bön högt, lengden till gathen 5 fagh 12 ahlne, der uthi stufwen 3 fag med kackelugn uthi, och skorsteen i kiöcket, forstugun 1 fag, it Cammer i forstufwen 1 fag, är intet gårdsrum".

Trots skillnaderna mellan dessa tre representativa gårdar visar det sig emellertid vid ett närmare studium att de i själva verket utgör variationer av en enda grundtyp. De är alla så starkt beroende av en i korsvirke fixerad borgerlig byggnadstradition, att den byggandes yrke och ekonomiska ställning

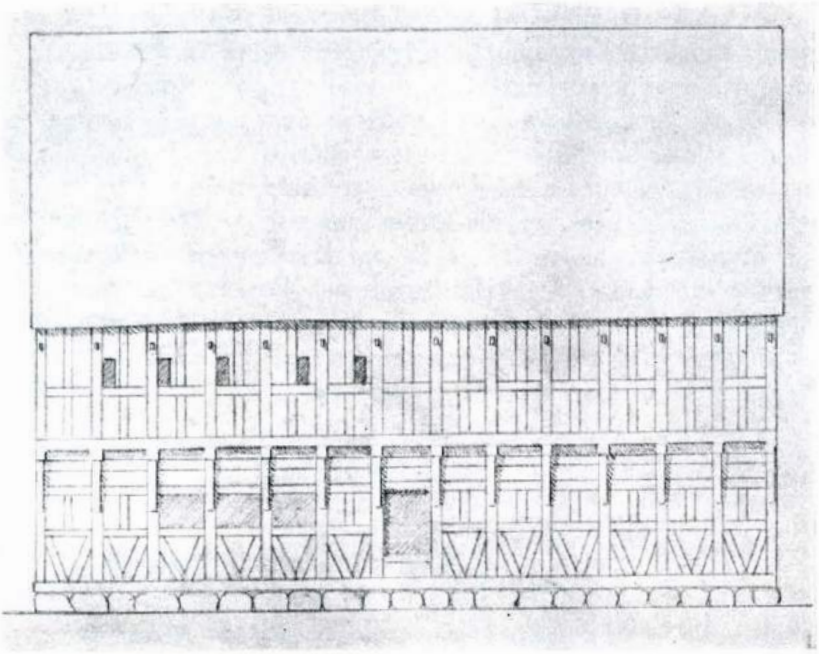

Fasad mot Petri kyrka av korsvirkeshus från 1533. Teckning av R. Mejborg. Nationalmuseet, Köpenhamn.

väsentligen endast inverkat på storleken och utsmyckningen, ej på typen. Det bör framhävas, att dessa byggnadstraditioner inte blott härskar i Malmö utan är gemensamma för hela det skånsk-danska korsvirkesområdet. Här är emellertid endast syftet att undersöka i hur hög grad de präglar syneinstrumentet från 1692 och därmed bebyggelsen Malmö.

Karakteristiskt för den gårdstyp, det är fråga om, är för det första, att den borgerliga bostaden helt eller delvis upptar gårdens huvudbyggnad, att denna är ett fasadhus, som fyller ut hela tomtbredden vid den förnämsta av de gator tomten tangerar, och att gatufasaden är utformad som hela gårdens skådesida och bostadens skylt. I Malmö bryts dessa principer av de medeltida gavelhusen. Men för övrigt talar syneinstrumenten sitt tydliga språk. Endast i två eller tre fall ligger bostadens huvuddel någonannanstans än i gatu-

huset, där den visserligen inte härskar ensam men dominerar. Har gården ett tvåvåningshus är det just gatuhuset. Synemännen mäter dess fasad från tomthörn till tomthörn och räknar i varje fall rummen i dess bottenvåning innan de beger sig ner i gården. Vad fasadens verkan beträffar kompletteras dokumentuppgifterna genom de bevarade eller kända byggnaderna. I gatufasaden men endast i den har timmermannen fått slösa med dekorativt ordnade löshult och snedstyvor och överkragningen har givit honom det bästa tillfälle att briljera med sina tekniska kunskaper. Träsnidaren har fått förse knektar, fyllnadsträn och loftslist med dekor och port- och dörrhammare med inskriptioner. Muraren har mönsterlagt teglet. I den Mejborgska skissamlingen i Nationalmuseet i Köpenhamn finns en teckning av den äldsta kända malmöfasaden av denna art — den bar årtalet 1533 och tillhörde huvudbyggnaden i en av de gårdar, som enligt 1692 års karta då ingick i n:r 485. Från denna begynnelse kan man genom decennierna följa raden av rikt utformade fasader fram till exempelvis det Diedenska 1600-talshusets vid Östergatan. De utgör konsekvensen av det framhävande av gathuset-bostadshuset, som är beskrivningarnas röda tråd:

> 435 [339]. *Hille Hendrichs huss til torget 2 lofft högh fra O til W 10 all 1 warm stuge och et kamer, ofuen på Uden Warme*, Garden fra S til N 24 all 1 köch och bryghuss 2 lofft högh smahl gardzrum."

Syneinstrumentet antyder emellertid inte bara gatuhusets yttre karaktär och dess funktion. Det låter också dess plangivning tämligen klart avteckna sig. I första hand avslöjar det, att det funnits en standardiserad bostadssvit, att den legat i bottenvåningen, att den bestått av förstuga, stuga och kammare och att vart och ett av dessa rum i regel sträckt sig tvärs genom huset från gatan till gården. Låt oss först gå till stugan! Bevarade rester och beskrivningar från Flensburgska huset, Kungshuset och Skånska Dagbladets gård samt de tio planerna från 1690 visar att detta rum varit ombonat, rikt möblerat och ofta smyckat med paneler och målningar. Detta bekräftas i så hög grad som möjligt över hela linjen genom syneinstrumentet. Stugan återkommer ständigt

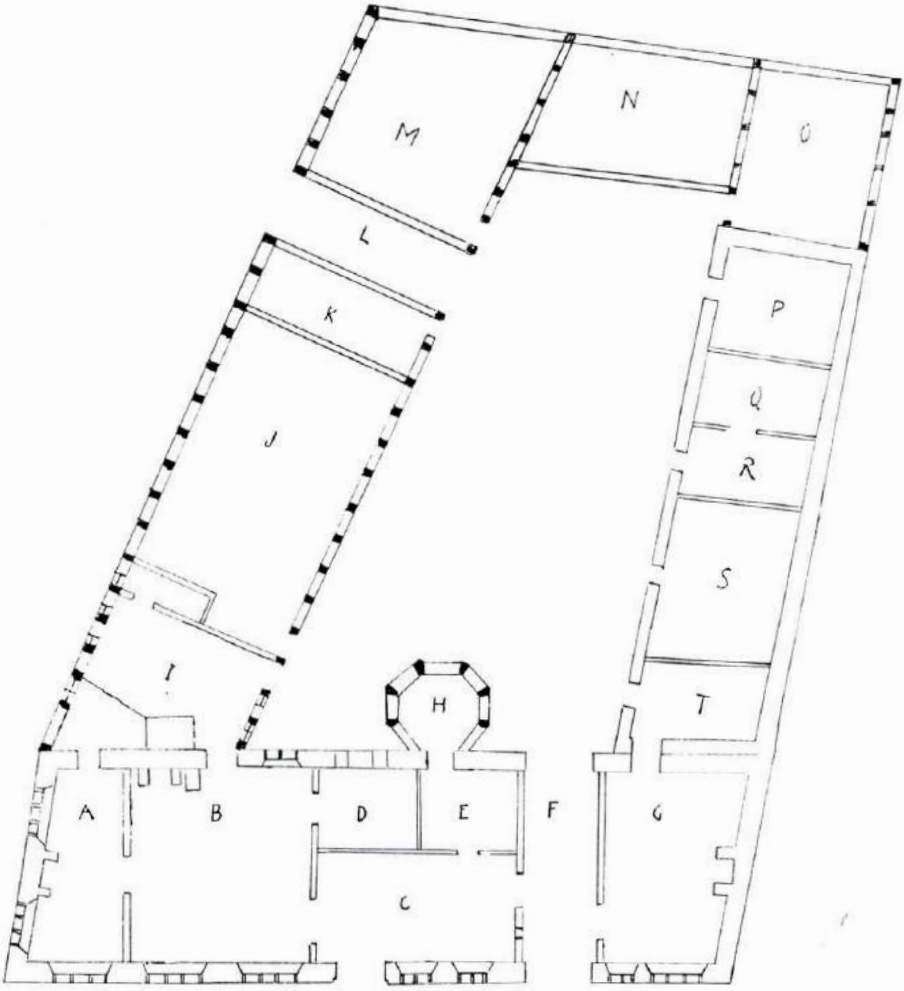

Flensburgska gården. Grundplan av bottenvåningen, rekonstruerad efter restaureringen 1933. A sängkammare, B stuga, C förstuga, D kontor, E kammare, F port, G portstuga, H trapptorn, I kök, J brygghus, K drängkammare, L port, M stall, N vagnsbod, O vedbod, R förstuga, P, Q, S packhus, T kammare.

som det centrala bostadsrummet, den är alltid störst bland rummen, den är uppvärmd, och den sträcker sig från gatan till gården. Också om förstugan finns talrika uppgifter. Synemännen hade enligt instruktionerna inte skyldighet att

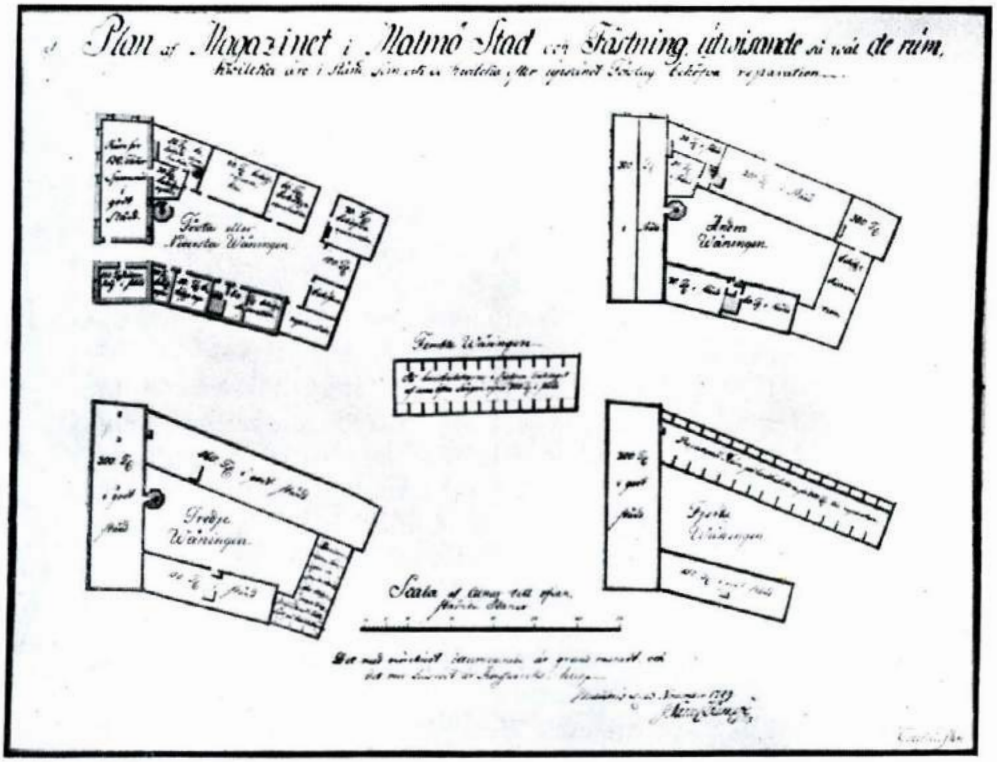

Planritningar av Flensburgska gården 1749. Kr. A.

Genom fyndet av denna ritning har 1935 års rekonstruktion kunnat kontrolleras och kompletteras. Gatuhusets rumsindelning är 1749 spolierad. Observera eldstaden i den norra (nedre) sidolängans förstuga, som förut varit okänd.

ta upp den när den saknade värme, men i andra, tredje, fjärde och åttonde rotarna har det ändå skett. Det visar sig att av 275 gårdar med beskriven bostad inom dessa rotar har 233 förstugor och att av dessa var de flesta genomgående rum utan eldstad. Endast i 24 fall hade en kammare avdelats åt gården, och i lika många fall hade förstugan en stor spis eller utgjorde helt eller delvis kök. Slutligen finns det 646 beskrivningar från olika rotar som innehåller uppgifter av olika slag om kammare. I 461 av dem noteras en eller flera kammare i direkt anslutning till stugan. De kallades kam-

mare, liten kammare, sängkammare, skrivkammare, någon gång barnkammare, i ett par rotar stugkammare, i en rote sidkammare, de var alltid mindre än stugan, ofta mycket små rum och utan eldstad. Enligt de kända planerna kunde de vara placerade på tre sätt: som genomgående rum innanför stugan, som rum avdelade från förstugan, eller belägna åt gårdssidan och då antingen avdelade från stugan eller placerade i en luta. Men syneinstrumentet klargör med all tydlighet att den första av dessa möjligheter var den oftast förekommande. Första, andra, tredje, fjärde och åttonde rotarna lämnar mest exakt besked. Här redovisas 47 kamrar avdelade från förstugan, men den tillfälliga karaktären hos ett tiotal av dem poängteras genom att de kallas brädkammare: "En litten afplankat Brädekammar til inquarteringh." (298). Dessutom redovisas ett fåtal kammare inåt gården och omkring 15 gårdar, som har kombinationen stugkammare-förstugukammare eller stugkammare-gårdskammare. Men det avgjort vanligaste är kammaren innanför stugan: sammanlagt kan den med säkerhet konstateras i 245 gårdar inom de nämnda rotarna. Även på denna punkt — i själva verket planens rörligaste — har alltså standardtypen segrat; ett par avslutande exempel tjänar endast till bekräftelse. I det första beskrivs en storgård med kammare såväl innanför stugan som åt gården, i det andra en mindre gård, vars bostadssvit framträder än mera renodlad av det enkla skälet att byggnadens dimensioner inte tillåtit några utsvävningar utöver vad som ansågs vara oumbärligt:

"30 [372]. *Hr Rådmand Petter Hegårdz huss vth till torgit ifrån Sönder ock till Når breden* ..... 36 all
Vthj lengden ifrån wäster ock till Öster ..... 64 all
Een littan haga vtj gården, *en stor stufwe med kackalofn, et litet sengkammer wth till gården med kackalofn, et barnekammer uedh store stufwen med kackalofn*, wthj gården 2ne kamrer föruthan skorsten och warme, en sckolle vtj gården med kackelofn, nock wed sckollen et littet kammer wthan warma."
"186 [739]. *Måns Wognmand 5 Bindinghuuss er 14 ahl. brjt och 9 ahl. langt. der af 1 binding til forstuen 3 til stuen och 1 til Cammer*, indplanched udj Briden til kaalhage 33 ahl. Gården er 16 ahl. lang."

På små tomter kunde det hända att gatuhuset inte räckte till för en ordinär bostadssvit. Det var då man förlade kam-

maren till en luta; den kunde också inordnas i en sidolänga eller, under mycket anspråkslösa förhållanden, på vinden. Men det hände också att gatuhuset var större än vad bostadssviten krävde. Storborgaren fick då en möjlighet att dubblera stugan eller utöka antalet kammare. Men oftare disponerades planen så, att det extra utrymmet kom att ligga skilt från bostaden, på andra sidan förstugan eller till och med porten. På ett markant sätt tecknar sig detta utrymme då som en särskild del av byggnaden, och det är av intresse att konstatera, att det också kunde ha en annan funktion än bottenvåningen i övrigt. Av de omkring femtio beskrivningar som är tillräckligt tydliga för att tillåta en tolkning på denna punkt, upptar visserligen hälften en kammare — vilket är det vanligaste — en stuga, en bostadssvit om stuga med kammare eller, i ett fall, en nattstuga, på denna plats. Men i lika många fall har utrymmet fått användning som brygghus — 10 exempel finns i syneinstrumentet — krambod, bagarhus, grynhus, kölna, hästkvarn, badstuga, packhus, stall eller loge. Därmed är den i övrigt strikt genomförda principen gatuhus = bostadshus bruten och en helt ny gårdstyp förhanden. Skillnaden framgår tydligt när man går till exemplen. Att en dragare i gården 111 inrett en loge intill porten ändrar visserligen inte i högre grad helhetsintrycket av gården:

"111 [715]. *Mårten Perssen dragers bolig, een bön högt, lengden til gathen 8 fag eller 18 ahlner, dher uthi stufwen 3 fag med kackelugn och skorsteen i kiöcket, forstufwen 1 fag, een port 2 fag, een loeg 2 fag.* Item i gården itt huus een bön högt på 6 fag, deruthi backerugn och skorsteen och lijten stall der hoes gårdens lengd 28 ahlner, breden 12 ahlner. Een Trädgårdhsplats der hos 33 ahlen lång 19 ahlen bredh."

Men i en gårdsanläggning som 127, där för det första fronten mot huvudgatan är uppdelad på två byggnader och för det andra hela den större byggnaden och en del av den mindre apterats till packhus, har det logiska sambandet mellan gatuhusets utformning och utsmyckning å ena sidan och dess funktion som bostad å den andra fullständigt brustit:

"127 [627]. *Hack Jacobssens bolig, ett huus 2 bön högt, lengden til gathen 6 fag eller 13 ahlen, der uthi ett packhuus, och een port, noch ett huus een bön högt 10 fag eller 22 ahlen, der uthi ett litet*

packhuus 3 fag, forstufwen 2 fag, stufwen 3 fag med kackelugn uthi, et Sengekammer 2 fag. Item uthi gården til strätet it huus een bön högt 17 fag eller 22 ahlen, der uthi kiöcken, bryghuus, backugn, skorsteen, kiölne, malthuus och port, noch et twerhuuss 6 fag til stall och höeloft, een wedehammer 4 fag, gårdens lengd 24 ahlner, bredden 12 ahlner.
I baggården itt huus opslagit med leer 9 fag, der uthi fennadt och foder, lengden der i gården 21 ahlner, bredden 12 ahlen."

Inte heller i gatuhusets övre våning, den s. k. salen, har bostaden fullständigt kunnat tränga in. Tendensen är mycket tydlig: med sitt stora huvudrum — liksom överallt annars sträckande sig tvärs genom huset — och sina kamrar, oftast avdelade vid gavelsidorna, skulle den utgöra det för fest avsedda komplementet till den mera vardagspräglade bostaden i bottenvåningen. Bevarade rester av innerdekorationen från Skånska Dagbladets hus och härliga renässansspisar med dekor från Hans Michelsens hus bevisar att den åtminstone stundom inretts för detta ändamål, publicerade bouppteckningar från Flensburgska huset och Kungshuset beskriver dess möblering och av de 138 skildringar i syneinstrumentet, som tar med ovanvåningen, innehåller 12 uppgifter om den stora salen och dess spisar, 16 nämner salen jämte varma kamrar, medan 13 endast dröjer vid de varma kamrarna. Men huvudparten av beskrivningarna talar ett annat språk. Över 80 ovanvåningar med eller utan kamrar saknar alla möjligheter till uppvärmning, fyra har apterats till verkstäder, i ett par har inretts gesällkamrar och ett tiotal — men i verkligheten säkert flera, ty långt ifrån alla ovanvåningar är överhuvudtaget beskrivna — tjänstgör som spannmålsloft eller packhus. Framför allt visar en omständighet i hur liten grad det lyckats att dra in ovanvåningen i bostadssviten. Synemännen går som tidigare nämnts i regel först genom gatuhusets bottenvåning men registrerar därefter i allmänhet alla gårdsutrymmen innan de når ovanvåningen; så klart man kan begära visar detta att denna nåddes genom en fritrappa eller svale på gården. Den inre trappförbindelse, som skulle blivit följden om salen mera allmänt och varaktigt införlivats med bottenvåningens bostad, har aldrig blivit aktuell. Den finns inte heller på äldre kända planritningar. Skånska Dagbladets hus och Gyllenpalmska huset hade sval-

gångar, Flensburgska huset trapptorn på gården, Kungshuset trappförbindelse blott via en sidolänga. "Lofftet brukar han allenast till några kiöpmansswahror och Spannemåhlshandel" (544), "1 stoor ödes Saahl på lofftet med spys sampt en Camar der jempte, alt uten fönster utj" (726), "öfwan till gandsche för fallen" (531) — så lyder några av 1692 års gravskrifter över en det borgerliga bostadsskickets stormaktstanke. Och beskrivningarna av de högsta korsvirkesbyggnaderna i Malmö, de två trevåningshusen vid torget, låter:

> "434 [538]. Anders Griess huss til torget 3 lofft högh fra O til W: 20 all 1 warm Stuge 1 Dito kamer östen til porten en stuge som ingen Warme kand bringes Udj *ofuen pa 1 Camer med en Camin Udj*, garden fra S. til N. 36 all 1 lofft högh huss 1 kamer kand bringes warme Udj 1 bryghuss 1 packhuss och 1 kamer Uden warme."
>
> "437 [541]. Högh Welborne Hr Secretarius Tigerfelt huss til gaden fra O til W 38 all 3 lofft högh; Osten dören 1 warm Stuge, Westen dören 1 warm Stuge 1 Dito kamer. *Ofuen på kan mel bringes til merre, menss omkostning matte der sche til afdeelning efftersom det er mest loffter* Garden fra S. til N. 16 all 1 lofft högh 1 koch 1 bröchuuss 1 stahl Wedehamer och pachuus."

Även om den endast delvis förverkligades är tanken bakom 1600-talets malmöitiska borgargård således fullständigt klar. Den var att låta bostaden växa ut över hela gatuhuset och ge detta en så representativ karaktär som möjligt. Konsekvensen av denna tanke måste ha blivit, att gårdsarkitekturen skulle få en enklare utformning än gatuarkitekturen och förbehållas ekonomibyggnaderna. Synnerligen väl stämmer detta också med vad vi vet om den äldre gårdsbebyggelsens yttre karaktär och kan utläsa ur syneinstrumentet om dess inredning. Flensburgska gården är ett av exemplen på, att om man byggde i tegel mot gatan kunde man nöja sig med korsvirke i gården. De nyss beskrivna gårdarna 434 och 437 visar att till och med när man uppförde trevåningshus mot gatan kunde det räcka med envåningshus kring gården. Den vackra uppmätningsritningen av Aspegrenska huset på Malmö museum påminner om, att hur man smyckade gatuhusets ytterfasad, kunde man godtyckligt försumma dess gårdsfasad. De bevarade gårdslängorna på den tomt som 1692 bar nummer 66 antyder, hur man förenklade det konstruktiva, när byggnaden inte syntes utifrån. Och har i detta

Diedenska gårdens gatulänga. 1600-talets början.

fall verkligen både en dekorerad loftslist och några volutknektar fått följa med in på gården, så visar de gamla fotografierna från Diedenska gården och Skånska Dagbladets östra länga, att man i regel avstod från de förra och till och med kunde utbyta de senare mot enkla raka strävor. Återgår man till syneinstrumentet finner man att bostadsrum givetvis undantagsvis kunde finnas även bakom dessa enkla fasader. I något enstaka fall kan man analysera fram en kompletterande bostadssvit inne på gården. Några av de större gårdarna har dessutom en stuga i köksflygeln och slutligen är det vanligt att en eller flera kammare finns i gården, oftast i närheten av köket. Ett 80-tal gårdar med sådana kammare nämns, men endast i hälften av fallen har kammaren värme, och endast undantagsvis omnämns, att den är bebodd. Kaplanen Jonas Groteri" en kamar som han sielf till studiekamar hafr" är ett av dessa få undantag. I övrigt disponeras emellertid byggnaderna helt för ekonomibehoven — "Utj gården ingen låssimenter" är den med små variationer återkommande formeln. Vilka gårdens ekonomiutrymmen

Gårdsinteriör från Diedenska gården enligt gammalt foto.

är beror givetvis på ägarens ställning och yrke — här är den viktigaste av de punkter, på vilka dessa omständigheter spelar in. Emellertid följes överallt ett regelbundet schema, som endast mer eller mindre fylles ut. Einar Bager har i "Skånska Dagbladets gård" skisserat upp det, och hans resultat sammanfaller så nära med syneprotokollets vittnesbörd, att ett referat av hans framställning räcker. Med början närmast gatuhuset beskriver han köket, från vars skorsten stugans sättugn oftast eldades, spiskammaren, bondestugan, som dock enligt vad syneinstrumentet visar endast förekom i enstaka storgårdar, rullekammaren eller mangelboden, brygghuset för ölbryggandet till husbehov och oftast också utskänkning, bakugnen, kölnan, i vilken malten bereddes, malthuset, i vilket malten förvarades, häst- och kostallet med höloftet och vagnsskjulet, vedhammaren och slutligen svinstian, gåsstian och avträdeshuset i intim förening. För att insätta de viktigaste av dessa utrymmen på sin plats i sammanhanget citeras tre gårdsbeskrivningar, av vilka den första skildrar en mindre gård med endast småbyggnader på gården, den andra en köpmansgård på Östergatan med begränsat tomtutrymme och den tredje en storgård, vars nyttobyggnader fritt kunnat

utveckla sig och ändå lämnat plats över till en omfattande trädgårdstomt:

> "101 [690]. Per Hanssen Skomackers bolig, een bön högt, lengden til gathen 8 fag eller 17 ½ ahlen, der uthi ett stufwekammer 2 fag uthan warme, Stufwen 3 fag med kackelugn uthi, och skorsteen i kiöcket, forstufwen 1 fag. een Cammer til Inqwarteringen 2 fag uthan warme, een Cammer öfwer Stufwen 4 fag, uthan warme, *Item i gården 2 små halftack 3 fag til kiöcken och bryghuus, een wedehammer 3 fag, gårdens lengd 11 ½ ahlen breden 9 ½ ahlen,* Dette huus är förpantet till Christen Lund, och Börnegodz för uthen."
> "468 [302]. Christian Sarnou huus til gaden 2 lofft högt fra O til W. 1 warm Stuge westen dören och östen dören 1 kammer som ingen warme kand bringes Udj, et kamer ofuen på med warme, *Garden fra S. och N. 42 all huorpa er bygt 1 köch och 1 kammer 1 lofft högt forfalden, 1 bryghuus och 1 Malt huus 2 lofft högh, Norre husset 1 lofft högh 1 Stahl 1 port och 1 pachus.*"
> "544 [6]. Christian Weyer 20 fagk huuss till gathen är 41 ahl långt 2 wåhningar högt, där uthj Een warm stugu och sengekammar, noch et Rulle kammar, Item i samma längd Een warm Stugu på 3 fagk, lofftet brukar han allenast till några kiöpmansswahror och Spanne måhlshandel *uthj gaardhen 31 fagk huuss som beståår af et köck bröghuus Malthuus packhuus och Stall, bredden 33 ahl noch baggården en hagha och platz på 103 ahl långt och 22 ahl bredh, hans Eget.*"

Särskilt anmärkningsvärt är att köket och därmed den viktiga köksskorstenen så ofta räknas till gårdsbyggnaderna. I själva verket är det svårt att avgöra hur ofta. När utrymmena räknas upp i följd med gatuhusets rum först och gårdslängornas därefter och köket nämnes mitt emellan dessa två kategorier är det omöjligt att bestämma till vilken av dem det hör. Likaså är det svårt att tolka innebörden i bestämningar som: "2ne warm stuge medt köcken" (371), "Ved stugen et köck" (490), "1 kock wed stugen" (491). Emellertid visar en genomgång av hela materialet att köket kan ha tre placeringar: inom gatulängan, i en luta åt gårdssidan eller i en sidolänga. I alla tre fallen ligger det som regel vägg i vägg med stugan, vars sättugn var uppförd intill köksskorstenen. Hur fördelar sig dessa tre lägen inom rotarna? En mekanisk uppräkning ger bäst besked. I första roten nämns endast fem kök så att de kan placeras; de ligger alla i gårdsbyggnader. I andra roten har synemännen varit noggrannare. De har noterat 9 kök i gatulängor och 11 i gårdslängor. Men dessutom kan man komma åt ytterligare 43 fall. Synemännen uppger i denna rote med strikta mått alla rum i såväl

gatulängan som gårdsflyglarna. Då de inte tar med köket men ändå talar om att stugans ugn får värme från köksspiseln innebär detta att köket antingen måste ha avbalkats från stugan eller ligger i en luta bakom densamma. Samma taktik tycks tredje rotens synemän ha använt; de nämner emellertid direkt endast tre kök, alla belägna i gårdsbyggnader. Inom fjärde, femte, sjätte och sjunde rotarna är uppgifterna talrikare: sammanlagt kan man räkna 99 kök med placering i gården och 55 med placering i gatuhusen. Inom åttonde och nionde rotarna slutligen uppräknas 21 gårdar med kök i gården, medan köket i 104 fall ligger under samma tak som boningsrummen, antingen det sedan ligger inom själva gathuset eller i en luta. Siffersammanställningen klargör alltså inte helt situationen men anger dock några riktlinjer. Och den blir klarare när man tillägger, att det är småhusen som oftast har placeringen i en luta, i en avbalkad del av stugan eller i fil med gatuhusets övriga rum, medan det är under större förhållanden, som köket har sin plats i gårdens ena sidolänga. Det stämmer väl med syneprotokollet, att placeringen är den sistnämnda i alla de större gårdar, som förut är kända i plan: Flensburgska gården, Kungsgården, Gyllenpalmska gården, Skånska Dagbladets gård, och att även flera av planerna från 1690 visar en placering av köket i gårdsflygel.

Korsvirkesarkitekturen i Malmö, inför vilken vi nu dröjt, hör, liksom det skånsk-danska korsvirket i övrigt, hemma inom den stora nordeuropeiska korsvirkesgrupp, som har sitt centrum i det sachsiska området. Ur många synpunkter skiljer den sig emellertid från de tyska motsvarigheterna. Tomtförhållandena i de tyska städerna gynnade en bebyggelse av väldiga höjd- och breddmått, och husen lades ofta på djupet av tomten med gaveln mot gatan. I Danmark liksom i Skåne var städernas tomtutrymme mindre knappt. Man kom endast undantagsvis att bygga mer än till två våningars höjd, man vände endast sällan husen på tvären och man byggde aldrig bredare än vad en enkel takbjälkes längd tillät. I stället kunde man utan att hejdas av för snäva tomt-

gränser foga fack till fack i byggnadens längdriktning. Den långa smala dansk-skånska korsvirkeslängan har av allt att döma äldre anor än stadsbebyggelsen, men den kunde bibehållas och utvecklas inom staden och ge stadsbilden dess prägel.[9]

Med detta långsmala hus följde logiskt den kringbyggda gården. Man förstår dess egenart genom en jämförelse med den timrade uppsvenska motsvarigheten[10]. Också här sluter byggnaderna upp längs tomtgränserna och kan tillsammans bilda en kringbyggd helhet, men varje hus behåller sina fyra väggar, sitt eget tak och sin individualitet. Erik Lundberg har särskilt de olika elementen i en sådan borgargård: boningshus, källarnattstuga, loftbod, stall och lada. Malmögårdarna innehåller exakt samma element. Bostadssviten är klar, ladan och stallet likaså, korsvirkesgårdens magasin med svale åt gårdssidan är en motsvarighet till den uppsvenska loftboden och även av källarnattstugor — en kombination av murat förrådsrum och överbyggnad med ett oeldat sovrum — finns det enstaka reminiscenser i syneinstrumentet av 1692. Beskrivningen 123 upptar på ena sidan förstugan i gatuhusets bottenvåning en varm stuga, på andra sidan "een Natstufwe uthan warme", beskrivningen 328 nämner "Nattstugen" bredvid "Sahlen" på andra våningen, de gårdskällrar, som tillfälligtvis omtalas kan tänkas tillhöra källarnattstugor och några av de kamrar som ofta förekommer inne på gårdarna kan ha fyllt en källarnattstugas funktion. Möjligen finns det också ett samband mellan det fullt utbildade gatuhuset i Malmö, som ju på ena sidan den egentliga bostadssviten kunde ha en eller ett par extra kamrar och på den andra ett annat avskilt extrautrymme, och landsbygdens blekingestuga, som bestod av en bod på vardera sidan om ett bostadshus. Men i motsats till vad som är fallet i den uppsvenska arkitekturen har dessa olika element i den dansk-skånska borgargården förenats med varandra i fortlöpande längor och under ett tak med sådan fasthet, att de

[9] H. Bergner: Handbuch der bürgerlichen Kunstaltertümer in Deutschland. 1—2, Leipzig 1906. Chr. A. Jensen: Dansk bindingsværk fra renæssancetiden. Köpenhamn 1933.

[10] Erik Lundberg: Svensk bostad. Stockholm 1942.

icke kan urskiljas förrän man går till detaljerna eller till planen. Korsvirkeskonstruktionen har genom seklerna kontinuerligt utfört ett nivelleringsarbete, genom vilket alla delar och tillskott jämkats in under helheten.

Den skånsk-danska korsvirkeslängan har också påverkat själva bostadsplanen: det är husens ringa bredd, som medfört att rummen helst gjorts genomgående. Vad detta innebär förstår man genom att erinra sig att försöken att införa en avdelad förstugukammare aldrig ledde till några fasta resultat i korsvirkesarkitekturen här i Malmö. Efter Sigurd Erixson och andra har Erik Lundberg skildrat en i allmogearkitekturen vanlig, till sitt ursprung medeltida bostadstyp, Morastugans. Den består just av stuga samt förstuga och avdelad förstukammare, men den har fixerats som typ därhän att kammaren fått ingång endast från stugan och stugans spisel placerats så att kammaren får värme från dess sida. Bostadsplanerna i Malmö kom aldrig att genomgå någon motsvarande utveckling. Förstukammaren förekom, men den förblev en tillfällighet därför att den stred mot det genomgående rummets i korsvirkesarkitekturen fasta princip.

På en viktig punkt har emellertid korsvirkesgården utvecklats oberoende av konstruktionen: det är när det gäller de olika längornas användning. Korsvirkeskonstruktionen och särskilt korsvirkets dekorativa möjligheter utnyttjades, som vi sett, för att göra bostadshuset vid huvudgatan representativt och användes i gårdsarkitekturen med en återhållsamhet som medförde att också denna fick sin speciella prägel — men den påverkade aldrig utvecklingen på denna punkt. Tyvärr tillåter inte utrymmet mer än några antydningar i den intressanta frågan. Av alla tecken att döma representerar emellertid Malmöbebyggelsen ett sent stadium, vad bostadens läge beträffar. I äldre borgerlig arkitektur synes nämligen bostadshuset ha legat på en anspråklös — eventuellt också skyddad — plats nere i gården, medan gatufronten i stället upptogs av loftbodar för förvaring av förråd och köpmansvaror. Det egendomliga vacklandet i malmögårdarnas plandisposition får sin naturliga förklaring när man räknar med detta äldre utvecklingsskede, men sam-

tidigt erbjuder syneinstrumentet på viktigt material när det gäller att bestämma det äldre skedet. Hur klar blir inte bilden av instrumentets tvåvåniga gatuhus med sin gårdssvale, sin ovanvåning, som än fyller magasinets, än festsalens uppgift, och sina biutrymmen även i bottenvåningen — om man förutsätter att det som typ har sitt ursprung i förrådshuset av loftbodstyp, och att det först så småningom erövrats av bostaden. Också de bostadsutrymmen i gården, som trots allt kunde finnas, blir från en sådan blickpunkt naturliga. Och även kökets läge får en förklaring. Med sin spis och sin skorsten var givetvis detta rum under ett äldre skede gårdens enda, centrala bostadsrum, dess egentliga stuga. Den förändring som skedde innebar då att bostaden utvidgades till att omfatta även förstuga och kammare, att den frigjorde sig från sitt direkta samband med köket och att den fann sin nya plats i gatuhuset. Det sistnämnda fallet blev det slutliga, men det första återspeglas troligen i de gårdar, som har en kammare i anslutning till köket i sidolängan, och torde även på annat sätt varit företrätt i Malmö. På Flensburgska gården stod, sedan renässanshuset på 1590-talet uppförts, ett tre våningars stenhus av medeltida kynne och med en om Malmöhus påminnande grundplan inne på gårdens norra sida. Jag har tidigare antagit att denna byggnad skulle ha utgjort den äldre gårdens manbyggnad och bostad, belägen inne i gården och bibehållen men degraderad vid renässanshusets uppförande. Likartat kan förhållandet ha varit på Skånska Dagbladets gård. Också här visar planerna på gårdens västra sida en ensam tvåvåningsbyggnad med bostadsrum som i plan står lika nära Malmöhus som den Flensburgska sidolängan. Ur syneinstrumentet kan ytterligare ett exempel fogas till dessa båda. Gården 640 öster om Petri kyrka har dels ett vanligt bostadshus vid gatan, dels ett mindre tvåvåningshus med bostadsrum på gården:

"640 [160]. Anna Sahl. Hr Christophers beboor egit huus af 9 faak 2 lofft högt, afdeelt uthj 1 Stugu 1 kammer, 1 köck, 1 port, 1 forstu ofwanpa een Sahl een kammer, I gårdhen eet huus 2 lofft högt af 17 faack der uthi är köck, och bryghuus, Nock eett huus af 8te faack der under är een stall, *ett huus 2 lofft högt af 5 faak afdeelt en stue och forstue, ofwanpå Een kammar och forstue.* Gårdzrum-

met 24 allen långh 8te allen bredh der till eett hagerum 21 allen långh 23 allen bredh."

Den kringbyggda korsvirkesgården och dess varianter till storlek och tid dominerar fullständigt syneinstrumentet av 1692, men den är inte den enda förekommande typen. Tvärtom skymtar också gång på gång andra. Men ingen av dem lyckades helt bryta genom. De kom alla att utgöra mer eller mindre sporadiska inslag i stadsbilden och i bostadsskicket.

Mest betydelsefullt var givetvis det medeltida gavelhuset i sten, tidigt företrätt exempelvis i Tunnelns tre gavelbodar med dess kvarstående gotiska källrar, men levande ännu långt in i 1500-talet, då dess förnämsta representant, det Jörgen Kockska huset, uppfördes. Dessa gavelhus gav sin prägel åt det centrala partiet av medeltidens Malmö, Adelgatan och de inre delarna av Östergatan och Västergatan, och gestaltade för all framtid tomtindelningen inom detta stadsområde. De smala gatufronterna beror på dem. De återverkade också stundom på korsvirkeshuset. På tomten 402 stod exempelvis ett korsvirkeshus, som 1692 beskrives som ett rent gavelhus. Om var ursprunget till denna byggnadstyp är att söka kan ingen tvekan råda. Det är den nordtyska stadsarkitekturen i tegel, Hansastädernas rader av trappgavelhus, som här avsätter sina spår i Malmö stadsbild. Men under 1500-talets lopp övergavs denna hustyp fullständigt. Redan de sista gotiska trappgavelhusen vänder fasaden mot gatan i stället för gaveln, och renässansens borgarhus i tegel — det Flensburgska huset och andra — fogar sig så helt efter korsvirkesarkitekturens ordinära planschema att de rentav lämnar de bästa exemplen för kännedomen om dess typ.

En byggnad av helt annat slag fick Malmöborna att beundra i och med att Christian III:s Malmöhus 1537 restes i stadens västra hörn. Den var sengotisk i sin exteriör, och dess långa smala form med genomgående rum var icke olik en uppförstorad skånsk korsvirkeslänga, men dess plan var en annan än den vanliga. På ena sidan om förstugan låg en stor sal, på den andra en bostadssvit med stuga och kammare; därtill var förstugan försedd med en väldig spis, från

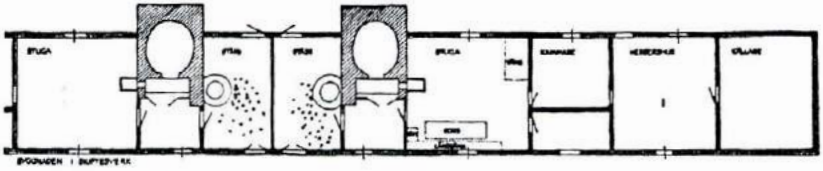

Skånsk bondgårdslänga med förstugukök. Efter uppmätning av Gotthard Gustavsson.

vilken sättugnar i rummen intill kunde matas. Säkerligen har Erik Lundberg rätt, när han ser ett samband mellan denna och liknande eldstadsplaceringar i slottsarkitekturen och den kombination av förstuga och kök, som är vanlig i den skånska bondgården. Men också i Malmö borgerliga arkitektur spåras samma bruk. Det har redan nämnts, att sidolängorna såväl i Flensburgska gården som i Skånska Dagbladets gård exakt speglar Malmöhusplanen, och denna överensstämmelse sträcker sig ända till placeringen av spiseln. Men därtill kommer att inte mindre än 42 småhus inom syneinstrumentets andra, tredje, åttonde och nionde rotar har förstugukök, och att samma system, med stor utbyggd ugn, förekommer på två av 1690 års planritningar i Malmö stadsarkiv. Det bör emellertid framhållas, att denna kökstyp i huvudsak är förbehållen småbebyggelsen längs vallarna. Man skulle därför knappast vilja anta, att den spritt sig från Malmöhus direkt till den borgerliga arkitekturen. I stället kan den från borgarkitekturen ha nått allmogearkitekturen och därifrån återverkat på stadsbebyggelsen. Den skulle i så fall vara den skånska lantbebyggelsens återspegling i Malmö.

Redan ett par decennier före Malmöhus ombyggnad, omkring 1517, kom borgmästaren Hans Michelsen att bryta det tyska gavelhusets och den skånska korsvirkeslängans gårdstyper genom att uppföra sitt stora stenhus vid Adelgatan. Det återgår närmast till Glimmingehus och föregriper därigenom samtidigt Malmöhus. Dess storlek gjorde att det inte fick några efterföljare. Men kanske har det ändå introdu-

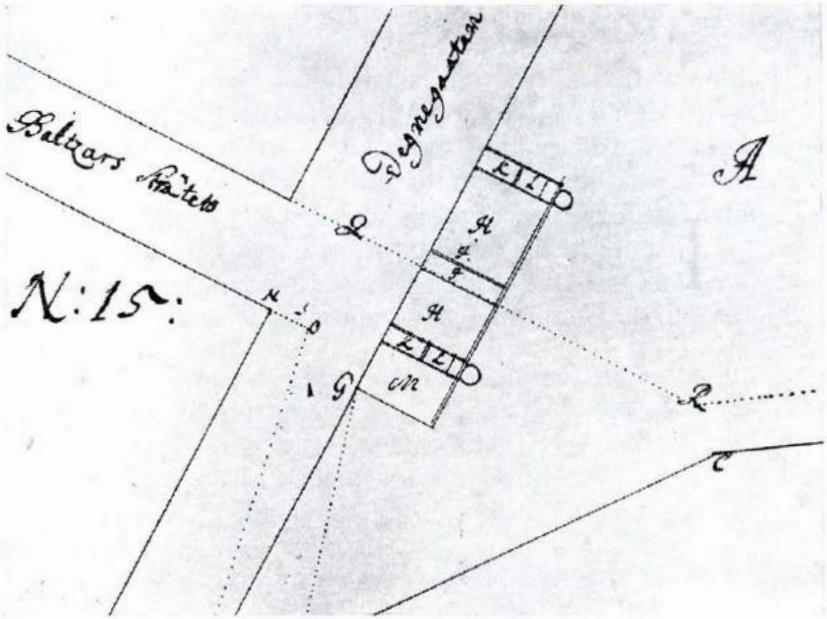

Tvenne småhus vid Djäknegatan med förstuguspisar och utskjutande ugnar. H stugor, I kammare, K förstugor, L kök. Efter ritning från 1690 K. A. Kopia i MSA.

cerat en ny bostadsplan. Förstugan ligger, liksom i Malmöhus, centralt, och rummen grupperar sig på båda sidor därom: men förstugan har ingen eldstad. En dylik s. k. parstuguplan återkommer i Gyllenpalmska huset från omkring 1600, som har just förstuga i mitten, sal till vänster, stuga och kammare till höger men ingen spis i förstugan. Då man i korsvirkesgårdarna lade ett rum på andra sidan förstugan — ett femtiotal sådana fall ur syneinstrumentet har ju tidigare redovisats — kunde lätt en liknande tendens att få en central förstuga framträda. Den i inledningen till denna uppsats citerade beskrivningen av gården 436 är ett exempel härpå. Om någon direkt influens från Hans Michelsens stenhus är det givetvis inte fråga i sådana fall, men kanske om en allmän påverkan från den samtida borgarkitekturen.

Ser man till utsmyckningen står den borgerliga arkitekturen i Malmö dessutom under kontinuerligt inflytande dels

från den senmedeltida kyrkobyggnadskonsten, dels från renässansens slottsarkitektur. Men även i förhållande till dessa förebilder behåller den sin särprägel. Det tvärsnitt, som syneinstrumentet av 1692 ger, visar hur fast den är rotad i sina egna traditioner, hur beroende den är av korsvirkesteknikens särskilda möjligheter och hur direkt den framgår ur stadslivets egna ekonomiska och sociala förutsättningar. Den öppnar perspektiv men sluter sig också till ett avgränsat helt. Av båda skälen är den värd att studeras, men också att, i de få fall då den finns bevarad, vårdas som ett dyrbart minne.

CARL CHRISTIAN HALLING OCH HANS BREV FRÅN RIKSDAGEN 1834—1835.

En med anmärkningar och noter till breven utgiven biografisk studie av Leif Ljungberg.

Carl Christian Halling är för Malmöbon av idag mest känd såsom författare till de "Minnen", vilka på ett så karakteristiskt och sakligt sätt skildra livet och händelserna särskilt i Malmö och Skåne under åren 1800—1824. Att han även intar ett framstående rum i den långa raden Malmöborgmästare genom tiderna är också känt. Mindre bekant torde väl hans insatser som representant för Malmö stad i riksdagens borgarstånd vara. Nyligen har återfunnits en samling brev från Halling skrivna under hans första riksdagsmannaperiod 1834—1835 till en eller kanske rättare två av hans vänner i Malmö*. Dessa brev äro inte utan intresse; de sprida ett visst ljus över det inre arbetet under denna ganska märkliga urtima riksdag, varjämte de lämna ytterligare ett bidrag till kunskapen om Malmöriksdagsmännens insatser i 1800-talets rikshistoria. Även om de äro personligen hållna, få de nog betraktas såsom rapporter av Halling till hans valmän hemma i Malmö (jfr t. ex. uttalandet i brev den 15/8 34: "då jag är skyldig en förklaring åt mina hemmavarande principaler och vänner").

Innan vi övergå till breven, skall här lämnas några biografiska data om Halling såväl som några notiser rörande förenämnda riksdag.

C. C. Halling var Malmöson; han föddes den 8 september 1790 i Malmö S:t Petri församling såsom sjunde och yngsta

* Breven hava återfunnits på Bulltofta, dit de kommit med Hallings dotter Anna Charlotta (Lotten), gift 1866 med godsägaren Ludvig Kockum. De hava numera överlämnats som gåva till stadsarkivet i Malmö av fru Gudrun Werner.

"Landssekreteraren" Carl Christian Halling. Litografi, tillhörig fru Elin Halling, född Sjöborg, Stockholm.

barnet till överinspektoren vid inrikes tullbevakningen Per Halling och hans hustru Anna Margareta Bissmarck. Hans karriär får väl anses som ganska ovanlig. Efter studentexamen vid 11 (!) års ålder i februari 1802 avlade han efter fyra terminers studier vid Lunds universitet "examen theologicum", varmed hans akademiska bana avslutades. Han sökte sig snart in vid landskansliet i Malmö, där den vakne ynglingen efter ett kort mellanspel som kontorsskrivare hos häradsskrivaren i Ö. och V. Göinge avancerade från enkel kanslist till vikarie för landssekreteraren. Denna syssla skötte han så väl, att han 1812 hugnades med landssekreterares "namn, heder och värdighet samt tur och befordringsrätt."

År 1812 fick han ett vikariat som magistratssekreterare i Malmö, vilken syssla han kom att bestrida i ej mindre än sex år. Vid hans avgång antecknades i magistratsprotokollet,

huru han "med utmärkt skicklighet, drift och ordentlighet samt till magistratens fullkomliga nöje" uppehållit tjänsten. Han lämnade den 1818 för att tillträda en ledigvorden rådmansbeställning, till vilken han erhållit nära nog enhällig kallelse. Samtidigt med rådmanstjänsten skötte han med framgång och heder även andra uppdrag, bl. a. var han en tid sekreterare hos tjänsteförrättande distriktschefen i tullverket, vilken beställning väl kvalificerade honom för det ledamotskap i tullkommittén, som kom honom till del år 1834.

Ett rutinerat och oegennyttigt arbete nedlade Halling som "bokförare" i Malmö sparbank från dess tillkomst 1824 till år 1847. Vid Malmö lånekontor eller Riksbanken, som det numera heter, blev han direktionsmedlem 1839, vilken förtroendesyssla han innehade en följd av år.

En annan bisyssla, som Halling skötte med den äran och kanske odlade närmast som en hobby, var utgivandet av Skånes Calender, de två första och enda årgångarna, 1839 och 1840. Kalendern utgjorde ett skånskt motstycke till Statskalendern, men innehöll betydligt rikhaltigare uppgifter och var mera brett lagd. Den kom ut på boktryckaren Johan Cronquists officin, men utgivaren — redaktören föredrog att hålla sig anonym. Dessa små kalendrar i duodesformat äro några vackra och väl hopkomna tryckalster, vilka det icke minst i våra dagar är en förnöjelse att studera. Det billiga priset, 16 skilling banko, bidrog väl också till publikationens popularitet. Den trevliga bilden på kalenderns första sida av den unge Skånehertigen, sedermera kung Carl XV, hade utgått från C. F. Reuterdahls stentryckeri här i Malmö.

Den 7 juli 1846 blev C. C. Halling genom elektorernas enhälliga val korad till borgmästare i Malmö — en syssla, som han för övrigt på förordnande uppehållit sedan 1839. Med detta ämbete följde naturligtvis än ytterligare många förtroendeposter utöver de, som Halling redan tidigare innehade. Han blev då bl. a. vice ordförande i Malmö sparbank.

Halling var sedan den 23 november 1823 gift med Helena Margareta Lundberg, dotter av kronofogden i Luggude fögderi, Christian Lundberg och hans hustru Gustava Centervall.

Makarna Halling ägde och bebodde gården under n:r 280 och 281 vid hörnet av Kalende- och Kompanigatorna (kv. 48 Claus Mortensen I), vilken fastighet av borgmästarinnan såldes till bröderna Gottfried och Lorenz Beijer år 1874.

Det blev ej länge Halling som stadens borgmästare skulle leda dess öden. Den 7 november 1851 var magistraten församlad på rådhuset, dit några personer, som visat mod och

Hallingska gården (egentligen två hus) vid Kalende- och Kompanigatorna. I denna fastighet var även Malmö sparbank inrymd under åren 1824—1841.

rådighet vid en eldsvåda hos handlanden Lorens Isak Bager, voro kallade. Borgmästaren Halling hade just med några hjärtliga ord tolkat magistratens och samhällets erkänsla för dessa personer och satt ännu kvar i sin domarstol, när han drabbades av en hjärtattack, som omedelbart ändade hans liv.

Jordfästningen ägde rum den 11 november i S:t Petri kyrka och gravsättningen skedde i nordöstra hörnet på kyrkogården vid Gustav Adolvs torg, där en enkel gravvård numera utmärker hans sista vilorum. En plägsed i Malmö hade länge varit, att stadens borgmästare skulle bäras till jorden av handelskårens bärarlag. Denna sed iakttogs även nu. En annan gammal sedvänja omnämnes även i tidningsreferaten. Förutom notisen om prestaverna — rådman Jacob Malmborg, Hallings blivande efterträdare som borgmästare, och handlanden Per Frick — omtalas, huru "den avlidnes svenska ordnar och medalj buros av handlanden och riddaren L. I. Bager och Dannebrogsorden av tullförvaltaren Bellander".

Vid tre riksdagar representerade Halling Malmö stad, vilken då kom som n:r 7 i rang- och storleksordning bland städerna, närmast efter Karlskrona och Uppsala samt före Kalmar. Hans riksdagar voro urtima riksmötet 1834—1835 samt lagtima riksdagarna 1840—1841 och 1850—1851. Vid den förstnämnda riksdagen insattes Halling i bevillningsutskottet, varjämte han fick säte och stämma i den manstarka tullkommittén, om vars maktpåliggande arbete han ofta talar i sina nedan återgivna brev. — Under de två sista riksdagarna blev Halling sitt stånds vice talman, ja, vid 50—51 års riksdag var det mycket nära, att han blivit talman. Dåvarande lundaprofessorn, sedermera ärkebiskop Henrik Reuterdahl, stockkonservativ ledamot av prästeståndet och för övrigt Malmöson även han, skildrar händelseförloppet på följande sätt:

"Någon gång framåt hösten 1850, sedan ständernas val voro hållna, och det var bekant, att Malmö till ett av sina ombud utsett borgmästare Halling, fick jag från kronprinsen ett brev, vari han anmodade mig att på ett tjänligt sätt utforska Halling och förnimma, om han icke av sin kända liberalism ansåg sig förhindrad att mottaga talmansplatsen i borgarståndet, vilken konungen var betänkt på att erbjuda honom. Ehur jag mycket väl visste, vad Halling skulle svara besökte jag honom i Malmö, och samtalade med honom, så skickligt jag det förmådde, om ärendet, varvid ingen obenägenhet att mottaga förtroendet förspordes. Jag gav kronprinsen härom svar.

När talmannen sedermera skulle utses, föll valet på hedersmannen Wijk i Göteborg, en högst respektabel köpman och varm patriot. Det liberala Göteborg hade icke för de nästföregående riksdagarna velat välja den nobelt konservative till ombud. Nu hade han blivit det. Det var i alla avseenden rätt av regeringen att göra honom till talman. Men Halling var stött för det han ej blivit det. Tillbudet att bliva vice talman mottogs med förnämhet. Han ville betänka sig. Han ville med sina vänner samråda. Han mottog ej ett sådant anbud med mindre det gillades av vännerna. — Jag fick en dag av honom ett besök. Han ansåg sig comprometterad ge-

nom Wijks utnämning. Han förtjänte ej sådant. Han kunde ej vara nöjd med mig, som med honom öppnat underhandlingar och fått ett svar, på vilket något avseende bort göras, när man begärt det. — Jag försökte övertyga honom, att felet ej var mitt och att jag ej överskridit mina fullmakter, vilket han och slutligen trodde. Även hos konungen bråkade han, icke utan någon löjlighet, såsom jag ur fullkomligt säker källa erfor. Slutligen mottog han vice talmansplatsen, men betydde på den ej mycket; oaktat ingen kan förneka hans skicklighet och klokhet, var han för liberal för de konservative och för konservativ för de liberale".

Så långt Henrik Reuterdahl. Ganska visst är i alla fall, att Kungl. Maj:t den gången gjorde ett dåligt val. Lika dugande som Wijk eljest var i sin gärning, lika oduglig var han som talman. Så berättas det, att det en gång försports, att oppositionens ledare, Tore Petre, i en viss fråga skulle bestrida talmannens befogenhet att framställa proposition. Ståndets sekreterare hade för alla eventualiteter på en lapp satt upp vad Wijk skulle svara. Petre teg emellertid för en gångs skull, men Wijk tog icke förty upp lappen och läste upp bestridandet till stor munterhet för ståndet.*

Halling talar på flera håll i sina här återgivna brev samt under riksdagsdebatterna om sin liberalism. Hans liberala tänkesätt har nog mest visat sig i hans inställning till näringsfrågorna. Som oppositionsman var han emellertid "kompromettérad" genom att år 1832 ha emottagit "Wasen", vilken 1848 följdes av "Nordstjärnan"; allmänna uppfattningen var då, att man genom att mottaga ordnar blev en konungens man. Reuterdahls uttalande i sista punkten ovan stämmer nog rätt väl med gängse meningen om Halling som politiker. Den konservative prosten Stenhammar omnämner Halling i sina riksdagsminnen från 1840 såsom en "dubbel man, som insinuerat sig hos regeringen, under det han bland sitt stånd spelar en liberal roll".

Ett studium av borgarståndets protokoll för de "Hallingska riksdagarna" giver emellertid absolut belägg för det reuterdahlska omdömet om "skicklighet och klokhet". Hans ådaga-

* H. Hamilton: Hågkomster, Sthm 1928.

lagda nit bevisas i hans många motioner och yttrande i debatterna. Det var ofta i rent formella ting, han gjorde sina sakliga och vägande inlägg, men hans intressen spände över ett flertal discipliner, framför allt ekonomiska och sociala frågor. Så infödd stadsbo han var, hade han lanthushållningen som hobby, dock mest i teorin. Det sades efter Hallings död, att han utan tvivel var en särdeles duglig ämbetsman och i ordets egentliga mening en "fackman", ytterst rutinerad i allt, vad till hans vitt omfattande tjänstebestyr hörde, och han ägde utom gränsen för sin egentliga verksamhet en betydlig fond av sakkunskap och insikter. Det fanns t. o. m. de, som i Halling sågo ämnet till en statsman och minister, även om de nu icke voro att söka i den reuterdahlska falangen. I sin hemstad var Halling allmänt aktad och uppburen. *Ett* bevis härpå skall anföras, eftersom episoden står i sammanhang med Hallings verksamhet som riksdagsman och den just hänför sig till den riksdag, som det här är fråga om.

Halling fick fira julen 1834 i Malmö och skulle den 19 därpå följande januari återvända till Stockholm och riksdagen. Lördagen den 17 januari hade stadens borgerskap anordnat en medborgarfest för "rådmannen, landssekreteraren och riddaren Halling", vilken fest hade form av "en middags- och aftonmåltid på S:t Knutsalen på rådhuset". Man ville med detta "åt honom giva en gärd av den oskrymtade tacksamhet för den nit och den värma, med vilken han fört deras talan vid riksdagen, för den sanna fosterländska anda, som givit sig tillkänna i varje av hans yttranden och för det ädla sansade sätt, varpå han alltid uppträtt som försvarare av folkets rättigheter", som det heter i Malmö Allehanda för den tiden. Tillställningen torde säkert ha blivit oförglömlig för festföremålet. Borgmästare Falkman talade för "den ädle riksdagsmannen" och anförde, hur det "för stadens invånare var en ära att äga en så värdig representant och en tillfredsställelse att på detta sätt ägna honom en gärd av sin aktning och tillgivenhet". — "Södra Skånska Infanteriregementets musikkår exekverade självmant taffelmusiken", heter det vidare, och Hallings svarstal "bar ett ökat vittnes-

Borgmästaren Hans Aron Falkman, född 1776 † 1846. Målning av okänd konstnär.

börd om dess ovanliga talaretalang och blev en fullständig politisk trosbekännelse."

Även C. C. Halling fick emellertid någon gång känna på folkgunstens vanskligheter. Februarirevolutionen 1848 åstadkom i april samma år ett litet "kravall" i Malmö. Missnöjet över den skånska exporten av smör till Danmark tog sig uttryck i, att ett lass med smör, som skulle överskeppas, måste återvända från hamnen, och Halling fick några fönsterrutor inslagna i sin bostad. Han såväl som magistraten i övrigt var ganska oskyldig i saken, då det ej var möjligt för magistraten att förbjuda denna trafik.*

Den riksdag, från vilken Halling skriver sina här nedan återgivna brev, samlades den 30 januari 1834. Rikets tredje stånd sammankom till en början i riksgäldskontorets forna lokal på Riddarholmen d. v. s. nuv. gamla riksdagshuset, men redan den 10 februari var man åter i Börshuset, där ståndet vid tidigare riksdagar hållit sina sammanträden. — Det var en ganska märklig riksdag denna den första sedan

* Rektor Gustaf Anderssons brev till professor J. H. Thomander 10/4 1848 (Brevväxling, utgiven av Bert Möller, Lund 1940).

Börshuset vid Stortorget i Stockholm. Uppfört efter ritning av Erik Palmstedt. Här höll Borgarståndet sina sessioner under större delen av 1834—35 års riksdag.

julirevolutionen. 1830-talet var liberalismens genombrottstid i Sverige. "Största möjliga lycka för största möjliga antal människor" löd parollen, och de liberales främsta mål blev politisk och ekonomisk frihet. De liberala ställde sig samtidigt i opposition mot Carl Johan och det rådande "sängkammarregementet".

Den viktigaste orsaken till riksdagens sammankallande var myntrealisationen, varom beslut fattats redan vid föregående riksdag 1828—1830, men frågan kom först nu till sin lösning. Myntregleringen hade länge stått på dagordningen; dels genom krigen under 1800-talets början dels ock genom den handelskris, som utbröt efter deras slut, hade en sådan oreda i penningväsendet förorsakats, att riksbanken ej kunde inlösa sina sedlar. Genom beslutet vid här ifrågavarande riksdag kunde emellertid riksbanken ånyo öppnas för ut-

växling av silver, ehuru sedlarna icke inlöstes efter sitt nominella värde utan till något mindre än hälften av detta. Den oro för denna frågas lösning, som nog var tämligen allmän, framskymtar på flera håll i Hallings brev, särskilt i ett, daterat den 1 april 1834.

Med realisationsfrågan hängde intimt samman det vilande förslaget till ändring av 72 § regeringsformen, d. v. s. frågan om riksbanken skulle stå under *både* konungens och ständernas garanti. Tidigare hade riksbanken varit "under riksens ständers egen garanti". Ändringen hade vid föregående riksdag ansetts som nödvändig för realisationens bestånd. Nu föll emellertid förslaget på grund av motstånd i borgare- och bondestånden, närmast beroende på ett något förhastat steg från regeringens sida att framlägga en proposition till lag för banken, vilken ansågs behäftad med stora brister och som därtill framlades *innan* det vilande grundlagsförslaget blivit avgjort. Visserligen genomfördes ändå myntrealisationen, som ovan nämnts, men utgången av grundlagsfrågan fick allvarliga politiska konsekvenser, i det den utgjorde början till brytningen med regeringen och kom den växande liberala oppositionen att få alltmera vind i seglen.

En ytterst brännande fråga på oppositionspartiets program var representationsreformen. Konungen hade i trontalet deklarerat sin fasta vilja, att icke rubba de fyra riksstånden, "hos vilka Sverige stod i förbindelse för sin bibehållna tillvarelse och för beståndet av sitt namn". Trots detta väcktes dock åtskilliga förslag till representationens ombildning, vilka dock ej ledde till mera radikala förändringar. Av störst intresse var säkert majoren, greve Carl Gustav Spens motion om införandet av lantdagar i provinserne, ett slags föregångare till vår tids landsting, vilket förslag dock föll.

Brännvinsbränningsfrågan — "anglaisen i motionsbalen", som Halling kallar den i brevet den 7 februari 1834 — var som alltid föremål för tilltrasslade och vidlyftiga överläggningar. Halling talade i ståndet om "det elände, som det överflödiga bruket av brännvin förorsakar inom vårt land." — För några märkbara nykterhetsreformer var tiden ännu ej mogen. Resultatet vid denna riksdag blev en inskränkning

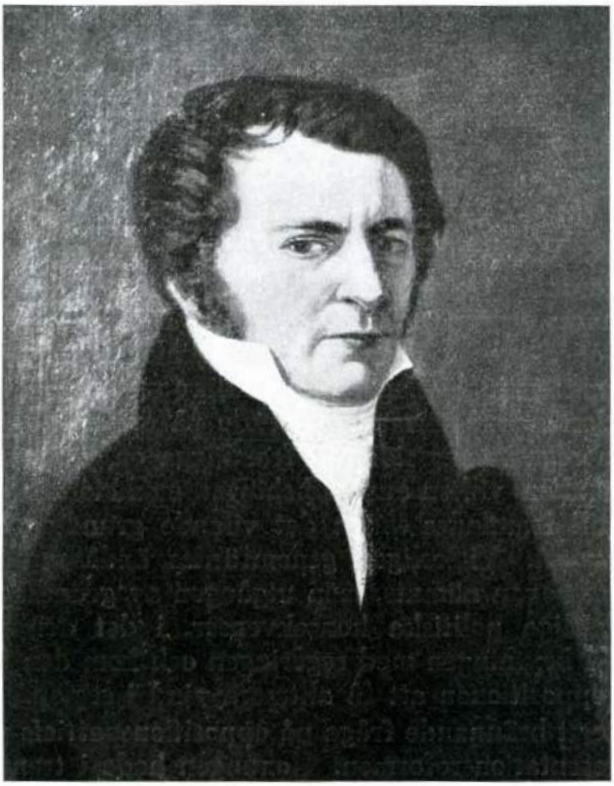

Carl Christian Halling. Målning år 1831 av Carl Conrad Dahlberg. Tillhör fru Elin Halling, född Sjöborg, Stockholm. Foto Svenska Porträttarkivet.

av rätten att bränna brännvin, i det sådan medgavs endast för fastigheter till ett värde av minst 300 rdr och endast under sex månader av året. Riksdagen förmenade, att på detta sätt skulle för stor tillgång på brännvin minskas jämte därav följande missbruk, "vilka redan på ett eftertänkligt sätt haft inflytande på nationens sedlighet och välmåga".

Tullkommittén, vars arbete Halling ofta talar om, tog säkert mycket av hans krafter i anspråk. Redan den 3 maj 1834 avgav den sitt betänkande, vilket småningom resulterade i en av Kungl. Maj:t den 30 juni 1835 fastställd tulltaxa, vilken gick ut på följande: Låg tull draga alla råämnen,

som äro föremål för inhemsk förädling, liksom ock konsumtionsartiklar; hög tull för andra råämnen och överflödsartiklar, skyddstull för varor, som här kunna tillverkas, utförseltull för inhemska råämnen. Tullprocenten skulle beräknas såvitt möjligt i penningar. — Sett från liberal ståndpunkt hade mycket vunnits, även om resultatet ej helt tillfredsställde den längstgående oppositionen (jfr H:s brev den 7 mars 1834).

En av Hallings motioner under riksdagen gällde ett upplivande av bestämmelserna i Handelsbalkens 4 kap. 2 § angående borgerskapets ensamrätt att idka handel och hantverk, vilka bestämmelser genom kommerskollegii beviljade särskilda privilegier och på andra sätt, blivit nästan illusoriska. Själv bekänner sig Halling i detta sammanhang vara näringsfrihetens ivriga anhängare, dock inom lagens råmärken. "Men denna fråga", säger han vidare, "har icke oskiljaktigt sammanhang med den brännande frågan om allmän näringsfrihet, utan syftar endast att vinna helgd åt eller upphäva en lag, vars bestånd eller fall måste bestämma borgarståndets framtida tillvaro eller upplösning". Vid debatten kom ståndet in på en principfråga, hur ärendet i fortsättningen skulle handläggas. Halling konstaterar i sitt brev den 13 februari 1834 — dagen efter debatten — med förnöjelse, hur ärendet kommer att remitteras till lagutskottet, vilket för honom innebar en seger i den formella behandlingen av ärendet. Något större intresse för frågor, som hängde samman med näringsfriheten, visade emellertid icke denna riksdag. Bestämmelserna i Handelsb. 4 kap. 2 § kvarstodo till den 18 juni 1864, då den fullständiga näringsfriheten blev ett faktum.

På riksdagen 1834—35 väcktes i alla stånden motioner om upprättande av folkskolor för att därigenom råda bot på åtskilliga missförhållanden, särskilt dryckenskapen och fattigdomen. Men några mera betydande åtgärder för att få folkskolan mera allmänt igång vidtogos ej nu. Den som i borgarståndet väckte motion i hithörande ämne var borgmästare Johan Bååth.* I detta stånd rönte emellertid frågan föga

* Om honom, jfr not 85.

intresse, enär den då ansågs höra landsbygden till. — Halling har ej yttrat sig i debatten. Helt utan intresse för saken har han ingalunda varit. Såsom mångårig ledamot av sin hemstads fattigvårdsdirektion — han blev småningom dess ordförande — har han haft stor anledning följa frågans utveckling. År 1834 blev han för övrigt, just i egenskap av fattigvårdsdirektionens ordförande, insatt som ledamot i Malmö första skolstyrelse.

Av de många frågor, som behandlades av denna riksdag, skall ytterligare endast anföras Hallings motion "om förändring uti uppbärandet och dispositionen av konvojavgiften", varom han talar i sitt brev den 23 februari 1823. "Konvojkommissariatet" omhänderhade de medel — konvojkassan — som inflöto i form av viss avgift på alla inkommande och utgående varor och som ursprungligen avsågos till bestridande av kostnader för skyddet av rikets handel i Medelhavet mot Barbareskstaternas sjöröveri. Frågan var nu uppe om konvojkommissariatets indragning så fort ske kunde och om göromålens överflyttande på kommersekollegium, en sak, som dock skulle blötas och stötas åtskilligt ännu, innan den helt blev realiserad, vilket skedde år 1864.

Som en mörk slagskugga vilade kolerahotet över den församlade riksdagen. I augusti 1834 nådde farsoten huvudstaden. Frågan var uppe om riksdagens prolongering eller om dess förflyttning till annan ort, men strandade på konungens bestämda motstånd, vilket dock icke hindrade, att ett ansenligt antal riksdagsmän avveko. Många riksdagsmän drabbades av sjukdomen och flera avledo. Då pesten upphörde i slutet av oktober nämnda år hade i Stockholm c:a 6.700 personer varit hemsökta av sjukdom och 2.830 hade avlidit. Vi se det dystra ämnet avhandlat bl. a. i Hallings brev den 15 augusti 1834. Som en parentes kan här nämnas, att farsoten ej denna gång nådde Malmö. Värre blev det 1850, när den asiatiska koleran nästa gång härjade i Sverige, varvid Malmö svårt hemsöktes. Halling var då oförtröttlig i sin kamp mot sjukdomen och i sina omsorger om stadsbefolkningen. Som erkänsla härför erhöll han efter epidemiens slut av konungen en guldmedalj.

Handlanden Christian Bergh. Dagerrotyp, tillhörig disponent C. J. Bergh.

Breven äro nästan samtliga skrivna med Hallings karakteristiska men svårlästa stil. På grund av en ögonåkomma har han emellertid fått diktera två av sina brev (från juli och augusti 1834), vilka troligen nedskrivits av hans hustru. Alla epistlarna äro adresserade till Christian Bergh (född 1793, död 1866), så när som den första, vilken är ställd även till Berghs kompanjon Pehr Gustaf Barkman (född 1788, död 1863). Barkman & Bergh voro två kända dugande affärs-

män i det dåtida Malmö, kompanjoner under åren 1817—1849. De drevo sin rörelse i den stora fastigheten n:r 352—354, belägen vid Adel-, Kansli- och Kyrkogatorna, vilken Halling i sina förenämnda "Minnen" kallar stadens vackraste hus. Christian Bergh var sedan 1820 gift med sin kusin Henriette Kockum (född 1798, död 1864), i vilken Halling en gång varit mycket intagen.

Och därmed må breven själva tala.

Stockholm den 28 januari 1834.

Kära Bröder!

Ni ären nu bägge välbeställda lantmän, så att äfven hvad det yrket tillhör kan och bör interessera Eder. Detta gifver mig anledning berätta, att jag i söndags bevistade Landtbruks Academiens årshögtidsdag. Den var både elegant och interessant. Den medförde ock för mig enskilt sann njutning, i så måtto som vår Gernandt, spelade där en vacker role.[1] Han hade nemligen efter en fransysk idé utfört en machin att sönderdela potatoes till kreaturs utfodring, som på en gång var enkel och ändamålsenlig. Det var ej någon modell utan en verklig machin. Den sönderskär potatoes på en gång i skifvor och desse skifvor så, att de väl ännu sammanhänga men äro i så små rimsor, att de ej äro större än den man äter stufvade af morötter. Att hvarje landtman skall behöfva en sådan machin äfven under tillåten bränvinsbränning är gifvit, då man med tillhjelp af berörde machin aldrig kan komma i förlägenhet, då redskapen till bränning söndergår. Ett barn kan drifva den; ty den går lättare än en vanlig hackelseskärekista och så snart man ser den, kan man också begagna den. Uti bref till min hustru omtalar jag sjelfva ceremonien; men för Eder bör jag nämna, att jag redan vidtalat Gernandt om

[1] Christian Fredrik Edvard Gernandt, f. 1798 † 1853, son av målaren Christian Laurentius Gernandt (om honom jfr Malmö Fornminnesförenings årsskrift 1933, sid. 36 ff.). G. var 1834 verkstadsföreståndare vid Kungl. Teknologiska Institutet i Stockholm; kallas sedermera konduktör och tornurfabrikör i Stockholm. Han fick ur kronprinsens hand emottaga Kungl. Lantbruksakademiens större mekaniska pris för den här nämnda potatismaskinen (Post- och inrikestidn. 7/3 1834).

kostnaden för dess förfärdigande. Han säger att en dylik bör efter ritning kunna förfärdigas hvar som hälst, men att den här, hvarest alt måste öfverbetalas bör kosta 50 Rd Banco. Vill Ni hafva en sådan skall jag genom Gernandt beställa den och jag tror att ni skolen blifva belåtna dermed.

Academiens berättelse var vidlyftig och tråkig. Den innehöll likväl några märkeliga rön. Raps hade blifvit odlad på Academiens experimentalfält och lämnat en ofantlig afkastning, jag tror 104:de kornet. Engelsk senap ungefär detsamma.[2] Genom Centervall bören ni hos professor Carling kunna få af denna senap och försöka Eder lycka dermed.[3] Bland andra täflingspris utsattes ett af 12 ducater för tillverkning af 50 bouteiller bästa frukt eller bärvin. Det vore roligt om någon af Eder, som redan börjat något i den vägen, kunde få lust att i sinom tid deltaga i denna täfling. Det förstås, att meningen ej är att aflämna mer än prof med bevis hvad af samma sort blifvit tillverkadt.

Jag beklagar alla menniskor som skola såsom vi nu drifva bort vår tid i overksamhet. Ännu hafva vi ej kommit till saken och huru det skall gå när det kommer dertill, det vet endast den allvetande. Jag kan naturligtvis ej bedöma mera än vårt egit stånd och nog blir derinnom en allmän förbistring, det ser jag redan på ouverturen. Nog har prohibitivsystemet ännu sine stridshjeltar, men denna gång synas de hafva lämnat en del af rustningen hemma. Frihetsandan hoppas jag skall segra derföre, att den är mera allmän än

---

[2] Avkastningen motsvarar en utsädesmängd av 12 kg pr har och en skörd av 1250 kg pr har, d. v. s. ungefär detsamma som i våra dagar (enligt benäget meddelande av fil. d:r Gösta Andersson, Svalöv).

[3] Olof Carling, f. 1787 † 1834, professor vid Kungl. Lantbruksakademien. Han hade även varit docent i österländska språk vid Uppsala universitet.

Gustaf Fredrik Centervall, född 1796 död 1835 i tuberkulos, son av landssekreteraren i Malmö, sedermera häradshövdingen Birger Centervall och hans hustru Helena Margareta Faxe. Hos landssekreterare C. hade Halling gjort sin första karriär (jfr inledn.) H:s fru var kusin med Gustaf Centervall; denne var till år 1834 under firman Lovén & C:o kompanjon med grosshandlaren och handelsborgmästaren i Stockholm Christian Lovén, f. 1765 † 1854, senare omnämnd som "gubben Lovén". — Om Gustaf Centervall jfr vidare Hallings senare brev och Senta Centervall: Av hugenotternas stam. Lagmannen och hans bägge söner.

Färgaren Jöns Peter Borg. Målning av okänd konstnär. Tillhör direktör O. W. Borg, Lund. Foto Svenska Porträttarkivet.

förr och sanningen skola de väl få veta, fastän det ej skjer i tryck.

Början är redan gjord och ett ord flyger bättre här än annorstädes. Jag vill för ro skull anföra blott ett litet prof. Vi hade ej varit här en vecka, när på hofvets soiréer omtalades att till Norrköping 1833 icke genom förtullning inkommit flere färgstoffer än en färgare i Lund på en kort tid kan

använda. Prosten Bruzelius var tillstädes och omtalade det för oss och snart uträknade vi huru historien tillkommit.[4] Då vi på upresan voro i Norrköping spisade vi om aftonen på Stadshuset. Under måltiden läste vi stadens dagblad, som innefattade upgift om importen. Vid artiklarne färgstoffer skrattade färgaren Borg och sade precist hvad nu på soiréen repeterades.[5] När vi kommo till Stockholm och jag talade med Grefve Posse yttrade jag att Skåne numera ej var den enda misstänkta orten, ty om icke hvad jag förmodade Norrköping äfven Stockholm försågs med sine hufvudsakelige importartiklar, vore detta ställe åtminstone i en väg att fästa sig vid, såsom skäl hvarföre jag anförde Borgs yttrande.[6] Grefven frågade då Expeditions Secreteraren Fåhreus som förklarade att Norrköping sjelf importerade och sålunda spridde sig reflexionen.[7] Jag hänviste för övrigt Grefven till Westerlånggatan och han sade skrattande, att det skulle vara en radikal Cur, om de handlande sammansatte sig att ej lurendräja, då skriket först riktigt skulle höras att man här i landet ej kunde få hvad man behöfde. Han skröt med uppbörden i Malmö. Jag tillät mig invända att man för att blifva fullkomligen upplyst ej skulle hålla sig vid hufvudsumman endast utan äfven intränga i detaillerne, då man skulle finna, att douanier-Corpsen ej förbättrat saken och att om Bellander gjort sig mera besvär med specificationen mera sanning upptäckts, att 43000 ℔ Caffe ej motsvarade Malmös områdes behof etc. etc.[8]

[4] Magnus Bruzelius, f. 1786 † 1855, kyrkoherde i Löderup och Hörup, prost "en lärd och vitter man", var bl. a. ledamot i Götiska förbundet under namnet "Svipdager".

[5] Jöns Peter Borg, f. 1781 † 1851, innehavare av det kända Borgska färgeriet i Lund, om honom se vidare W. Karlson: Borgs i Lund, Lund 1939, sid. 63.

[6] Arvid Mauritz Posse, f. 1792 † 1850, generaltulldirektör, sederm. justitiestatsminister.

[7] Johan Fredrik Fåhraeus, f. 1796 † 1865, förste expeditionssekreterare i generaltullstyrelsen, slutligen generaltulldirektör (tvillingbror med Olof Immanuel F. — se nedan).

[8] Med anförande av dessa saker menar Halling, att det kan vara flera orter än Malmö, där det smugglas. I Malmö tullkammardistrikt för att ej säga i hela Skåne bedrevs vid denna tid lurendrejeriet i stor skala. Jfr Hallings Minnen, sid. 46, och L. B. Falkman: Om Malmö hamn ... samt lurendrejeri der och i stadens närhet (I Malmö Fornminnesförenings årsskrift 1939). Martin Ulrik Bellander, f. 1792 † 1870, tullförvaltare i Malmö.

Att realisationen går för sig, börjar jag att tro, men på hvad sätt eller med hvad resultat är omöjeligt att förutse, men att något statslån blifver af, derpå tviflar jag.

Redan nu börjar frågan om bränvinsbränningen att spöka i brist på annat samtalsämne, ty myntväsendet är det så få som våga sig att bedöma. Något krigiskt omtalas icke ens.

Kort har jag ej ännu sett — än mindre rört i Stockholm. Om det är som Flensburg säger att jag på den rörelsen vinner betydeligt, är således även den näringskällan för mig stängd, utan att jag likväl saknar den.[9]

Jag ber om min hälsning till Wännernes ömsesidige fruar och ser redan i andanom deras njutninger till sommaren. A propos hvem skall då gå på huset. Det vore gott att hafva det här, hvarest ett sådant så aldeles saknas.

Eder tillgifne

C C H.

P. S. Jag skrifver äfven med Snällposten till min hustru.[10] Varen goda ställ om att det i tid blir hämtadt, ty annars får hon det kanhända sednare.

Stockholm den 7 Februari 1834.

Kära Bror!

Med förra posten skref jag till Flensburg angående Ångfartygshandelen. Jag lämnade då de uplysningar, jag fått. Nu kan jag endast tillägga, att de jag sedermera inhämtat, äro lika gynnande. Det är allmänt förklarat, att Föreningen altid blifvit ansedt för ett af de solidaste och mäst efterfrå-

[9] Mathias Flensburg, f. 1779 † 1851, handlande i Malmö. — Kort, d. v. s. spelkort.

[10] Fr. o. m. 1827 anordnades s. k. snällposter, som i regel framfördes med gästgivarskjuts mot högre betalning än enligt den vanliga skjutslegan. De inrättades från början i synnerhet för korrespondens på utlandet, men fr. o. m. 1834 tillkomma ej mindre än 14 linjer för inrikes trafik. Med snällpostens inrättande hade postbefordran mellan Stockholm och Malmö förkortats med ett helt dygn (från fyra till tre dygn). (Nils Forssell: Svenska postverkets historia, del I).

Kronetorp i Burlövs socken. Gårdssidan. Fotografi.

gade.[11] Naturligtvis har jag undersökt, hvarföre man nu ändå vill sälja. Orsaken är enkel och den, att Föreningen primairt var destinerad för farten på Norrköping och att denna stad nu skaffat sig ett med detta namn, som slagit under sig denna fart och att emedlertid flere ångfartyg tillkommit som slagit sig ner på de öfrige Stockholmsgranskaperne. Jag har talat vid flere personer som rest med detta fartyg och alla recommendera det. Olyckligtvis har Din ifver för denna affair svalnat genom handelen om Kronetorp men annars tror jag denna vore att fundera på[12]. 19

[11] "Ångfartyget Föreningen" var ett rederiföretag i Stockholm, som sedermera (1863) sammanslogs med bolaget Phoenix till Stockholms ångslupsaktiebolag. Enligt annons daterad 29 januari 1834 (i Post- och inrikes tidningar) var försäljningen av "Föreningens" fartyg med dess inventarier utsatt till den 9 mars s. å. Det blev ingen affär för Malmö vidkommande den gången. — Hur Malmö år 1836 fick sin första ångbåt skildrar Einar Bager i Malmö Fornminnesförenings årsskrift 1936. Halling blev den förste ordföranden i stadens första ångbåtsbolag.

[12] Christian Bergh hade inköpt Kronetorp den 28 januari 1834 på konkursauktion efter förste lantmätaren Jean Åkerblom.

högst 20.000 RD Banco borde bjudas. Anbuden lära skola vara här före den 19 Martii. Någon får väl förut resa upp och se sig före. Att det är dyrt undrar jag ej på, vid eftersinnande af all atiraille. Tagelmadrasser, lakan och filtar till sängrum för 44 personer skall vara i full ordning. Jag har hört omtalas att mycket fraktgods kan medföras.

I Bevillningsutskottet har jag gjort en interessant bekantskap med Baron Kantzow.[13] Utskottet har ännu ej kommit i verksamhet i brist på Secreterare i hvilken egenskap jag hittills sjelv måst göra tjenst. Om jag kommit hit för 10 à 15 år sedan, hade det skolat interessera mig, hvad som nu förefaller mig svårt. Min tid är så uptagen att jag knappt får tid att tänka. Mitt rum ser ut som uti en boklåda. I natt var jag på Bal hos Drottningen och idag kl. 4 på middag hos Grefve Posse, som är outtröttelig med Committéen till öfverseende af Tullagarne och Tullsystemet. Skada att jag ej blef utrustad med mera materialier som nu kommit väl till pass. I Committéen skall Poppius föra ordet.[14] Den är nu definitivt beslutad. Assessor Arosenius och Svartz komma att kallas från Norrköping.[15] Jag har bjudit till att få kallelse äfven å Ericsson från C(hristian)stad.[16] Sjelf är jag utsedd att vara med. Landshöfding Hohenhausen, distriktschefen Fåhreus från Göteborg, Wijk m. fl. likaså.[17] Till en

[13] Johan Albert Kantzow, f. 1788 † 1868, grosshandlare och skeppsredare i Stockholm.

[14] Gabriel Poppius, f. 1770 † 1856, då statsråd och president i kommersekollegium; hans fader, farfader och farfarsfar hade varit kyrkoherdar i Jokkas i Finland.

[15] Carl Fredrik Arosenius, f. 1778 † 1839, färgare i Norrköping med assessors titel.

John Swartz, f. 1790 † 1853, tobaksfabrikör i Norrköping.

[16] Andreas Fredrik Ericson, f. 1795 † 1864, grosshandlare i Kristianstad.

[17] Michael Silvius von Hohenhausen, f. 1790 † 1849, landshövding i Gotlands län.

Olof Immanuel Fåhraeus, f. 1796 † 1884, chef för Västra tulldistriktet (i Göteborg), sedermera landshövding i Göteborgs och Bohus län.

Olof Wijk, f. 1786 † 1856, grosshandlare i Göteborg med kommerseråds titel. Han var borgarståndets vice talman vid riksdagen 1834—35 och talman 1850—51 (jfr inledningen). Gift 1832 med Hilda Virginia Prytz f. 1810 † 1890. Hilda Wijk, känd som "Den Blåögda", hos vilken Tegnér beundrade "det skönaste ansiktet i Norden, skönast i synnerhet derföre, att det återspeglar en skön själ". (Ewert Wrangel: "Den blåögda", Uppsala 1908).

början skulle Committéen endast bestå af 9 nu blir det nära 30.

Wijk har så litet förtroende inom sitt egit stånd, att jag förundrar mig. Opinionens magt är stor. Den har uttryckt sig mot Statslånet och derom talas icke ens numera. För att åtminstone lära känna Wijk gjorde jag honom igår ett enskilt besök. Till min fägnad och förundran fann jag honom i allo hylla våre tänkesätt. Det är såsom plan antagit, att blott vi en gång kunna rubba prohibitionssystemet, skall till en början en orimeligt hög tull projekteras, för att i sinom tid kunna nedsättas. När man skall rifva en grundfast byggnad får man i början gå varligt tillväga. Tänk dig ett brusande haf och du har något begrepp om mängden af idéer, som sammanhopa sig vid en Riksdag. I dag började motionsbalen i vårt stånd, hvarvid naturligtvis menuetten eller efter vår tids sed vid högtideliga tillfällen anglaisen blef bränvinssupande och bränvinsbränning. Leffler, en gammal Lucas från Götheborg, och Petre utgjorde första priset.[18] Den förre drog ej mindre till än att önska det all bränning måtte gå för statens räkning. Han slog likväl strax af med att säga att detta ännu ej var mogit. Petre påstod att Regeringen vanvårdat sin verkställande magt m. m. Derefter kom jag med min länge qväfda önskan, att ehvad näringsfrihet man än vill önska, den åtminstone måtte i städerne förblifva i Borgares händer. Jag sänder konceptet som du efter behag kan communicera med våre vänner.[19] De äro ju alla desamma, ehvad de för dagen heta för namn eller ej. Utkastet realiserar mine principer att ej tillhöra någon annan kast än min öfvertygelse.

För ro skull sänder jag äfven utkast till en annan som bifölls fast man ej insåg rätta andan deraf som var, att inom ett särskilt utskott, som ej är bundit af Riksdagsformer inöfva även Borgare att om icke nu åtminstone framdeles lära sig att skilja emellan allmänt och enskilt samt utan att af-

[18] Erik Magnus Leffler, f. 1779 † 1854, segelsömmare i Göteborg. Johan Tore Petre, f. 1793 † 1853, bruksägare, oppositionens främste man i borgarståndet.

[19] Konceptet finnes ej med i brevsamlingen.

hållas af blygsamhet bidraga med sin erfarenhet.[20] Sålunda borde i utskottet blott några Magistratspersoner inkommit för att i sin mohn biträda, men ej att hafva öfvervigten. Följakteligen afstod jag den plats, som mig erbjöds till en Borgare. Mine tankar om tullsystemet har jag ej ännu hunnit reda. Jag vill höra några andres först och tillåter gerna någon annan att börja leken för att icke misstros att vela utmärka mig med tidiga och omogne motioner.

Säg Flensburg att han numera tryggt kan afsluta köp om Thomssons hus och tryckeri m. m.[21] Jag har ej tid att säga honom det sjelf. Bed Knutsson ursäkta att då jag idag i Ståndet öppnade min vidlyftiga post, jag på något sätt förlade hans uti mitt inneslutna bref till Hellman, hvilket om det var angeläget han för säkerhets skull får förnya för den händelse jag emot förmodan ej skulle få reda deruppå.[22]

Det är ej narri att gifva en motion, då 4 exemplar deraf skola genast ingifvas.

Om detta som jag hoppas kommer med Snällposten, så bered Helena genast derpå, att hon får sitt med ordinarie posten.

Lycka om du kan läsa hvad jag skrifvit, men jag är oskyldig, ty jag har ej ännu annat än ett rankigt bord att skrifva

---

[20] Utkastet är ej här återgivet; det finns tryckt i Borgarståndets protokoll I, sid. 124 f. Med anledning av Hallings motion tillsatte ståndet ett dess "enskilda besvärsutskott", bestående av 21 medlemmar.

[21] Mathias Flensburg hade redan förekommits av Jöns Magnus Fick, f. 1801 † 1856, den kände värdshusidkaren, som genom köpebrev den 22 januari 1834 hade inköpt ifrågavarande gård, n:r 335 vid Stortorget, av boktryckaren N. H. Thomson. Fick förvärvade sedan även n:r 334 och drev här det s. k. Ficks hotell (föregångare till Hotell Kramer).

Niclas Hansson Thomson, f. 1793 † 1874, var en tid boktryckare och bokförläggare i Stockholm, flyttade sedan till sin fädernestad Malmö, varest han 1827 grundade Malmö Allehanda, som han den 1 april 1834 överlät på boktryckaren Johan Cronquist. Thomson var även verksam som litteratör. Han har författat flera romaner "Svensken i Italien", "Sjömanshustrun" m. fl. Det är han, som Halling i brevet den 16 maj 1834 kallar "lille Thomson", och vilken med pastor Mellin ger sig av på resa till Skåne och Danmark. Tillsammans med G. H. Mellin utgav Thomson fr. o. m. 1835 "Museum för Naturvetenskap, Konst och Historia". Jfr vidare Alfr. B. Nilsson: En märkesman i förra seklets Malmö, SDS 6.12.1942.

[22] Johan Knutsson, f. 1787 † 1852, rådman i Malmö. Gift med Anna Margareta Beijer, en systerdotter till Halling.

"Hellman", möjligen avses registratorn i justitierevisionsexpeditionen Anders Henrik Hellman, f. 1777 † 1856.

Helena Halling, född Lundberg. Fotografi.

vid. Helsa den nya Landt Rådinnan et Comp från din tillgifne vän.[23]

Stockholm den 13 februari 1834.

K. Bror!

Jag är Dig eller Henriette mycket obligerad för anmärkningen därvid, att Helenas ledsnad syntes ökad genom den bristande omtanken å en förestående hitresa. Uppriktigt sagt, invecklade sig denna plan något vid slutet af min hemmavaro, att det ökade mina bekymmer. Från början var den enkel, derigenom att Flensburg erbjöd sig att medtaga Helena till sommaren, då han ändå skulle resa hit med sin hustru. Nog återstod omtanken att äfven bereda Julie ett

[23] "den nya Landt-Rådinnan" (d. v. s. fru Henriette Bergh); säkerligen skämtsam anspelning med hänsyn till köpet av Kronetorp, som en gång ägts av lantrådet Cornelius Sjöcrona, den troligen ende i Sverige, som hugnats med sagda titel (jfr E. Sundberg: Atten Cronsioe-Sjöcrona, Halmstad 1940).

tillfälle, att hitkomma, men dels utgjorde detta icke någon conditio sine qua non och dels ansåg jag i värsta fallet hela affairen kunna uppgöras dermed, att jag fick något skickligt sällskap för dem med paketvagnen, ty att uppsätta en hel rese attiraille med egen vagn, kusk etc. skulle medtaga större kostnad, än som jag var i tillfälle att uppoffra härpå.[24] Genom Julies engagement förändrade sig omständigheterne och jag står likväl fast vid den sats, att om jag kommer att dröja här öfver sommaren, hvilket torde vara säkert, ehuru ingen omöjelighet är, att om icke sinnena såsom vanligt lugna sig genom vana vid Stockholmsluften och vederbörande hafva dertill courage, hvarpå jag likväl tviflar, emedan det synes hafva förmultnat under den långa freden, basunen kommer att i sin rätta tid låta höra sig — måste jag hafva Helene hit åtminstone för någon kortare tid; ty i sanning behöfver jag denna förströelse. Om man vill följa alt med någon upmärksamhet, är hela en menniskas tankekraft så ansträngd att sinnet behöver någon gång hvila sig.

Nog vet jag att man mäst likgiltigt anser Borgarståndet, men det är icke ett organiskt fel utan kan hjelpas genom ömsesidig täflan att ej vilja vara den sämste. Troligen blir det borgarståndet, som kommer att hindra inskränkningen uti skyldigheten att låta trycka Ståndsprotokollerna, som likväl anses vara onödigt och mycket kostsamt, men min Bror! jag skall då vi råkas öfvertyga dig att det förekommer mycket ondt. Felet är att alt icke läses eller förtjenar läsas och derför kasseras alt. Borgarståndet, som altid utgör större personal i hvarje stad, borde väl ändå prenumerera på ett exemplar protokoller, då deras äro de enda, som tryckes genast, då de andres sällan blifva färdige. Endast på detta sätt kan något sammanhang vinnas, ty tidningarne äro de sämste af alla näringsidkare och de berätta blott efter sin kännedom af sin publiks smak. Mitt memorial om ordning inom näringsidkarne inom städerne, framkallade i går tillägg och anmärkninger af en Rådman Holm här i Stockholm, som voro så

[24] Julie Lundberg, f. 1810 † 1845, gift 1834 28/12 med Henrik Kockum f. 1801 † 1854, ägde del i Limhamnsgården. Hon var Hallings yngsta svägerska.

att säga "d — — —" gifne.[25] De vittnade om att sjelfsvåldet här är ännu värre än i andre städer och det hela var det mäst oförskräckta och sanna, men gluppska, jag i den vägen läst eller hört. När nu frågan blef om remiss af mitt Memorial ville Holm hafva det till ståndets enskilte Utskott för att därigenom bereda en underdånig skrifvelse från Borgarståndet. Jag arbetade deremot förklarande att supliker nu förgäfves i öfver 20 år blifvit använde, men förgäfves. Det vore nu tid att sätta Lagen i rörelse, som icke hvarken gynnar eller förföljer något stånd. Hvarföre jag yrkade remiss till Lag utskottet. Nu uppstod en häftig strid icke personlig, utan om det bästa medlet att vinna det gemensamma målet. Stockholmarne följde sin Holm, men då de märkte för starkt motstånd, yrkade en af dem votering, som är ett gammalt knep att förskräcka genom det upphåll den förorsakar, men det halp ej denna gång utan det måste därtill och den första voteringen denna Riksdag gick nu för sig, med det resultatet att remiss beslöts till Lag Utskottet med 34 röster emot 24. Hittills går alt braf dermed att slike strider ej lämna minste obehag, den som segrar eller öfvervinnes äro derigenom ej på något sätt förbittrade. Nu var det också verkelig sak, att förklara frågan såsom önskningsmål eller en sådan, hvari stånden sjelfve ägde besluta. Holms Memorial blef nu tagen såsom tillika en ny motion, som lades på bordet, hvilket det också förtjente för att vidare i serskilte Utskottet bearbetas. Om jag ej vunnit mera med min motion, anser jag redan det vara en vinst att ståndet redan bemärkt och enhälligt insett sin vådeliga ståndpunkt. Om prenumeration å Borgareståndets protocoll ifrågakommer för Sällskapet eller annat Bolag så glöm ej att den måste sträcka sig äfven till *Bilagor till Borgarståndets protocoll*, som innefatta alla motioner.[26]

---

[25] Gustaf Holm, f. 1795 † 1860, rådman i Stockholm, sedermera borgmästare därst.; han var borgarståndets talman vid tre riksdagar på 1840-talet. — Den här relaterade historien gäller Hallings motion om återupplivande av bestämmelserna i Handelsbalkens 4 kap. 2 § angående borgerskapets ensamrätt att idka handel. Jfr vidare inledningen samt Borgarståndets protokoll den 12 februari 1834, jämte bil. 7 (H:s motion).

[26] Sällskapet Föreningen bildades år 1829 med C. C. Halling såsom "administrator" och med uppgift "att tillvägabringa en här i staden hittills saknad allmän klubb- och läsesällskapsinrättning för alla stadens

I går afton hade hela präste ståndet enhälligt samlats på sin klubb då ärkebiskopen proponerade en allmän brorsskål för hela ståndet honom och alla Biskopparne inberäknade.[27] Den dracks under afsjungande af Werser som Dahlgren på stället författade.[28]

Jag fick mig ock i vår klubb 3:ne bröder. Anledningen var en propos af Arnberg från Norrköping som bad för fabrikerne där.[29] Vi förde öppet språk. Han påstod att cholera morbus varit deras upprättelse. Han beskref deras anstalter att nu börja med Sefirkläden och flanell.[30] Jag sade honom mine tankar, som väl delades af många, men bestreds af andre såsom overkställbare. På Tullafdelningen i bevillningsutskottet har jag fått med mig af kände namn Baron Kantzow, Landshöfding Sandelhjelm, Prosten Hallbeck, Wijk, Sidenfabrikör Grapengiesser och en handlande Forsberg från Uddevalla.[31]

I allmänhet råder mycken harmoni inom de ofrälse stånden så väl sins emellan som hvar för sig; och det som är ovanligt särdeles om bränvinsbränningen. Man vill verkligen åt ett håll att ej hämma industrien men förbättra moraliteten. Man söker detta mål på alla medelvägar. Idén är att bibehålla husbehofsbränningen för att ej stöta någon för hufvudet och förvandla den vidsträcktare till ett fabriksyrke. Meningen är att den mindre bränningen skall beskattas såsom hittills, men den större och den som går genom konstbrännerier genom beskattning å produkten. Utan tvif-

bildade folkklasser". Dess första lokaler blev i fastigheten n:r 334 vid Stortorget (föregångare till Hotell Kramer — jfr not 21 och Folke Nosslin: Malmö Stadsbibliotek 1905—1946, Minnesskrift, Malmö 1946).

[27] Ärkebiskop och prästeståndets självskrivne talman var då Carl Aurivillius Rosén von Rosenstein, f. 1766 † 1836.

[28] Carl Fredric Dahlgren, f. 1791 † 1844, komminister i Stockholms storkyrkoförsamling, författare.

[29] Johan Adolf Arnberg, f. 1803 † 1875, klädesfabrikör i Norrköping.

[30] Sefirkläden eller Zefyr, ett slags ylletyg. — På grund av kroppens stora vätskeförlust är värme för patienten ytterst nödvändig under kolerasjukdomen.

[31] Paul Öhrvall, adlad Sandelhielm, f. 1776 † 1850, landshövding i Älvsborgs län.

Carl Hallbeck, f. 1782 † 1845, son av tunnbindareåldermannen i Malmö Paul Hallbeck, kyrkoherde i Hälsingborg, kontraktsprost.

Magnus Grapengiesser, f. 1793 † 1858, sidenfabrikör i Stockholm.

Johan Forsberg, f. 1793 † 1851, handlande i Uddevalla.

vel är detta troligen det enda rätta, fast äfven det kan ha sina sidor, men huru förlika alla intressen.

Ett parti söker göra sig gällande, att helt enkelt sluta Riksdagen om fyra månader, om man blott kan medhinna realisationsfrågan och den om bränvinet, enär ingen lindring kan vinnas uti bevillningen, så att nationen ingenting riskerar genom att [vi] skiljas åt och man tror att detta en gång vidtagit, skall väcka Reg. att vara i tid färdig med alt. Jag fruktar likväl att alt stadnat vid en from önskan. Jag har talat vid Gernandt om potatoesmachinen. Han är sig lik. Sedan han fått en sak färdig, interesserar den honom ej längre, men jag skall nog hålla honom varm. Technologiska Institutet är det som här interesserar mig mäst.[32] Så snart jag har någon ledighet är jag där, hvarest en af vår snickare Ericssons söner arbetar med mycket beröm för att sedan blifva smed i Malmö.[33] Nu arbetas på en ångmachin inuti sjelfva arbetssalen som skall drifva alla svarfstolarna. Du må tro att jag tittar på den. Om en månad skall den vara färdig. Sjelfva ångkitteln är ej större än en vanlig bryggkittel. Jag har gjort en interessant bekantskap med Directeur Schwartz.[34] Det är en insigtsfull men besynnerlig man. Han är deruti olik andre theoretici att han erkänner theorien endast så vidt den kan förenas med praktiken, och detta är ju det rätta. Modellsalen är nu ordnad. Jag måste lofva Schwartz att visa honom för att derefter låta göra modellritningen till den transporttabla brandstege, som du skaffade från Köpenhamn. Den förvaras i en lång låda i Rådhusarchivet. Om du ber Jacob Borg så får du den och skicka mig den med Nils Wihlborg som nu är i Skåne. Jag ansvarar för återställandet. Ruhe gör illa om han icke låter den af sina

[32] Teknologiska institutet trädde i verksamhet år 1827. År 1877 ändrades namnet till Tekniska högskolan.

[33] Bengt Ericsson, f. 1771 † 1855, snickare i Malmö. Hans son Niclas, som det här torde vara frågan om föddes 1803, blev klensmed, erhöll den 14 maj 1834 kommerskollegii medgivande att i Malmö få "åstadkomma finare och grövre smidesarbeten, och var död före fadern.

[34] Gustaf Magnus Schwartz, f. 1783 † 1858, professor i fysik och teknologi vid Vetenskapsakademien, direktör för Teknologiska institutet. Om hans mångsidiga verksamhet och tekniska uppfinningar, se Svenskt Biografiskt Lexikon, ny följd, Sthlm 1883. S. var tredje gången gift med romanförfattarinnan Marie Sophie Schwartz.

söner, som ärnar blifva färjare genomgå en cours vid Institutet, äfven med beräkning att han skall kunna bildas till sockerkokare.[35] Schwartz har såsom en förströelse fallit på studium af Frenelogien eller läran om hjernans Organer. Jag trodde att idéen härom dog med den namnkunnige Gall, men så är det ej.[36] Den lefver ännu och med nytt lif. Schwartz höll för mig en föreläsning i två timmar ibland sine tusendetal hufvuden af gips och af verkliga dödskallar. Den kan göra svaga hufvuden förryckta, men utan interesse är den icke. Denna gång hade Schwartz till ämne en Burke, Walter Scott — ända ner till sig sjelf, som han flera gånger låtit afgjuta i gips.[37]

Ett par mig oroande rykten spridde sig i går på börsen att ett af de största handelshusen i Malmö skulle vara på tapeten att slå omkull.[38] Jag lät ej bringa mig ur fattningen fastän jag darrade. Jag har känt mig för och tror att rycktet kommer ifrån Ystad. Lyckligtvis har börsen stadnat vid gissningar, men jag har kommit namnet på spåren, fast jag ställer mig alldeles okunnig, då man genom Centervall frestat mig. Jag vill ej ens för dig skriftligen nämna namnet,

---

[35] Jacob Borg, f. 1789 † 1839, rådman i Malmö.

Nils Wihlborg, f. 1811 † 1837, handelsbokhållare; hans styvmor var syster med fru Helena Halling.

Johan Daniel Ruhe, f. 1791 † 1836, färgare i Malmö. Han hade i sitt äktenskap med Bengta Sofia Kockum bl. a. barn sönerna Johan Daniel, f. 1818 † 1858, och Nils Henrik, f. 1820 † 1867, vilka båda blevo färgare i Malmö. — Pappa Ruhe hade emellertid år 1832 inköpt det gamla sockerbruket i kvarteret Svanen, vilket ledde sitt ursprung från de båda år 1774 grundade sockerbruksanläggningarna Patrioten och Svanen. Härpå syftar H:s uttalande om en av sönerna Ruhe som blivande sockerkokare.

[36] Franz Joseph Gall, f. 1758 † 1828, österrikisk läkare, frenolog.

[37] Edmund Burke, f. 1729 † 1797, engelsk politiker, skriftställare och konstfilosof.

Walter Scott, f. 1771 † 1832, skotsk skald och romanförfattare.

[38] Vilket handelshus, som avses kan ej med bestämdhet påvisas. Följande handlande (handelsbolag) voro de högst uppskattade enligt 1834 års skattsättningslängd för skillingtalet i Malmö (angivna summan är skillingtalet):

Handelsbolaget Frick & Möller (Per Frick & Carl Fredrik Möller)	9
Handelsman Mathias Flensburg	8½
Handelsbolaget Barkman & Bergh	7½
Handelsman Lorens Isak Bager	7½
Handelsman P. Ståhle	7
Handelsbolaget C. & M. Möller (Christian P. och Magnus Jonas Möller)	7

men icke utan en viss fruktan, väntar jag morgondagsposten. Har Hemberg, som jag tror, också reda på namnet, får jag gifva honom det lofvord, att han tiger som en karl och bevisar dermed, att han är en riktig köpman.[39]

Min correspondense med mine vänner är mitt enda nöje, som jag öfvar efter bästa förmåga. Ehuru det skulle kunna synas orimligt, försäkrar jag dig att det icke är mer än jämt och nätt att jag går i land med mitt appointement. Låt likväl ej Helena märka det — emedan det skulle blott öka hennes bekymmer.

Hälsning och vänskap

Stockholm 23 Februari 1834.

K. Broder!

Med Nettelblad som nu reser till Eder (för) att befordra spiritusafsättningen, sänder jag dig några rader.[40]

Gernandt var just nu hos mig och lofvade att hafva din potatoesmachin i minne. Det är curieust. Han har fallit på den idéen att afgjuta menniskor i gips och vill nödvändigt börja med mig. En af dagarne skall denna besynnerliga operation gå för sig och således skall jag först komma hem in effigie, innan jag kommer sjelf.

Min lediga tid använder jag endast och allenast för curiosa. Således var jag i går ute på Norr och bevistade en proftröskning med en af Juimgré tramptröskverk.[41] Affichen

---

Handelsman	Thomas Frick	6½
„	Emanuel Bager	6
„	och fabrikör Kockum	6
„	Hans Thomson j:r	5½
Handelsbolaget	Nilsson & Kruse (C. A. Nilsson och L. P. Kruse)	5
„	Luttrop & Andersson (Carl Luttrop och Anders Andersson)	5
Handelsman	Björkman	5

Under tiden februari 1834—35 synes bland de mera kända affärsmännen i staden endast handlanden G. Schiuberg ha gått i konkurs, en icke alldeles oväntad händelse.

[39] Jöns Peter Hemberg, f. 1763 † 1834 (han blev ett av kolerans offer under riksdagen), handlande i Ystad med kommerseråds namn.

[40] Då det vid denna tid finnes många manliga medlemmar av släkten Nettelblad, bl. a. fyra grosshandlare i Stockholm, har det ej varit möjligt att identifiera vederbörande.

[41] Tolkningen oviss.

Hilda Wijk, född Prytz. Teckning av Maria Röhl.

sade att 30 Tunnor råg skulle dermed kunna uttröskas på ett dygn af 6 personer. Det tror jag ej går för sig, men nog stryker ett ansenligt parti, ty på en minut ströko 3 små kärfvar. Också gick trampverket mycket lätt och hela machinen som kostar 200 Rd Banco upptager ej större rum än att han kan rymmas i Edert lilla Contoir. Halmen blef ren men något krossad. Trampningen är inrättad för 4, men kan verkställas af 3 dervid vande personer. Så mycket kan jag vittsorda att tröskningen aldrig kan kosta mera än 16 à 18 sk. tunnan. Det fägnar mig mycket att Flensburg åtog sig bestyret med ångfartyget om handel blir af. Med gubben Lofvén har jag talat.[42] Han vill ej sjelf taga del deruti, och var ej då beredd på hvad svar han skulle gifva Flensburg. Jag har den tro att det vore mödan värt att få Smitt att åt-

[42] Grosshandlaren och handelsborgmästaren i Stockholm Christian Lovén, jfr ovan, not 3.

följa Ficken hit för att bedöma fartyget.[43] För 100 Rd Banco borde Smitt denna årstid göra resan. 10 aktieägare vore alt hvad som behöfdes och skulle väl kunna samlas.

Nu har jag min motion om convoyavgiften i concept. Den har kostat mig mycken svett och möda, ty att här samla materialierna dertill går ej så lätt. Den hvarken ut eller låter mycket och värkan blir väl derefter, dock har jag satt yxan till roten som kan springa för någon min efterföljare.[44]

I dag är jag buden på hvardagsmiddag till Com. Rådet Wijk, som jag icke derföre, men för det att jag tror, det är en rättskaffens man, börjar tycka om. Jag får då se hans vackra Fru, som är en brand i ögat för Stockholms damer. Hennes klädsel skall i synnerhet oroa dem.

Af fredagens Aftonblad kan du se något af Borgarståndets plenum för torsdagen. Det är likväl såsom altid skeft och styckadt. Det omtalar ej fjerdelen af det hela, som medtog 10 timmar. Icke undrar jag derpå, ty författaren måste slutligen ligga på knä vid en bänk och skrifva i halfmörker. Han omtalar ej Gubben Hembergs ifver som var kostelig.

Hälsning och vänskap

C C Halling

Stockholm den 7 Martii 1834 på morgonen.

Kära Bror!

Den så länge omtalade Tull Committéens arbeten äro nu började. I Tisdags sammanträdde den i Commerce Collegium. Första discoursen utmärkte hvad vi hade att vänta. Den delar sig uti 2:ne partier. För det liberala står Grefve Posse och för det prohibitiva Ordföranden Poppius i spetsen. Likväl äro bägge cheferna lika mycket att respectera, ty såvitt jag kunnat finna, äro de verkeligen bevandrade på hvar sitt fält och hafva hvar sitt mål. Possen tror tullsystemet bäst kunna utveckla sig såvida alla förbud försvinna. Pop-

[43] Möjligen avses Carl Ludvig Schmidt, f. 1789 † 1856, brandmästare i Malmö, och förenämnde Jöns Magnus Fick, då ännu handlande (jfr not 21).

[44] Ang. konvojavgiften, jfr inledningen.

pius, under hvars styrelse af Commerce Collegium detta oafsedt sine många misstag likväl framskridit i kännedom af näringarne och inhemska konstfliten vuxit, anser derigenom förbudssystemet ej kunna ersättas genom skyddstull. Emedlertid äro Committéens göromål djupt ingripande och de skötas för *öppna* dörrar. Poppius är en verklig pådrifvare. Hans vilja är att Cessionerna skulle börja kl. 6 om morgonen och fortsätta till kl. 10 om aftonen. Detta är nu icke möjeligt, men det är icke utan missnöje han slår af på arbetstiden från 10 till 3 och 5 till 9 hvarje dag. Också är fältet stort. Först och främst har man samlat på allt hvad sedan 1830 blifvidt klagadt och sökt i Tullväg, att nu tagas i betraktande. Således igenfinnes bland denna lunta, som nu skall genomdragas, äfven den för några år sedan ingifne petitionen från några Skånes och andre städer. Uti luntan finnes en liten P. M. af Skogman innefattande uppgift, som visar hvad desse städer och petitionairerne särskilt betala i bevillning för handel och hvad de i Tull betalt, och denna gifver i sanning ej anledning att vid sjelfva petitionen fästa någon sådan uppmärksamhet, som dermed åsyftades.[45] Vidare måste tagas till rättelse för att såvidt möjligt är åstadkomma rimlige Tullvärden, priscuranter å alla varor. Olyckligtvis har man inge sådane som äro fullständige från närmare håll än London och andre sådane stora handelsplatser. Ytterligare måste observeras calculer från Tullen och Commerce Collegium öfver import och export af varje varu artikel.

Första dagen började en skärmytsel mellan förtroupperne. Possen föreslog att man genast i början skulle fatta en princip, om ordet förbud någonsin skulle få rum i Tulltariffen. Nu uppstod en het strid. Den hade egentligen för afsigt att känna Ledamöterne på pulsen. De liberale kände sig för svaga att våga en votering och frågan förföll såsom allmän princip, men man lärde känna sitt folk och sin styrka. Andra dagen började vi således på bokstafven A. Redan vid första ordet: Agat uppstodo betänkligheter i afseende på värdet och

[45] Carl David Skogman, f. 1786 † 1856, president i kommerskollegium.

det beslöts att vetenskapsmän borde tillkallas. Vi kommo ej längre än till Alun, hvarföre står förbud mot införsel. Nu skulle en princip fattas. Länge striddes för att få ordet bort och änteligen vågade vi en votering, som gjorde oss heta för hufvudet. Ett nederlag häruti skulle nedsätta vårt mod. Länge streds å bägge sidor för att undvika voteringen, som partierne fruktade, men den blef sluteligen nödvändig; Poppius som i egenskap af finne är lika envis som ihärdig, föreslog ett sådant voteringssätt att den som ville qvarblifva vid det gamla skulle uttrycka det genom qvarsittande och de som ville uprifva det gamla skulle stiga upp. Jag öfverskådade fältet. Vi voro 32. Saknade Wijk som var sjuk, Wollrath Tham och Ericsson som ännu ej ankommit och alla räknades till de liberales.[46] Voteringen började och med 21 emot 11 ströks ordet förbud för Alun. Detta nedslog modet betydeligt hos våre motståndare, men vi voro ej komne längre än till ordet Aska innan åter en strid uppstod. 34.000 lispund af den raffinerade hade inkommit. Införseltullen är 16 sk. men det hela hade ej renderat mera än 2.700 RD. Detta gaf anledning till en vidlyftig undersökning, hvarigenom utröntes att det mästa hade inkommit från Finland i följd af handelstractatet med Ryssland, för 1 sk. lispundet. Nu kommer vi in på politiken. Efter mycken strid deruppå måste Poppius förklara att tractaten i dessa dagar utlöper och ej skall förnyas. Vi slutade med bokstafven A kl. 10 om aftonen. I går kl. 10 började vi på B. Articeln Band höll oss ett par timmar. Efter mycken strid å fabrikörernes sida, hvilka yrkade på förbud, gick frågan igenom utan votering och slöt med en förändrad redaction och någon nedsättning utan förbud. Nu voro vi på Bark. Här stred jag för Garfvarne om förhöjning af utförseltullen — men förgäfves —. Jag vann ej mer än att få tullvärdet nedsatt till En Rdr för Ekbark. På artikeln Ben — oarbetade kreatursben — stadnade vi. Det utröntes att vi varit dårar, då vi utfört våra ben innan vi dragit fettet af dem, att deraf både kan göras ljus och mera. En fabrik derföre i stort är här anlagd. Idkaren deraf skulle upkallas

[46] Wollrath Tham, f. 1770 † 1836, bruksförvaltare vid Forsviks bruk i Västergötland.

och Swartz lämnade interessanta uplysningar i detta ämne och yrkade förbud emot utförsel. Nu tog Ankarsvärd till ordet och utvecklade sine tänkesätt, som voro ytterst liberale.[47] Emedlertid ankom kallelse att Commitéen skulle infinna sig hos konungen på upvaktning klåckan 5 och middag klåckan 6. Klåckan 3 åtskiljdes vi. Hvad jag nu berättat afser endast att ådagalägga, att saken drifves med verkeligt alfvar. Om vi dermed något uträtta, och om vi ens komma till slut dermed skall endast tiden utvisa. Många upplysningar förvärfva vi emedlertid genom att intränga på djupet af denna labyrinth, men att combinera ett sådant arbete med en Riksdag, tror jag ej vara väl betänkt. Ettdera måste negligeras, ty en menniskas hufvud kan ej stå ut med så mycket på en gång. Kungen var mycket nådig och munter. Han höll oss till kl. 9. Petre, som ni i landsorten förmodel. hålla Eder vid, har ett godt hufvud och är braf att nyttja som jernstång att bryta is, men har ej ro att utföra något i systeme. Waern håller bättre ut och är grundligare.[48] 72:n är ej ännu afgjord.[49] I morgon väntas han åter förekomma i stånden. Jag tror ej derpå och ej eller att den någonsin i sin nya skepnad antages i Borgarståndet, om också aldrig det tillgöres. Gud må veta hvilket som är det rätta.

Stå på Edra ben, ty om de som jag hoppas ej förbjudes till utförsel, blir de nog belagda med en förhöjd utförsel Tull.

Nu gå vi åter i Tull Committen att fortsätta striden derom.

Hälsning och vänskap

Apostille — klåckan 5 den 7 Martii.

I dag från klåckan 10 till 3 hafva vi hållit ut i Tull Committeen — och slutat med artikeln bränvin. Att i möjeligaste måtto undvika förtullning efter upgifvet värde, gör oss gråa hår till dem vi hafva förut. Till exempel artificiella blom-

[47] Johan August Anckarsvärd, f. 1783 † 1874, överste, "spelade en betydlig roll i den politiska oppositionen, som uppstod mot Karl XIV Johans regeringssätt".

[48] Carl Fredrik Waern d. ä. f. 1787 † 1858, grosshandlare och brukspatron. Var jämte Tore Petre ledare av borgarståndets liberala majoritet.

[49] Det vilande förslaget till förändring av § 72 i regeringsformen; jfr inledningen.

mor. Man vill härom införa förtullning efter vigt. Klåckan ½6 samlas vi åter. En galanterihandlare är då upkallad och ålagd att medtaga en låda sådana blommor, som skola vägas, hvarefter thaxan skall uträknas. Bränvinet höllo oss i två timmar. Till Poppii och fleres stora förtret ströks förbudet genom votering. Poppius vill ej deltaga i öfverläggning derefter om införseltull, som motpartiet bestämde till En RD 16 sk. för kannan under 12 och till 2 RD öfver 12 grader.[50] Motpartiet utgjordes af Poppius, Sandelhjelm, Agardt, Swartz, Arosenius, Öberg, Rydin, Jon Jonsson, Schück, Smerling m. fl.[51] Vårt af Posse, Rosen, Hamilton, Anckarsvärd, Sydow, Fåhreus, Folker, Norling, Hessle, Petre, Morsing, Winberg, Hemberg, Halling m. fl.[52] Du kan således beräkna att striden är hård. De värsta prohibitivkarlarne äro Swartz, en klädesfabrikör Öberg — Arosenius tager åtminstone raison.

På bordet ligger en ofantelig lunta, innehållande förhandlingarne vid en dylik Committé i England, hvaraf resultatet blef att bibehålla det gamla. Möjligtvis blir det också resultatet här.[53]

[50] D. v. s. tullsatsen var olika för brännvin över och under 12 graders styrka.

[51] Carl Adolf Agardh, f. 1785, † 1859, professor i botanik och praktisk ekonomi vid Lunds universitet, blev år 1835 biskop i Karlstad.

J. E. Öberg, fabrikör.

Carl Gustaf Rydin, f. 1798 † 1877, färgerifabrikör i Borås, tillika boktryckare och utgivare av Borås tidning.

Jon Jonsson, f. 1772 † 1841, bonde från Skörje, Öljehults förs. Blekinge, bondeståndets vice talman vid denna riksdag.

Heyman Schück, f. 1774 † 1834, grosshandlare och fabrikant i Stockholm.

Gottlob Fredrik Smerling, f. 1783 † 1836, grosshandlare i Stockholm.

[52] Axel von Rosen, f. 1773 † 1834 25/10 i kolera, landshövding i Göteborgs och Bohus län, generallöjtnant.

Gustaf Wathier Hamilton, f. 1783 † 1835, landshövding i Östergötlands län.

Adolf Petter von Sydow, f. 1785 † 1830, kommerseråd.

Johan Peter Folcker, f. 1780 † 1844, modehandlare i Stockholm.

Norling, obekant vem som kan åsyftas.

Christian Ludvig Hessle, f. 1797 † 1837, borgmästare i Kristianstad med assessors namn.

Thomas Fredrik Morsing, f. 1791 † 1858, bruksägare i Nyköping.

Johan Ulrik Winberg, f. 1777 † 1834 i kolera under riksdagen, grosshandlare i Karlshamn.

[53] Detta brev har som bilaga en hos P. A. Norstedt & Söner år 1834 tryckt P. M., vilken Halling försett med följande ingress: "Dessa äro Tull Committéens af ordföranden så benämnde: Utgångspunkter, ehuru de med mera skäl borde kallas Ingångspunkter".

Stockholm den 1. april 1834.

Kära Bror!

Det är nu länge sedan jag språkade något vid dig. Också förmodar jag, att ni behöft någon tid att sofva ut de rus ni tagit under Nettelblads och de fleres vistande i Malmö. Efter beskrifningen på lefvernet då, finner jag, att alt är sig likt. Här har man hufvudet så fullt, att det ibland vill spricka. Att fundera på det man begriper och kan beräkna, går väl ann, men hvarje gång det kommer till Realisationsfrågan, blir man confus.[54] Nu synes man från de maktägande vilja drifva, att nolens volens bifalla utvexlingen den 1 Julii. Borgarne försöka förgäfves att hålla emot, ehuru många af dem äro vacklande i sine beslut. Jag erkänner mig höra till deras antal. Det är verkeligen svårt att säga, hvem som har rätt, kunde man blott med säkerhet calculera att det klingande myntet ej blefve utfört såsom en handelsvara, så är det gifvet, att rättigheten att när det gällde, taga ut silfver för Bancosedeln skulle hindra alt fluctuerande af coursen. Såsom bevis att saken inom Borgarståndet ej behandlas en bagatelle, bör jag nämna, att ett par rättrogne skaffat sig några specier af nya prägeln och på försök skickat dem till Hamburg att försäljas och derför fått 2 mark och 14 sk HB:co som efter 137 sk banco lärer blifva 132 sk minus några runstycken. Om man nu härifrån drager provision, assurence m. m. blir deraf ingen vinst. Det är alt väl, men jag invänder, hvad hindrar att vår Cours stegras till 147 och då blir annat resultat. Man svarar mig: det är omöjeligt att den efter början af utvexlingen kan öfverstiga 132 à 134 sk derför, att jag har resourcen i Banken.

Utan att jag kan säga att det egentligen förändrar saken, vill jag blott för att stadna vid svensk tro och lofven, att man ej skall börja utvexlingen förr än proportionen af metallisk valuta förhåller sig till utelöpande sedelstocken som 5 till 8 hvaruti vi, rätteligen räknat ännu brista 800.000 Specier; men huru hinna denna point, då Coursen går i vädret vid minsta försök till silfverköp eller lån. Ett medel gifves: att upbränna Banco sedlar för 2.133.333 Rd 16 sk

[54] Beträffande realisationsfrågan, jfr. inledningen.

eller, som blir följden, i samma mohn minska sedelstocken. Då säger man införa vi ett strupsystem. Jag tror det likväl ej, men låtom oss ock försöka detta, hvad försäkrar oss att silfvertillgången skall förslå. Hade ej Privat Bankerne mellan kommit, så tror jag att man säkrare kunnat calculera. Nu deremot göra deras sedlars tillvaro möjeligare att största delen af Bancosedlerne kunna rusa till Bankluckan, då man under tiden kan åtnöja sig med dem i allmänna rörelsen, hvaruti annars nödvändigt massan af Bancosedlar måtte stadna. Bankens ställning är annars ej dålig. Rörelsekapitalet är 30 millioner. Att realisera dem efter 128 sk fordras något öfver 11 millioner Specier. 6 hafva vi och litet till och Bankens fordringar upgå till 16 millioner svarande emot 6 millioner specie. Således är full tillgång, N B såvida ej silfver måste köpas, ty då beror af priset derpå, om full valuta skall kunna erhållas i fall alla 11 millionerna erfordras. Onekeligt är att Sverige nu står på vippen att inlåta sig uti ett spel, hvars utgång skall medföra väl eller ve. Hvad de mycket omskrikne garantierne för Realisationens bestånd angå, så tror jag i min enfaldighet att de endast och allenast hvila på valet af Fulmäktige i Banken. Borgarståndet har endast att välja 3, men hvarifrån få dem, ty de skola efter min öfvertygelse sökas bland sådane hvars enskilda förmögenhet skall vara så stor, att den skall bestå eller falla i bred med Banken. Eckerman må väl bli qvar, ehuru ej så rik som stark att säga nej, men till de öfrige två talar man om en Ryberg, Morsing, Wigert, Hegardt, Smerling m. fl.[55] Men huru förmå någon af dem att emottaga kallelsen och ännu mera att förvandla desse functioner från sinecurer och pensionsposter, som de hittills ansetts för, till hedersposter. Vidare fordras

[55] Carl Johan Ekerman, f. 1778 † 1845, grosshandlare i Stockholm, bankofullmäktig 1829—1844.

Abraham Ryberg, f. 1780 † 1845, grosshandlare och skeppsredare i Stockholm, känd donator.

Severin Wigert, f. 1788, † 1867, grosshandlare i Stockholm.

Kristian Bernhard Hegardt, f. 1781 † 1837, kansliråd, bankofullmäktig 1832—34, riksgäldsfullmäktig 1834 sept. — 1837.

Till fullmäktige i "Banken" valdes (Borgarståndets protokoll 27 augusti 1834) Nils Sandblad (f. 1778 † 1847, "byggningsborgmästare" i Stockholm), Carl Johan Ekerman och Gottlob Fredrik Smerling (jfr ovan not 51). Till suppleant bl. a. Severin Wigert.

att Banken ej vidare skall anses såsom en mjölkeko för Staten. Det kan ej ske utan genom surrogat för de 200.000 RD Staten nu årligen upbär af Banco vinsten. Nu kommer till olyckan en betydelig lucka i Riksgäldscontoiret, minst en million, som måste fyllas för gamla synders skull och de nya som de maktägande vilja påbörda oss. Den enskilda hushållningen i vårt land är visst dålig, men den är ändå många hundrade procent bättre än den allmänna. Alla erkänna båda delarna, men ingen vill taga ett kraftigt steg till något bättre. Hurudant slutet skall blifva är ej svårt att förutse.

På Torsdag skall Tull Comitén företaga den stora frågan om förbudssystemet skall stå eller falla. Att förutsäga resultatet är svårt, men jag fruktar att vi göra ett nederlag. I det hela oroar det mig icke, ty beslutet hvilar ytterst på Regeringen och redan inom Stånden och till och med inom Borgarståndet äro tänkesätten mycket delade. Jag är likväl tranquil, sedan Ericsson kom hit och kan vittna att vi icke stuckit under stol med våra principer och förutsagt hvart motpartiets idéer bära hän — till de gamla syndernas återuptagande och fortsättning. Bland hundradetals bevis på galenskapen af motpartiets sträfvanden vill jag blott anföra ett litet. Genom en envishet, som uttröttade hela Comitén, bragte jag det änteligen därhän att införseltullen å ur bestämdes till 1 RD för ett af Silfver och 4 RD för ett af Guld. Nu skreks erbarmligen att man sålunda undergräft urfabrikssocieteten i Stockholm. Jag påstod motsatsen och tillät mig det inkast att med all aktning för tillvaron af ett så vackert namn, trodde jag, att det var det enda, som fanns af Urfabrik i Sverige. I går kom Com. Rådet Sydow till mig och sade att urmakarna varit hos honom och beklagat att Tullen blifvit så hög emedan deras bestånd egenteligen berodde på inköp af Ur och deras sättande i gång samt försäljning. Ett annat är detta likt. Stockholms skräddare skämdes icke att hos Comitén begära skydd emot utländskt förtryck, utan att ens kunna utvisa hvaruti detta skulle kunna bestå. Med Stockholms skomakare var det lika så. Tänk nu hvad agrement ett dagligt idislande i denna väg kan medföra. För att få blodet att hålla sig i styr, har jag oftast icke haft annat

medel att använda än satirens gissel. När jag nu besinnar att jag till slut först i Bevilln. Utskottet och sedan i Ståndet, skall få flera uppkok med samma eld, så tror jag att en åderlåtning i tid vore lämpelig. Det förundrar mig sjelf att jag hittills kunnat undvara den. Hälsa Landt- och Commerceråd innorne jämte alla andre gode vänner, brödrar och systrar från

din tillgifne vän

Stockholm den 15 April 1834.

K. Bror!

Med Skepparen J. P. Pettersson sänder jag nu Din potatoesskäraremachin som lärer kosta 35 à 37 RD Banco, hvilka jag lyfter för din räkning hos Centervall.[56] Jag har uppdragit Pettersson att göra sig bekant med sättet att begagna den och om det skjer riktigt, tror jag du skall blifva nöjd med den. Med samma lägenhet lärer åtfölja en Smed Gesäll, son af Snickaren Ericsson, som njutit undervisning vid technologiska institutet och som biträtt vid sammansättningen af första modellen.

Jag börjar nu tro att utvexlingen skall taga sin början den 1 Julii eller något derefter och säkert skjer det om vederbörande ej åter vilja agera och spela konster samt Borgarståndet kan påräkna att få dugliga Fullmäktige i Banken. Detta och administrationskostnadens förminskning anser jag vara maktpåliggande. För resten må det gå hur det vill. Jag ifvrar ej för verkställigheten, som jag anser ännu vara för tidig.

Länge hafva vi skåningar från landsorten tänkt äta en enkel middag på den 3. Maj, Hertigens af Skåne födelsedag, för att motarbeta den opinion, som vill göra sig gällande att Skåne är afvogt emot — — —.[57] Som man nu här icke kan släppa något utan att det sprider sig har Landtmarskalken satt sig i rörelse för att samla alla Skåningar, som finnas

[56] Johan Petter Pettersson, f. 1801 †, sjökapten i Malmö, var år 1862 skeppsbyggmästare i Stockholm.

[57] "avogt emot — — —" d. v. s. emot konungen. Hertigen av Skåne, sederm. kung Carl XV.

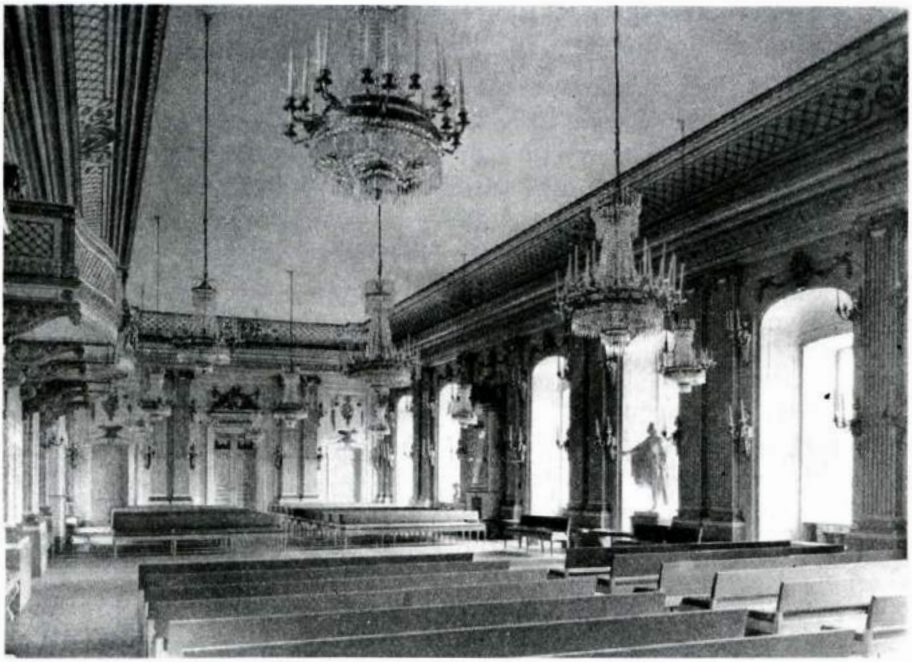

Stora börssalen. Foto L. af Petersens 1943. — Här ägde skåningarnas av Halling omnämnda middag rum. — Såsom sessionslokal för Borgarståndet tjänstgjorde emellertid ej denna sal, utan en något mindre, vettande åt Storkyrkogården.

till en stor middag på Börssalen. Skall det gå för sig är det min föresats att obligera De la Gardie att så tillställa att prinsen infinner sig i det ögonblick hans skål drickes.[58]

Hade min första föresats lyckats att sällskapet blifvit inskränkt hade jag ämnat supplicera att om Ni hade haft något

[58] Jakob Gustaf De la Gardie, f. 1768 † 1842, general och envoyé, herre till Löberöd, lantmarskalk vid riksdagen 1834—35. Det säges om honom av en samtida krönikör (W. F. Dalman) "att utan riddarhussekreterarens biträde och ståndsledamöternas personliga undseende för en gammal riddersman, hade greven troligen haft svårt att reda sig på denna plats. Han iakttog emellertid under hela riksdagen en berömvärd opartiskhet och humanitet samt nedlät sig aldrig till någon intrig för att bereda framgång åt en av honom förut fattad mening." — De la Gardie var en i Malmö högt uppskattad person, bl. a. stiftare av Stora Amaranterordens Skånska Loge år 1811. Såsom gammal gustavian var han länge i onåd hos Carl Johan.

af det tillverkade Äpplevinet, som varit att skryta med, ni ville med paketposten sändt mig några bouteiller med föreskrift huru det fördelaktigast kunde nyttjas för att uti Skånskt Vin kunna dricka Hertigens af Skåne skål. Det hade ju klingat väl, särdeles om man kunnat pudra med att det var Champagne som väl ej varit så aldeles omöjeligt. Nu kan det svårligen låta sig göra emedan partiet till ett större sällskap blefve för svårt.

Jag tror att giftaslusten farit i alla menniskor sedan jag for hemifrån. Jag kan på detta sätt gå miste på ett vackert parti bröllop, om jag ej skyndar mig hem och dermed ser det mörkt ut. Vi hafva haft plenum i förmiddag och få fortsättning i afton till midnatten. Här arbetas i alla vrår, så att alla häpna öfver den verksamhet, som råder. En allmän täflan råder att gå på, men hvad tjenar det till med alla desse former, som icke hafva någon ända. Skrifning af 100 ark är som en pris snus.

Målat porcellaine är föreslagit att få införas.

Hälsning och vänskap

Stockholm den 22. April 1834 om morgonen.

Kära Bror!

Som jag förut nämnt sände jag med Skepparen Pettersson din potatoesmachin hvarföre jag hos Centervall för din räkning lyftat min utgift 36 RD B:co. Roligt skulle vara om du blefve nöjd dermed. Bränvinsfrågan är ej ännu mycket vidrörd och blir visst ej afgjord förr än emot slutet.

Uti sjelfva Stockholm är jag likasom en främling derföre. Min promenad inskränker sig emellan Börsen och Riddarholmen. I Tull Comitén ha vi förargat Poppius så att han varit alvarsamt sjuk. I dag skall han åter visa sig för första gången. Swartz och Schück, Ylle och Sidenfabrikernes motretorer, hafva vi förargat så att de bägge fått podager. Den förre har måst lämna fältet och den senare måste idag låta bära sig upp. Det är ej sälsynt med sådane ansträngningar; Nordin som är Chef för Banco Utskottet var de siste dagarne då realisationsfrågan där förehades så uttröttad och sjuk att

han låg på stället och endast om mornar och aftnar kunde förflyttas.[59] Seglations och förpassningsstadgan slutade vi att genomgå i söndags. Vi stadnade vid sista puncten i den senare om visitation å kroppen. Jag ansåg visitation vara börjad, så snart tullbetjenten med sin hand vidrört den trafikerande. Arosenius föreslog att fruntimmer endast finge användas vid visitation af deras kön. Nu begärde Hemberg ordet och framtog såsom exempel att om det skulle tillåtas en karl att vidröra hans dotters gorge, vore fara värdt att han fick slag och dog. Frågan blef härigenom så kinkig och tillika löjlig, att den uppskjöts. Gubben Hemberg spelar i allmänhet rolen av vår Pajazzo. Han utgör vårt enda nöje. Lätt retad begagnar man sig deraf vid alla tillfällen. Rasande som han är öfver alla dåraktige motioner i synnerhet af Bönderne blef igår fråga om ett afslag. Hemberg uttryckte sig då halfhögt: gif häldre motionairen ett slag vid örat med sin motion. Hans mage får han altsedan den 11 Martii beständigt höra. Hans vana är att precis kl. 2 gå bort för att äta middag. När tiden lidit deröfver och någon frågar efter Hemberg, svaras altid: hans mage gick sin väg kl. 2. I sanning är gubben lustig och kry vid sine 70 år. För sine valuter får han dageligen slängar. Bevillningsutskottets project att pålägga en hvar af dem en stämpelafgift av 2 sk grämer honom erbarmligt. Denna förargelse kunde han gerna spara sig, ty projectet går säkert icke igenom.

I Bevillningsutskottet höllo vi på i lördags i 10 timmar med ventilation af 2:ne förslag, det ena att återinföra en afgift för öfverflöd och den andra en dylik för Caracterer.[60] Bägge voro en galenskap och kommo från präster och bönder, som avslogos vid föreställningen att om en bonde som drack vin en gång om året skulle betala lika med den, som drack vin hvar dag och att prästefullmagter äfven voro Caracterer. Discussionen bragtes till slut till det löjliga och bägge frågorne förföllo. Grefve Fersen och en lustig präst kommo så i disput om skyddsafgiften skulle börjas vid 1

[59] Carl Johan af Nordin, f. 1785 † 1850, president i Bergskollegium.
[60] Caracter, d. v. s. titel och ämbete. — Det var bl. a. fråga om att uppliva 1794 års förordning emot yppighet och överflöd.

eller 18 års ålder, att vi nära hade kiknat af skratt.[61] Fersen påstår att folket var lika så starkt och tidigt kraftigt nu som förr. Då började prästen att tala om Carl den tolftes bussar och frågade om Grefven dermed ville jämföra våre ynglingar. Grefven sade ja! Prästen hänviste honom då till Carl den tolftes palascher och frågade om Grefven tilltrodde sig sjelf att föra en sådan med en hand och manövrerade så förlorat med sin käpp.[62] Beskrifningen kan jag ej fullfölja, men du kan ändå föreställa dig hela Comedien. Summan är att den var fullkomlig. Om dylike ej mellankommo någon gång skulle man aldrig hafva någon anledning till löje.

I den mohn sommaren börjar närma sig tilltager hemsjukan, ty att se utan att få njuta af sommaren blir allt mer påkostande. Att göra någon Calcul för återvändandet är nästan omöjeligt. Som det nu förefaller mig, skulle det vara omöjeligt att qvarhålla oss här längre än till september.

Realisationen går säkert för sig till hvad fromma skall tiden utvisa. Af Knutsson kan du få reda på den föreslagna nya räkningen. Jag blir nästan yr i hufvudet, när jag alfvarligt tänker derpå. Ännu får jag intet gehör, när jag påyrkar inskränkning uti Bankens personal, som måste i sin mohn äta up den. Om lathundar, narrar och Bankaristocrater utränsas, blef nog återstoden ringa. Hvarje gång en lucka blifver i Banco Utskottet, vill man narra mig att titta ditin, men jag aktar mig med den tro jag har, att om jag ej satte lifvet till af förargelse, kunde det leda mig till Danviken.[63] Annars har jag ännu ej fattat eld, ehuru jag måste erkänna att jag ej är bland de kallblodigaste. Upriktigt sagt om jag begriper, huru tålamodet kan räcka till vid att se och höra så många galenskaper. Lyckligt om det kunde stå mig bi tills jag hade dem och Stockholm bakom mig. Jag skulle då skratta åt dem.

På måltider är ingen brist. Om lördag har Skräddaren Winblad budet mig på frukost kl. ½ 2.[64] Till samma dag

[61] Hans Gustaf von Fersen, f. 1802 † 1839, löjtnant, fidiekommissarie till Ljung.

[62] Pallasch, en rak eller obetydligt svängd sabel.

[63] Danviken, sinnessjukhus vid Stockholm.

[64] Per Winblad, f. 1775 † 1845, skräddarålderman i Stockholm, riksdagsman i borgarståndet.

måste jag afsäga mig en bjudning till Borgmästaren Lovén. Cronius calasar ock väldeliga, men par princip har jag afslagit hans inviter, emedan jag anser honom för en complett narr.[65]

Det gjorde gott med afskaffandet af Talmanstafflerne. De göra nu ej menniskorne yra i huvudet. Till och med Bönderne, förnedra sig ej med supande åtminstone ännu. Någon riktig rumlare finnes icke bland alla stånden. Prästerne äro de enda som bruka bålar. Det länder just ej till deras heder. De äro ock i allmänhet icke bättre ansedda än de förtjena. En präst från Lappland roade mig mycket häromdagen, då han för första gången fick se ock smaka en apelsin.

Om fredag reser Ericsson missnöjd med alt. I afton klåckan 9 har han afskeds Audience hos Konungen. Få se om han håller ord att säga rakt ut att det är bara galenskap med Tull Comitén.

Hälsa Flensburg från mig att jag idag bett Centervall godtgöra honom 120 RD Banco som Bernt Kockum bordt inbetala till Flensburg för min räkning, men i stället sändt till mig.[66] Lämna ock inneliggande Calcul till Flensburg. Commerce Rådet Sydow och jag hafva uppgjordt den att tjena till grund vid Tull bestämmelserna å Spannemål. Den bevisar att om icke 2:ne missväxtår mellankommit, hade import och export af denna artikel burit sig.

Hälsa Fruarna och Barkmännerne från din vän

Carl Halling.

Stockholm den 16 Maj 1834.

Kära Bror!

Utan att egenteligen hafva något att förkunna, tager jag denna gång till pennan för att på en stund återflytta mig i krettssen af mine vänner.

Till nyheterne för dagen hörer, att Frans Schartau för-

[65] Jöran Cronius, f. 1774 † 1845, grosshandlare i Stockholm med kommerseråds titel.

[66] Berndt Kockum, f. 1788 † 1870, ekonomidirektör, ägde först Fredriksberg, sedan Agnesfrid vid Malmö.

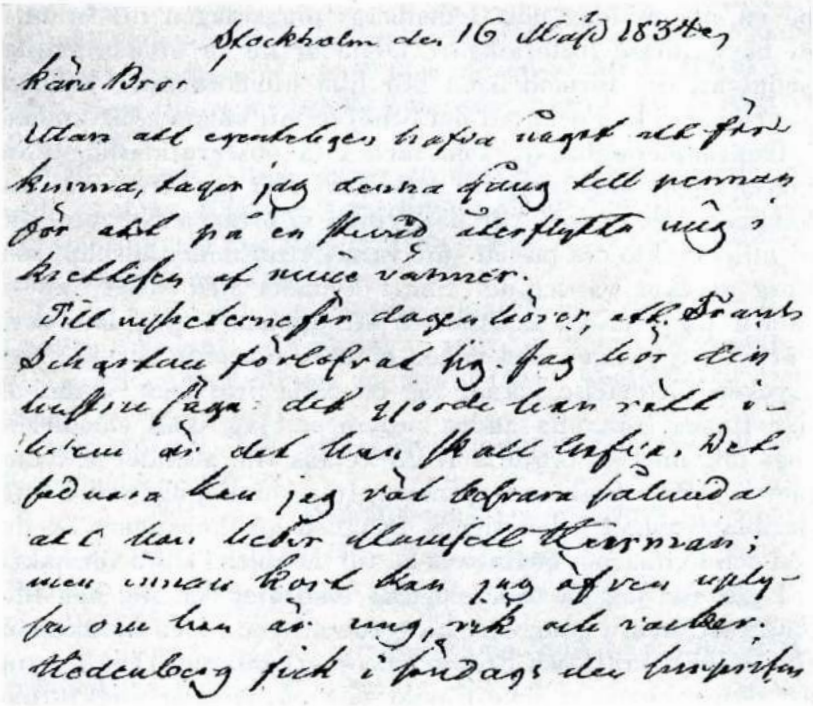

Faksimil av brevsida.

lofvat sig.[67] Jag hör din hustru säga: det gjorde han rätt i — hvem är det han skall hafva. Det sednare kan jag väl besvara sålunda, att hon heter Mamsell Heerman; men innan kort kan jag äfven uplysa om hon är ung, rik och vacker. Hedenberg fick i söndags den surprisen att hans Compagnon kom med sin fästmö och på stället bildade sig ett par till uti Hedenbergs svägerska och en färjare Berg.[68] Jag är buden

[67] Frans Schartau, f. 1797 † 1870, grosshandlare i Stockholm, delägare i firman Bibau & Wong, riksdagsman vid åtskilliga riksdagar fr. o. m. 1840; ytterst liberal under ståndsrepresentationens dagar, blev han sedermera konservativ. G. 1:o 1827 m. Katarina Maria Wong, f. 1809 † 1828, 2:o 1834 med Anna Petronella Heerman, f. 1810 † 1875.

[68] Fredrik Hedenberg, Schartaus "compagnon", f. omkr. 1788 † 1852, grosshandlare i Stockholm, delägare i firman Bibau & Wong. G. m. Kristina Ulrika Unonius; systrarna Unonius voro döttrar till kommerserådet Per Mårten Unonius.

Anders Berg, f. 1797 † 1887, färgare, sederm. grosshandlare i Stockholm, g. 1837 m. Sophia Petronella Unonius, f. 1812 † 1896.

på en stor middag hos Hedenbergs pingstdagen till firandet af bägge desse förlofningar. Detta är nu så utomordentligt artigt att det förmodeligen blir lika utomordentligt tråkigt, ehuru jag ej kan neka att det behöfves att någon gång komma i fruntimmerssällskap, som med min observationshåg altid gifver någon anledning till reflexion. När jag straxt var hitkommen och Borgen var här, gingo vi ofta på Norrbro, där vi altid tyckte oss på sitt sätt vara i fruntimerssällskap, som Borg mycket värderade. Snart kommer den stora expositionen för svenska konstalster att öppnas.[69] Jag har varit där ett par gånger med någon af Directeurerne dervid. Med mycken förtrytelse saknar jag ett enda prof från Skåne, då där finnes från alla andra provincer. Jag skall emedlertid roga mig med att erbjuda af Barkmans vin. Antalet af Nummer är 1500, deribland väfnader från Jönköping och Eksjö, deribland något i den vägen, fastän något konstigare än det röd och hvita, som Barkmans ha till meubler i stora förmaket.

I går var jag på technologiska institutet och såg den lilla Ångmaschinen i gång som Eleverne arbetat. Den beräknades till 3/4 häst kraft och drifver alla svarfstolarne. Den är artig att påse, ehuru jag icke förstår mig på den där ångkraften, fastän hela piecen ej är större än att ångpannan innehåller en rymd af 50 à 70 kannor.

Den lille Thomsson och hans vän Mellin resa i morgon till Skåne och Dannemark.[70] Den där Mellin bör du se. När jag ser honom och tänker på hans blomma på Kinnekulle, förundrar det mig. Han ser ut som sjelfva enfalden och har dock ett ypperligt hufvud. Han kan skrifva hvad han vill i vers eller prosa, och fröjdar sig på förhand att på Kullaberg få läsa Ossian. De där genierne äro besynnerliga varelser. Sådane som Franzén och Wallin förekomma i sällskaps-

[69] "Expositionen af Svenska Slöjdprodukter", vilken utställning gick av stapeln i "Hertig Carls palats vid Gustaf Adolfs torg" (=Arvfurstens palats), öppnades den 9 juni 1834; Svenska industriföreningen stod som arrangör.

[70] Niclas Hansson Thomson, se not 21.

Gustaf Henrik Mellin, f. 1803 † 1876, komminister i Stockholms Clara förs., död som kyrkoherde i Norra Vram, var på sin tid Sveriges kanske mest populäre författare. Bland hans förstlingsverk är "Blomman på Kinnekulle".

lifvet helt tafatta.[71] Likaså Dahlgren, men när de få pennan i hand äro de utomordentliga. Ingen af dem vet huru de skola sluta och skrifva ej mer på förhand än så att boktryckaren måste säga till — nu behöfs mera manuscript och då skrifva de ett ark.

Mellin skref i desse dagar en no(vell) Helena Wrede och hade ej slutet f(är)digt annorlunda, än att han skref så fort sättaren tog den ena lappen ifrån honom efter den andra och ändå hängde det ihop.

Jag afundas Eder en nöjsam pingsthelg i skötet af Edra familler, medan jag tillbringar min tid högst enformigt. I går var här så kallt att vi måste elda. Idag plågas vi af värme.

Gustaf Barck kan gifva besked, huru det står till med bränvinsfrågan.[72]

Med hälsning och vänskap

C C Halling.

Stockholm den ( ) Julii 1834.[73]

Min kära Bror!

Med några ord vill jag blott meddela dig, att min ögonsvaghet fortfar oförändrad så att, då jag hvarken får skrifva eller läsa, hvilket dock är mig nästan omöjligt, det verkeligen var i Grefvens tid, som min hustru och hennes sällskap hit ankom, hvarigenom vistandet här göres mig någorlunda drägligt. Till den öfriga missbelåtenheten har i sednare dagar kommit en förut alldeles icke erfaren hemsjuka, som är lika svår kanhända att öfvervinna som ögonsvagheten. Blir jag återställd för den senare, hoppas jag likväl att den förra väl skall gifva med sig, ehuru fröet troligen är svårt att utrota, derföre att det ligger uti missbelåtenheten dermed, att efter snart sex månaders förlopp ingenting särdeles

[71] Frans Mikael Franzén, f. 1772 † 1847, biskop i Härnösands stift. Johan Olof Wallin, f. 1779 † 1839 som ärkebiskop.

[72] Gustaf Barck, f. 1790 † 1866, handlande i Malmö.

[73] Detta såväl som följande brev är skrivet med annan stil än Hallings troligen hustruns. — Datum är bortklippt i sammanhang med brevets öppnande.

hvarken ondt eller godt här hunnit uträttas. Blir jag bra, vill jag tro att förhållandet så i ett som annat afseende förändras, men i annat fall är jag fast besluten att den 1. Oct:r taga Läkare Attest och resa hem för att icke genom ett uppskof dermed till en senare årstid göra det andra ännu värre. — Helsa emellertid alla vänner och bröder från din

tillgifne

C C Halling.

Stockholm den 15 Aug. 1834.

Min Kära Bror!

Ehuru det är längesedan jag skref till dig och ehuru jag har svårt att hålla reda deruppå, sålänge jag icke kan eller får sjelf taga till pennan, utan allt måste gå dictande tillväga, vill jag dock minnas, att jag står i skuld hos dig för ett svar. Jag vill afbörda mig denna just nu då jag är skyldig en förklaring åt mina hemmavarande Principaler och vänner. Det måste erkännas, att denna Riksdag började och blifvit fortsatt med mörka auspicier, men ingen kunde väl förmoda att den skulle taga ett så snöpeligt slut, som man nu vill gifva den. Man har, som du vet, af farsoten i Göteborg tagit sig anledning att vilja genomdrifva en plan att, på ett grundlagsvidrigt sätt, ajournera den.[74] Såsom ett medel begagnar man den lika som paniska fruktan farsotens möjliga hitkomst uppväckt hos åtskilliga representanter. En hvar som närmare känner mig skall kunna intyga, att jag är mera pultron än hjälte; likväl tror jag, att äfven den förre kan blifva det senare när omständigheterne förändra saken. Sålunda står jag nästan ensam i vårt stånd vid den tanken, den må nu härleda sig antingen derifrån, att jag i min nuvarande ställning anser lifvet vara mindre värdt än fordom eller ock, som jag tror, af verkelig föresats, att ett olagligt förfarande vore nesligt, då derigenom man de facto hade upplöst alla våra samhällsförhållanden, de må nu sammanhållas så dåligt som helst af våra nuvarande Grundlagar.

[74] Beträffande den asiatiska koleran, jfr inledningen.

Jag kan nemligen icke föreställa mig någonting sämre, än att lemna Statens angelägenheter för vind och våg, äfven om pesten här skulle intränga. Nog kan man taga för gifvet, att Choleran sprider sig hit och gör i sådant fall en stor skörd, men den som beger sig till våra Riksdagar och icke bereder sig på allt, äfven det värsta, har efter min tanke, icke dervid att göra. Emellertid kan du väl föreställa dig, att en hvar här har sina stora bekymmer, åtminstone den, hvilken såsom jag är skild snart sagt från hela min famille och särdeles vid åtanken, att om farsoten intränger i hufvudstaden, föga eller ingen vård kan påräknas särde(les) för främlingar här, men det gifves icke mer än ett medel eller det, att underkasta sig nödvändighetens lag. Will åter Regeringen begagna sin rätt att uplösa Riksdagen, har jag ingenting deremot, blott det sker med bibehållande af ordning och skick och icke så, att Cholera Morbus, jemte det hon dödar menniskorne, äfven skulle döda den constitutionela säkerheten för de efterlefvande, under förevändning att de äro för dyra att bibehålla.

I alt fall måste man vara beredd på allt, så väl hemresa, om ock när man dertill i ordentlig väg blir berättigad, som ock att åtfölja, i fall utbrott sker genom Riksdagens förläggande till annan ort, t. ex. Gefle eller Fahlun, till hvilken ända jag just nu köpt mig en liten och gammal täckt vagn för 165 RD:r rgs., men som dertill erfordras selar för 3. hästar, så var god bed Henr. Kockum, att han med alldra första sjölägenhet skickar hit till mig, 1:o mina nya trespanns selar med *alla* thy tillhörande ståndkopplar, efter öfversigt att alting är complett, 2:o Efter derom till vännen Flensburg framstäld begäran, den koffert, som tillhör hans Täckvagn jämte den lilla gaffel, som vi på upresan hade anbragt bakpå berörde vagn, 3:o Efter samtal med H:r Dyberg, utan att vännen Flensburg behöfver deruti inblandas, emedan Hr Dyberg under sin härvaro lofvade mig det, de 4 nya remmar, som Sjöström vet reda på att jag vid hitresan lät anbringa att hänga sjelfva vagnskorgen uti, 4:o Den lädertaska som jag begagnade på kuskbocken å Flensburgs vagn och som nu är i förvar hemma hos mig, äfvensom de 2:ne

fickor, hvilka sutto inuti vagnen och som nu förvaras hemma uti ett brunt skåp på Svalen. 5:o Fotsacken, som tillhör min Trilla, och 6:o Hjulskon af jern, som du var god lånade mig vid uppresan, och som du förmodligen återfått.[75]

Om allt detta så vidt möjligt är inpackas uti kofferten, förvaras det bäst under transporten.

Till slut bör jag nämna, att ett enda klokt beslut är i fråga eller det, att nästa Tisdag upgöra en plan att till den 15. Oct:r hafva definitift afgjordt alla hufvudfrågorne, så att Riksdagen då på ett ordenteligt sätt skulle kunna fulländas.

Hälsningar till slägtingar och vänner från din tillgifne vän

C C Halling.

P. S. Värmen är ännu förskräcklig här.

De lyckter, som tillhöra min Berlinervagn, såvida de äro i fullgodt skick, torde äfven afsändas.

Stockholm den 31. Oktober 1834.

Kära Bror!

Nordlindhs dödsfall var en Jobspost.[76] Ingen hade mera behöft att lefva för sin nu värnlösa familie än just han. Måtte blott affairerne efter honom ej vara alltför svaga, men hvem skall åtaga sig dem. Finnes blott en som passade dertill, borde faran ej vara stor, ty mannen var god hushållare och borde således vara någorlunda rangerad.

De där mustacherne, som sednast inträtt i Bevillningsutskottet voro ganska användbara, då frågan der nu åter upkom om förbudssystemet. Det strök således genom votering i går, men torde en gång införas, då Tulltaxan åter hinner till Stånden. Emedlertid är jag nu så utledsen att höra

[75] Ang. Henrik Kockum, se not 24.

Olof Dyberg, f. 1800 † 1882, vid detta tillfälle bokhållare hos Mathias Flensburg, sedermera handlande och kompanjon med Gustaf Flensburg under firma Dyberg & Flensburg.

Nils Sjöström, f. 1782 † 1856, sadelmakaremästare i Malmö.

[76] Arvid Nordlindh, f. 1796 † 1834, son av borgmästaren C. M. N., ryttmästare, sedermera bryggare i Malmö. Förutom änkan Helena Petronella Faxe, efterlämnade N. fyra omyndiga barn, det yngsta endast årsgammalt. Det visade sig vid bouppteckningen, att skulderna belöpte sig till c:a 46.000 rdr banco och tillgångarna endast till c:a 33.000 rdr.

Ryttmästaren, sederm. bryggaren Arvid Nordlindh. Målning av okänd konstnär.

och tala om TullTaxa, att jag ofta önskade desse ords bannlysning. Folket är också aldeles förryckt i synnerhet i detta ämne. Sålunda finnes personer nog rasande att på fullt alvar föreslå att all Tull, som beräknas procentvis af varuvärde, bör utgå in natura och derefter genom auktion förvandlas i penningar. Jag kunde ej undgå att erinra, huru det ville gå med t. ex. en Coaffuer, hvarföre tullen blifvit projecterad till 33 1/3 pC och huru uttaga desse af sjelfva varan. Denna erinran värkade till förslagets förkastande med ett gapskratt. Du får medgifva att sådan gallimatias till hvardagsspis, måste förefalla ganska hårdsmält. Emedlertid kan man nog se hvart det bär eller till den gamla dårskapen med orimliga Tullafgifter.

Centervall sväfvar i lycksalighetens himmel med sin unga vackra fästmö som nu är här.[77] Felet är endast att han synes hafva väl sent börjat denna lustsegling.

Nog längtar jag efter hemmet, men min stackars hustru gör det ännu mera, hvilket ej kan förundras någon. Finge

[77] Gustaf Centervall, om honom och "gubben Lovén" se not 3. Vem hans fästmö — hans Charlotte — har varit är Senta Centervall såväl som utgivaren obekant.

jag blott min synförmåga riktigt åter, skulle ändå alt hafva en öfvergång. Ännu har jag ej aldeles öfvergifvit hoppet derpå, ty jag tycker mig vara något på bättringsvägen efter operationen med knifven som likväl litet upskrämde mig, då det gälde en så ömtålig del som ögat är.

Jag gratulerar till familjens ytterligare förökning och jag ber om min hälsning till gunstig frun.[78] Mycket har blifvit uträttadt under min frånvaro.

Din tillgifne vän

C C Halling.

Stockholm den 13. Februari 1835.

Kära Bror!

Min ankomst hit började ej särdeles angenämt. Hvar före kunde ej G. Centervall dö förr än jag skulle vara med. Det synes verkligen vara mitt öde att altid få vara med där något ledsamt skall för sig gå. Om jag ändå hade haft den tillfredsställelsen att komma ett par timmar förr, då han väntade på mig; men nu var det endast för att se honom utslockna. Hans lidande var ej hvarken svårt eller långvarigt, och det besynnerligaste var att i likkistan ännu femte dygnet därefter, såg han verkeligen lifligare ut än då jag skiljdes vid honom i December. Bäst är likväl det som skjer, ty i sednare tider hade han ingen särdeles glädje af lifvet. Visserligen upflammade han något vid och genom förlofningen, men det var en låga utan eld — den var längesedan förtärd. Hans kropp var icke byggd för Stockholm och hans själ icke för det yrke han utförde. Han såsom alla genier kunde begagnas till alt, men tillhörde intet. I ungdomsåren inkastad i stora världens hvimmel, sökte han nöjet och sällheten såsom ett irrbloss. För sent blef han i tillfälle att upleta den verkliga njutningen. Han utsträckte handen derefter och denna vissnade. När jag från hans dödsbädd kom in i hans arbetsrum där han ännu en dag förut satt på soffan och jag på dess ena gafvelknapp såg sittande en docka

[78] Det var makarna Berghs son Carl Gustaf, som Halling gratulerar till. Han föddes den 18 oktober 1834, men dog redan 1837.

Carl Christian Halling på äldre dagar. Litografi.

utklädd som Dalkulla och på den andra en broderad resportfeuille samt midt på bordet framföre ett par små ljusstakar, alt julklappar från hans Charlotte, som han så innerligt och med alt skäl dyrkade, stod lifligt för min inbillning hvad han känt för stor saknad genom skillsmässan från henne.

Jag behöfde också några dagar, innan jag kunde trifvas uti den öde boningen, där alt påminte mig om den omsorg han haft för att förtrefliga den icke så mycket för sig sjelf som för henne, som nu var hans alt. Jag måste likväl dertill i lördags och fann vid öfverseende af hans papper en ytterligare bekräftelse derpå, att han ej velat göra sig bekant med tanken att snart se sitt slut. Efter hvad jag nu erfarit, har han ända till 1832 års slut varit ända till ytterlighet ordentelig äfven i sitt enskilta lif. Sedan den tiden har det jämt aftagit. 1833 har han ej fört annat än en Cassaconto och år 1834 stadnat vid små annotationer på lappar. Emedlertid är jag nu i tillfälle att med hans egna siffror i det närmaste bevisa hans ställning, och att han sjelf aldrig ansett sig äga valuta för mera än 20.000 RD RGS. och att han vid

skillsmässan med Gubben Lovén ej ägde mera i Bolaget än c:a 13.000 RD RGS. hvartill kommer hans andelar i 3:ne fartyg. Hvad resultatet blir af 1834 års bokslut kan naturligtvis ej ännu vara kändt men jag fruktar det ej möjeligen kan öka tillgången när jag af hans egna anteckningar finner att han det året uttagit mellan 10 à 11000 RD RGS. till enskilta utgifter. Desse uplysningar hafva kostat mig några sömnlöse nätter, men på den ovissa fot jag härstädes vistas, har jag i tide velat försäkra mig om visshet i händelse af ett hastigt upbrott. Skulle jag genom ett sådant blifva ryckt från affairerne, vill jag åtminstone hafva inträngt uti djupet af dem, för att äfven på afstånd kunna vara den sörjande modren till nytta. I förbigående bör jag likväl nämna att det synes ej som skulle vi få återvända förr än Maj har löfvat våra lindar. N B den som har några. Nu har jag hopsamlat alla de skingrade kamraterna, så att när såsom Gubben Ullberg brukar säga, batterierna börja spela, vi kunna lägga till med glatta laget.[79] Vi hade i söndags afton en Talmans conclav af det allfvarsamma slaget. Utom alla fyra Talmännen vore de andra ej eller just några kastknippler såsom af Ridderskapet och Adeln Arvid Posse och Cederschöld, af prästerne Biskop Wingård samt domprostarne Heurlin och Holmström af Borgare: Eckerman och jag samt af Bönderne Anders Danielsson, Nils Månsson och Ruthberg.[80] Fråga var om hvad man skulle göra med Constitutions Utskottet och indragningsmakten. Anders Danielsson sade att han svarade för att Bondeståndet ej lät dominera sig af

[79] Jonas Ullberg, f. 1767 † 1844, justitieborgmästare i Stockholm, borgarståndets talman vid riksdagarna 1828—30 och 1834—35.

[80] Per Gustaf Cederschöld, f. 1782 † 1842, medicine professor i Stockholm.

Carl Fredrik af Wingård, f. 1781 † 1851, biskop i Göteborgs stift, sederm. ärkebiskop.

Christoffer Isak Heurlin, f. 1786 † 1860, domprost i Växiö, sederm. biskop därstädes. "En av den moderat-konservativa fraktionens kunskapsrikaste och slagfärdigaste kämpar".

Hans Olof Holmström, f. 1784 † 1855, domprost i Strängnäs, sederm. ärkebiskop.

Anders Danielsson, f. 1784 † 1839, bonde, fullmäktig i riksbanken, framstående oppositionsman.

Nils Månsson i Skumparp, f. 1776 † 1837, "Ljusets bonde".

Johan Jacob Rutberg, f. 1787 † 1854, liberal riksdagsman av bondeståndet.

Constitutionsutskottet och Nils Månsson yttrade: Mäg förekummer det ongarlikt att dä Utskuttet ska kunga kursfästa Risens Stängder. Ännu sakna vi Petre. Han kommer i afton och derefter skall han och Helledaij drabba tillsammans för det den sednare som vi säga vågat klandra hans testamente, hvarföre vi benämna hans sista utgjutelser innan han far härifrån.[81] Resultatet af voteringarna i Tullfrågorne meddelar jag idag Flensburg, som således derföre kan göra reda. Vore man ej så härdad som man är, skulle jag vredgats grufveliga deröfver, men det man ej kan vrida får man lida.

Nu till annat. Bröderne hafva 1/3:del uti Galeasen Vänskapen deruti Centervall ägde hälften och P. M. Lovén 1/6:del.[82] Lovén skrifver väl idag om försäljningen deraf. Var god tala vid Fr. Centervall och besluta med honom hvad som göras skall. Lovén tror bäst vara att nu på våren sälja hela klumpen. Hvad ni besluta om Eder tredjedel, kan lända Centervall till rättelse för Gummans hälft. Låt också Centervall veta, hvad Ni tänka om saken.

Hälsning och vänskap

C C Halling.

Stockholm 3. April 1835.

Kära Bror!

När jag har en ledig stund, som sällan inträffar, finner jag min enda njutning deruti att uppehålla mig något med mine egne och mine vänner i landsorten såsom en hvila från de bekymmer som skilsmässan och göromålen här nästan altid förordsaka.

Uti Aftonbladet för igår finner du en liten artikel om en av våre Ståndskamrater, som har det enda felet att antingen tillfälligt eller med beräkning just nu affecterar en ledig Domsaga. Det är samma man som för någon (tid) sedan omnämndes uti Skånska Correspondenten under namn af en af Riksdagssvallet tvättad farkost. Dessa tidningslibellister äro

[81] Henrik August Helleday, f. 1797 † 1876, borgmästare i Landskrona.
[82] Per Magnus Lovén, f. 1797 † 1881, grosshandlare i Stockholm, brorson till borgmästaren Christian Lovén, "gubben Lovén".

dock ena Satans sqallerbytter utan måtta och skälla dessemellan såsom arga hundar.[83]

Som du väl vet har det lyckats Helledaij att emot den konungaförsäkran Stackelbergs sterbhus innehade skaffa valuta uti Grefve Posses revers som nu tillfaller Stackelbergs Concoursmassa. Som du vet, fruktade jag altid att så skulle gå och Klintebergs arfvingar blifva utan; men nog har sjelfva utbytet nu skjett genom en öfverrumpling, utan att derföre kunna lastas. Fråga lärer emedlertid upstå att Curatorerne ej skola få beräkna arfvode af desse 15000 RD banco. Jag anser det vara deras ostridiga rätt.[84]

Det är ett gyckel att tro det Riksdagen skall slutas i denna månad. Godt vore att det kunde skje i Maj.[85] Det vore i sanning illa om dessförinnan den nya växelstadgan ej kom till stånd. Det skall stå hårdt. Vi slutade först kl. 1/2 1 i natt discussionen i Borgarståndet om Privat Banklagen, till hvilken jag öppet visat mig vara en afsvuren fiende, men hvad kan ett stånd uträtta emot tre. Emedlertid tror jag att villkoren äro sådane att de ej reta aptiten.

Jag har i det närmaste nu realiserat Centervalls bo. Det är ledsamt att man gjort sig så stora begrepp om förmögenheten. På skäl som jag förut upgifvit, tycker jag det vara vackert att det någorlunda klart visar sig. Vänskapen har ej kunnat försäljas. Bäst vore att bilden deraf ginge samma väg som en annan, vilken förolyckats, men var assurerad.

---

[83] Jfr "Det nya Aftonbladet" den 2 april 1835 under "Riksdagsunderrättelser" och "Skånska Correspondenten" för den 4 mars 1835 "Något om Folkrepresentanter". Borgmästaren i Vadstena Johan Olof Bååth (f. 1776 † 1857), känd som god talare och för sin monarkiska läggning, hade enligt Aftonbladet i borgarståndet hållit en lång "Aftonsångspredikan" över frågan, huruvida häktning bör ske för brott mot Missgärningsbalkens 5 kap. 1 § (ang. majestätsbrott). — Bååth lämnade med ifrågavarande riksdag den politiska banan och blev 1836 utnämnd till häradshövding i Norrvikens domsaga.

[84] Fredrik Wilhelm af Klinteberg, f. 1759 † 1829, landshövding i Malmöhus län.

Göran Berndt Magnus Stackelberg, f. 1788 † 1833, landshövding i Malmöhus län.

Fredrik Salomon Posse, f. 1785 † 1853 t. f. landshövding i Malmöhus län 1834 6/4—1835 6/3, ordinarie landshövding fr. o. m. 1835 7/3. Det gäller synbarligen några affärer i samband med landshövdingeskiftena, troligen någon sorts ackord. Jfr Hallings Minnen, sid. 111.

[85] Riksdagen avslutades den 27 maj 1835.

Underrättelserne från min hustru äro ej tillfredsställande. Det är också ett grufligt lidande genom skillsmässan som aldrig vill taga slut.

Hälsning och vänskap

C C Halling.

Källor och litteratur:

(jfr även bland noterna gjorda hänvisningar).

I riksarkivet: borgarståndets protokoll 1834—35 (finnas även i tryck) samt "betänkande och förslag till förändringar i gällande tulltaxa ... 1834" (bland "Tullkommissioner").

I stadsarkiven i Stockholm och Malmö: div. kyrkoböcker och bouppteckningar m. fl. arkivalier.

Dalman, W, F. Några anteckningar från våra ståndsriksdagar 1809—1865, Sthlm 1874.

Isberg, A. U. Bidrag till Malmö stads historia. II b. Stadens magistrat. Malmö 1900.

Malmösläkten Bergh. Personhistoriska anteckningar utgivna av Leif Ljungberg och Th. C. Bergh, Malmö 1936.

Millquist, V. Svenska riksdagens borgarstånd, Sthlm 1911.

Minnen af Carl Christian Halling, publicerad i samlingar utgifna för de skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, av Martin Weibull, Lund 1878—79.

*

Breven hava i regel bokstavsrätt återgivits. I några enstaka fall ha uteslutningar gjorts, varjämte uppenbara felaktigheter och inkonsekvenser rättats.

PERSONREGISTER
till sidorna 37—95.

Agardh, Carl Adolf, biskop 73
Anckarsvärd, Johan August, överste 72 f.
Andersson, Anders, handlande 67
„ , Gustaf, rektor 45
Arnberg, Johan Adolf, klädesfabrikör 64
Arosenius, Carl Fredrik, färgare 58, 73, 80

Bager, Emanuel, handlande 67
„ , Lorens Isak, handlande 41, 66
Barck, Gustaf, handlande 85
Barkman, Pehr Gustaf, handlande 51 f., 66, 84
Beijer, Anna Margareta, rådman J. Knutssons h. 60
Beijer, Gottfried, grosshandlare 40
„ , Lorens grosshandlare 40
Bellander, Martin Ulrik, tullförvaltare 41, 55
Berg, Anders, färgare 85
Bergh, Carl Gustaf, gosse 90
„ , Christian, handlande 51 (bild), 52, 57, 66
Bissmarck, Anna Margareta tulläverinspektoren Per Hallings h. 58
Björkman, Olof Christian handl. 67
Borg, Jakob, rådman 65 f.
„ , Jöns Peter, färgare 54 (bild), 55, 84
Bruzelius, Magnus, kyrkoherde 55
Burke, Edmund, engelsk politiker 66
Bååth, Johan, häradshövding 49, 94

Carl, hertig av Skåne (Carl XV) 39, 40 (bild), 77, 79
Carl XIV Johan, konung 43, 46 f., 72, 77 f., 82
Carling, Olof, professor 55
Cederschöld, Per Gustaf, professor 92
Centervall, Birger, häradshövding 55
„ , Fredrik, magistratssekreterare 95
Centervall, Gustaf Fredrik, grosshandl. 55, 66, 77, 79, 82, 89 f., 95 f.
Centervall, Gustafva, kronofogden Christian Lundbergs h. 59
Charlotta, grosshandlare Gustaf Centervalls fästmö 89 f.
Cronius, Jöran, kommerseråd 82
Cronquist, Johan, boktryckare 39, 60

Dahlgren, Carl Fredrik, kommunister 64, 85
Danielsson, Anders, riksbanksf. 92
De la Gardie, Jacob Gustaf, lantmarskalk 78
Dyberg, Olof, handlande 87 f.

Ekerman, Carl Johan, grossh. 75, 92
Ericson, Andreas, Fredrik, grosshandlare 58, 71, 76, 82
Ericsson, Bengt, snickare 65, 77
Ericsson, Niclas, klensmed 65, 77

Falkman, Hans Aron, borgmästare 44, 45 (bild)
Faxe, Helena Margareta, häradshövding Birger Centervalls h. 55, 95
Faxe, Helena Petronella, ryttmästaren Arvid Nordlindhs h. 88
von Fersen, Hans Gustaf, löjtn. 80 f.
Fick, Jöns Magnus, värdshusidkare 60, 69
Flensburg, Gustaf, handlande 87 f.
„ , Mathias, handlande 56, 60 f., 66, 68, 82
Folcker, Johan Peter, modehandl. 75
Forsberg, Johan, handlande 64
Franzen, Frans Michael, biskop 84 f.
Frick, Per, handlande 41, 66
„ , Thomas, handlande 67
Fåhraeus, Johan Fredrik, generaltulldirektör 55, 75
Fåhraeus, Olof Immanuel, landshövding 55, 58

Gall, Frans Josef, österrikisk läkare 66
Gernandt, Christian F. E., konduktör 52 f., 65, 67
Gernandt, Christian L., målare 52
Grapengiesser, Magnus, sidenfabr. 64

Hallbeck, Carl, kyrkoherde 64
„ , Paul, tunnbindareålderman 64
Halling, Anna Charlotta, godsägaren Ludvig Kockums h. 37

Halling, C. C., bilder av 38, 48, 91
„ , Per, tullöverinspektor 38
Hamilton, Gustaf Wathier, landshövding 75
Hedenberg, Fredrik, grosshandl. 83 f.
Heerman, Anna Petronella, grosshandlare Frans Schartaus h. 83
Hegardt, Kristian Bernhard, kansliråd 75
Helleday, Henrik August borgm. 93 f.
Hellman, Anders Henrik, registr. 60
Hemberg, Jöns Peter, kommerseråd 67, 69, 73, 80
Hessle, Christian Ludvig, borgm. 73
Heurlin, Cristoffer Isak, biskop 92
von Hohenhausen, M. S., landsh. 58
Holm, Gustaf, borgmästare 62 f.
Holmström, Hans Olof, ärkebisk. 92

Jonsson, Jon, talman i bondeståndet 73

Kantzow, Johan Albert, grosshandlare 58, 64
af Klinteberg, Fredrik Wilhelm, landshövding 94
Knutsson, Johan, rådman 60, 81
Kockum, Bengta Sophia, färgaren J. D. Ruhes h. 66
Kockum, Berndt, ekonomidirekt. 82
„ , Frans Henrik, handlande och fabrikör 67
Kockum, Henriette, handlanden Christian Berghs h. 52, 61
Kockum, Henrik, lantbr. 62, 87 f.
„ , Ludvig, godsägare 37
Kruse, L. P., handlande 67

Leffler, Erik Magnus, segelsöm. 59
Lovén, Christian, grosshandlare och handelsborgm. 53, 68, 82, 89, 92
Lovén Per Magnus, grosshandl. 93
Lundberg, Christian, kronofogde 39
„ , Helena Margareta, borgmästare C. C. Hallings h. 39, 56, 60, 61 (bild), 66 f. 85, 89, 95
Lundberg, Julie, lantbrukaren Henrik Kockums h. 61 f.
Luttrop, Carl, handlande 67

Malmborg, Jacob, borgmästare 41
Mellin, Gustaf Henrik, kyrkoherde, författare 60, 84 f.
Morsing, Thomas Fredrik, bruksägare 73, 75
Månsson i Skumparp, Nils, riksdagsman 92 f.

Möller, Carl Fredrik, handl. 66
„ , Christian P., handl. 66
„ , Magnus Jonas, handl. 66

Nettelblad, 67, 74
Nilsson, C. A., handlande 67
af Nordin, Carl Johan, president 79 f.
Nordlindh, Arvid, ryttmästare, bryggare 88, 89 (bild)
Nordlindh, C. M., borgmästare 88
Norling, led. av tullkommittén 73

Oscar, kronprins (Oscar I) 42, 50

Petre, Tore, bruksp. 43, 59, 72 f., 93
Pettersson, Johan Petter, sjökapten, 77, 79
Poppius, Gabriel, president 58, 69, 71, 73, 79
Posse, Arvid Mauritz, generaltulldirektör 55, 58, 69 f, 73, 92
Posse, Fredrik Salomon, landsh. 94
Prytz, Hilda Virginia, grosshandlare Olof Wijks h. 58, 68 (bild), 69

Reuterdahl, C. F., stentryckare 39
„ , Henrik ärkebiskop 42 f.
von Rosen, Axel, landshövding 73
Rosén von Rosenstein, C. A., ärkebiskop 64
Ruhe, Johan Daniel, färgare, † 1836 65 f.
Ruhe, Johan Daniel, färgare † 1858 66
Ruhe, Nils Henrik, färgare 66
Rutberg, Johan Jacob, riksdagsm. 92
Rydberg, Abraham, grosshandlare och skeppsredare 75
Rydin, Carl Gustaf, färgare 73

Sandblad, Nils, borgmästare 73
Sandelhjelm, Paul, landshövd. 64, 73
Schartau, Frans, grosshandlare 82 f.
Schiuberg, Gustaf, handlande 67
Schmidt, Carl Ludvig, brandm. 68 f.
Schwartz, Gustaf Magnus, prof. 65 f
„ , Marie Sophie, förf. 65
Schück, Heyman, grosshandl. 73, 77
Scott, Walter, skotsk romanförf. 66
Sjöcrona, Cornelius, lantråd 61
Sjöström, Nils, sadelmakare 87 f.
Skogman, Carl David, president 70
Smerling, Gottlob Fredrik, grosshandlare 73, 75
Spens, Carl Gustaf, major 47
Stackelberg, G. B. M., landsh. 94
Stenhammar, Kristian, prost 45

Ståhle, P., handlande 66
Swartz, John, tobaksfabr. 58, 72 f. 79
von Sydow, Adolf Peter, kommerseråd 73, 76, 82

Tegnér, Esaias, biskop 58
Tham, Wollrath, bruksförvalt. 71
Thomander, J. H., biskop 45
Thomson j:r, Hans, handlande 67
Thomson, Niclas Hansson, boktryckare och litteratör 60, 84

Ullberg, Jonas, borgmästare 92
Unonius, Kristina Ulrika, grosshandlare Fredrik Hedenbergs h. 83
Unonius, Per Mårten, kommerseråd 83
Unonius, Sofia Petronella grosshandlare Anders Bergs h. 83

Wallin, Johan Olof, ärkebiskop 84 f.
Werner, Gudrun, hovrättsrådet C. L. Werners h. 37
Wigert, Severin, grosshandlare 75
Wihlborg, Nils, handelsbokh. 65 f.
Wijk, Olof, kommerseråd och talman 42 f., 58 f., 64, 69, 71
Winberg, Johan Ulrik, grosshandl. 75
Winblad, Per, skräddareålderman 81
af Wingård, Carl Fredrik 92
Wong, Katarina Maria, grosshandlare Frans Schartaus h. 83
Waern, Carl Fredrik, brukspatron 72

Åkerblom, Jean, förste lantmätare 57

Öberg, J. E., fabrikör 75
Öhrvall, Paul, se Sandelhielm, Paul

BILDER FRÅN LANDSTÄLLEN OCH SOMMAR-VILLOR I MALMÖ.

III.

SJÖLUNDA.

Av ANNIE ÅKERHIELM.

På den s. k. gårdejorden, ungefär halfvägs mellan staden och Arlöf, hade min far, rådman Nils Herman Quiding, ett par år före sitt giftermål, byggt ett litet landställe, som han gaf namnet Sjölunda. Medan trädgården ännu var oskönjbar för andra ögon än hoppets, kallade elaka vänner stället för Ingalunda, hvilket senare i mån av tillväxt förändrades till Någorlunda. Icke desto mindre inbjöd han vänkretsen till en invigningsfest; man promenerade ditut och fann vederbörliga förråd af spirituosa, men intet annat. Man började bli hungrig, när det led mot natten; då förklarade min far att bordet stod dukat — på värdshuset Kalinan vid Arlöf. Somliga gjorde uppror och återvände till staden; några följde värden på den nya fotvandringen och framkommo med synnerligen god aptit.

Sjölunda var ett litet opraktiskt, fantasifullt hus med utsiktstorn, vindeltrappor och terrasser, stengolf och tunna väggar, omgifvet af en vindpiskad trädgård. Medan de öfriga gårdejordsinnehafvarne byggt sina villor i rad och häck intill häck längs stora landsvägen, hade pappa ensam placerat sin på strandängen mellan järnvägen och hafvet. Kalla och regniga somrar ledo vi jämmerligen af fukt och köld, och huru stormen kunde tjuta därute, glömmer jag aldrig — lika litet som det melankoliska ljudet af regnets droppande genom springorna i taket ned i ditställda baljor och fat. Men varma somrar var det idealiskt. Huru förintande än hettan strömmade ned från en högblå himmel, voro rummen kyrkosvala. Framför fönstren låg i soldis det blå Öresund med seglare och ångare, och åt vänster stadens långsträckta kontur i violett rökfärg. Solnedgångens prakt, åskvädrens majestät njöto vi i rikt mått. Tåget gick tätt förbi trädgårdshäcken på andra sidan huset: aldrig tröttnade jag att springa

Sjölunda. Teckning av Amelie Quiding. Tillhör författarinnan.

till grinden och se på det. Utanför på ängarna betade kor, får och hästar; ibland togo kringströfvande hästar en tur genom trädgården. En gång stod en arg tjur i åtskilliga timmar i anfallsställning utanför vår skröpliga trädgårdsgrind och höll oss formligt belägrade. Därute hängaf sig hvar och en af oss åt sina respektive liebhaberier. Pappa satt timvis nere vid stranden och skådade utöfver hafvet, satt på ett stenblock, som han enkom härför låtit transportera ned till den sanka leriga strandbädden. Mamma skötte trädgården, som i skydd af de höga ligustrumshäckarna bjöd på en öfverraskande rikedom af blommor, matväxter och bär. Jag hade ferier, och detta gaf min syster tillfälle att måla, som hon annars aldrig fick tid till, stackars flicka. Själf vandrade jag i trädgården och frossade af bären, medan drömmar i oändlighet nystade sig ur min hjärna. Eller jag satt i körsbärs-

trädet med en bok eller vid något trädgårdsbord med mina små manuskript. Som extranöje promenerade vi till Segeå, sutto på stenarna vid strandbädden och intogo ett mellanmål, som oföränderligen bestod af skorpor och skifvor af den präktiga hemgjorda medvursten.

Nu finnes intet spår af Sjölunda kvar. Den stora chausséen längs stranden, "Västkustvägen", går fram över dess mark. Däremot har namnet blivit bevarat genom den närbelägna järnvägshållplatsen.*

* Förestående artikel har tidigare — i något annorlunda skick — varit publicerad i Pontus Sjöbecks arbete: Från gamla skånska hem, Gleerupska Univ. bokhandeln, Lund 1926. Redaktionen står i tacksamhetsskuld till författarinnan för att här ha ställt artikeln till disposition.

MINNEN FRÅN MIDHEM.

Av EDWARD SWEDMARK.

Genom köpebrev av den 16 november 1818 försålde familjerna Lovisin och Silversköld på Heckeberga till Konglige Hofpredikanten, kontraktsprosten och kyrkoherden, högärevördige och höglärde herr magistern A. P. Gullander gården vid Öster-, Prost- och Norra Wallgatorna jämte ett tunnland gårdejord vid Lundavägen.

1833 överlåter prosten Gullander gården till sina svärsöner, kontraktsprost L. P. Holmberg och rådman O. J. Centervall, som i sin ordning 1836 försäljer gården jämte gårdejorden till min morfar, köpman Nils Daniel Hjorth.

Den 29 mars 1837, hälsade prosten Gullander den nye ägaren välkommen i eget hus. De nyinflyttade kommo inte alldeles till terra incognita. I den stora salongen hade husets fru, Christina Hjorth, född Adrian, gått och läst för prosten i S:t Petri.

Vignettbilden föreställer Midhem före ombyggnaden.

Sommartid spändes häst för vagn och familjen företog "utflykter" till Lundavägen. På den tiden ansågs vägen mycket lång och tillfölje grannskapet till Kirsebergsbackar livsfarlig. Häruppe bodde nämligen ett stort antal av stadens slaktare och ett hundratal tattare. Knivarna sutto nog så lösa. På vägen ut passerades Värnhems lantgård, där patron Jeppa Andersson ofta stod på trappan och hälsade. Mitt emot låg en mindre sprutstation och ett stycke därifrån vid Föreningsgatan en väderkvarn. Man kunde även gå genvägen över s. k. Koängen, bakom Tändsticksfabriken och Fredriksbergs nöjesträdgård. Men här kunde den fredlige fotgängaren ofta bli oroad av grupper av kortspelare med brännvinslitrar. — Då fanns ingen motbok.

Midhem var då en lantlig idyll med trädgård, sädesfält, och äng. Stambanan, som passerade förbi, hade då endast ett järnvägsspår, så att det var bara att sticka över spåret, så låg Öresund där, inbjudande till bad och långsträckta vandringar i det grunda vattnet.

På gårdejorden uppfördes på 1860-talet en tvåvåningsvilla att användas till sommarställe. Nere vid Lundavägen byggdes senare en mindre byggnad innehållande sovrum, bostad för trädgårdspersonalen, stall och vagnsrum. I denna byggnad, kallad grindstugan, föddes undertecknad 1871. Den forna ängsmarken förvandlades snart av min morfar, dendrologen, till en vacker trädgårdsanläggning. Från Alnarp inköptes olika trädsorter, fruktträd, plataner, acasior, ek, björk och hängaskar. Gräsmattor stråtade i tidsenlig prakt med stora silverkulor i, som återspeglade våra barnansikten i lustigt förvridna former. Stället döptes till Midhem, namn sammansatt av initialerna i barnens namn: *M*aria, *I*da, (död ung), *D*aniel, *H*edvig, *e*n *m*inus.

Det nära grannskapet till Backarna gjorde förhållandena osäkra. Fruktstölder förekommo allt som oftast. Men mormor var både klok och givmild. Till barnen från Backarna utdelades fallfrukten. Även blevo barnen inbjudna att plundra krusbärsbuskarna, sedan familj och vänner fått sitt lystmäte. Det var mycket klokt gjort, ty inga stölder förekommo på Midhem. Däremot hemsöktes grannarnas träd-

gårdar. En av grannarnas försök att skrämma tjuvarna genom att skjuta på dem med salongsgevär, laddat med salt, framkallade stormiga strider.

Under somrarna på Midhem samlades ett stort antal släktingar och vänner under längre eller kortare tid, så att utvidgningar måste göras. Omkring 1880 tillköptes ännu ett stycke jord, gränsande till rådman Falkmans lantställe, Solhem. Här byggdes nu lilla Midhem, som mest beboddes av äldsta dottern, Maria, med make, löjtnanten och stallmästaren vid Skånska Husarregementet Frans Salmson, och barn, från Västrarp, Ljungbyhed. Bland andra långväga resenärer var mormors syster, fru Hedda Rahm, dottern fru Calla Lind af Hageby från Jönköping, och sonen Ernst, som gjorde Lundavägen osäker på sin höga tvåhjuliga cykel, en av de första i Malmö, beundrad och avundad.

Det dagliga hushållet uppgick i regel till ett tjugotal personer, ofta flera. Så nog vilade en tung börda på Mormor som matmor. När hushållskassan började sina, fingo vi köttfärs. Då sade morfar till mormor: "Jaså, mor Titti, jag förstår, att hushållskassan är klen." — Det gällde att vara beredd att kunna förpläga alla de många oväntade gästerna, som följde med morfar, då han halv tre e. m. körde ut från Östergatan. Hembiträdesfrågan lade inga hinder i vägen för gästfriheten.

Vagn efter vagn anländer, ty det skall bli fest i dag. Gästerna sprida sig i trädgårdarna, tills signalen ljuder till samling kring det utsökta smörgåsbordet. Man tager plats kring borden på gräsmattorna eller under hängaskarna. Det är s. k. gående bord. Sedan följer en mångfald rätter, som smaka förträffligt. Till desserten fingo de yngre komma ut för att hälsa på gästerna. Här sitter prosten J. A. Olin, högvördig men tillgänglig, där rådman Falkman, som vi pojkar hade en stor respekt för. Man påstod, att han vid en rättegång skulle ha yttrat: "Pojkar ska' ha prygel, var man ser dem, ty ha de icke hittat på någon dumhet, så ämnar de göra det."

Min farmor, änkefru Jeanne Swedmark, född von Schoultz, från Dalarna, har ett vänligt ord till alla.

Den ståtliga Calla Lind af Hageby samlar intresserade

Släkt och vänner samlade på Midhem den 2 september 1900.

Från vänster: fru Elsa von Platen, född Müller, grosshandlare D. Hjorth (värden), doktorinnan Greta Walén, ryttmästare Charles Hjorth (gossen, som sticker fram huvudet), grosserer Ferdinand Lönquist, fru Caroline Richter, doktor Percy Richter, fru Elise Lönquist, fru Helene Wahlquist, fru Hedvig Swedmark, fröken Hilda Ryberg, fru Stina Granström, fru Selma Hjorth (värdinnan), disponent Gustaf Hjorth, fru Sigrid Hartog, kamrer Ivan Wahlquist, grosshandlare Gert Swedmark, byggmästare C. L. Müller, bokhandlare Charles Pettersson. På verandan (i gluggarna) direktör Axel Richter, fru Sigrid Müller, herr Carl Wiktor och direktör Nils Daniel Hjorth.

herrar omkring sig. Mormors systerdotter, fröken Hilda Ryberg, nu 90 år gammal, förhöjer trevnaden med sin sång.

Överstinnan Margaretha de Mottoni, prosten Olins svärmoder, är som en fläkt från Italien. Doktor C. O. Ruth blev tillfölje sin sjukdom, kräfta i käken, sedan en ofta sedd gäst i den ozonrika trädgården. Löjtnant D. L. Beijer, mångårig medarbetare i S. D. S., berättar reseminnen. Vidare ses familjens läkare, Fredrik Berling, överstelöjtnanten C. M. Ryberg, mormors systerson, med sin pratsamma hustru och många andra av stadens honoratiores. Chefen å den på Malmö redd förankrade korvetten Norrköping, kommendörkapten Rahm, en släkting till mormor, med sina officerare icke att

Midhem efter ombyggnaden.

förglömma. Allt gick så hemtrevligt och familjärt tillväga utan nutida brådska och konstlade samvaro.

Efter morfars död 1889 övertogs Midhem av ende sonen, Daniel Hjorth junior. Nu var det en yngre kull barn, som tog Midhem i besittning.

I början av 1900-talet började en hel del ombyggnader av gamla villan. Den stora verandan förvandlades till ett stort rum. Av den nedrivna träverandan uppförde sonen Gustaf en lekstuga, som högtidligen invigdes av ryttmästare E. af Ekenstam och lektor Edv. Lindahl, som gav stugan namnet: "Traseborg".

Länge hade det talats om att draga Kontinentalbanan fram genom Midhem och 1913 blev det en verklighet. Två tredjedelar av Midhem exproprierades av Malmö stad och sommaren 1914 höggos de första av morfar planterade träden ned, till allas stora sorg.

Min morbror beslöt förvandla Midhem till en vinterbostad: påbörjade ombyggnadsarbetet 1913 och avslutade det 1917, då stora salongen, ett 18 meter långt galleri, tillbyggdes. Den

Guldbröllopsparet Hjorth 1938.

var välbehövlig för alla de olika konstsamlingar, tavlor, möbler, silversaker, porslin, som morbror samlat. I matsalen uppsattes de av C. L. Gernandt konstnärligt utförda tapeterna, vilka en gång prytt salongen i hemmet vid Östergatan och nu äro skänkta till Malmö museum, såväl som röda salongens 1850-tals möblemang i jakaranda, rikt utskuret och klätt med djuprött siden.

De gammalskånska gästfria traditionerna från morföräldrahemmet upprätthöllos på ett pietetsfullt sätt av morbror Danne och moster Selma. Nu samlades en fjärde generation ute på Midhem. Äldsta dottern, fru Stina Granström, berättar flera minnen från Midhem, särskilt hennes barndoms midsommarfester, då en skjuts från Brandstationen i tidig morgonstund årligen avhämtade blommor och grönt, skänkta till brandkårens majstång. På kvällen samlades ett stort antal inbjudna, släktingar och den talrika personalen med barn och blomma. Allt gick så patriarkaliskt och gemytligt till, med riklig förplägnad. Den tredje augusti 1913, den sista sommaren, då hela det gamla Midhem ännu fanns, firade moster och morbror sitt silverbröllop och 1938 sitt guldbröllop; den ståtligaste fest jag varit med om. I galleriet

upplyst av 72 levande ljus, var dukat ett långbord för ett 70-tal gäster, vackert dekorerat med sommarens slösande rikedom av rosor. Vackrast var dock guldbröllopsparet med sitt snövita hår, strålande av den lycka, som ett sällsynt harmoniskt äktenskap skänkt dem. Guldbröllopsdagen avslutades med ett ståtligt fyrverkeri, under bevakning av brandmän i händelse av eldfara.

Nyårsaftnarna på Midhem kunde ägnas ett långt kapitel. En gammal släkting, Thane Adrian, förhöjde då trevnaden med att berätta sina trevliga bygdemålshistorier, även radierade, tills den gamla morfarsklockan slog sina tolv slag och ett nytt år började.

Den 24 januari 1945, moster Selmas begravningsdag, — morbror Danne hade redan avlidit den 18 februari 1943 — avslutades en strålande epok i Midhems historia. Ännu ligger villan kvar och drömmer om gamla tider, nu använd till Hemgård med trevnad och förströelse åt en uppväxande ungdom.

Fotografierna äro ställda till förfogande av doktorinnan Martha Lindelöf, född Hjorth.

HILMASRO 1907—1915.

Av RUNE DALIN.

År 1907 låg ännu lantgården Värnhem kvar vid nuvarande Värnhemsplatsen men upphunnen av stadsbebyggelsen, som fortsatte längs Lundavägen fram till järnvägsbommarna vid Fredsgatan. Men där slutade stadsbebyggelsen, staden, spårvägen och heder och ära och redlighet åtminstone efter våra pojkbegrepp men nog också efter många vuxnas. Där började Backarna. Där, på Backarna, fanns gamla galgbacken med "Tjyvan" eller "Tjyvakörkogården", där husarer och missdådare begravts och där avrättade ännu levde rövare nattetid. Där bodde ättlingar till bödlar och rackare, tjuvar, banditer och tavringar. En gammal man berättade för mig, då jag var pojke, att förr stannade marknadsresande bönder alltid i Arlöv tills de var ett femtiotal i följe: förr vågade de ej passera Backarna. Pojkarna där kallades "backatroll" eller "backaböss". De lärde sig supa och slåss med kniv redan som pojkar och "larmade" grundligt alla utbölingar. Särskilt "bissingar", latinskoleelever, var kärkommet byte. Det egentliga Backarna låg ju söder om Lundavägen, men Backatrollens rike sträckte sig till bommarna.

Från bommarna fortsatte Lundavägen i sin nuvarande sträckning som allé av vanlig landsvägs bredd. Till vänster, åt sjösidan, låg en tätsluten rad av trädgårdar och parker med mindre och större villor: Montgomery, Midhem, Saaris, Almedal och Höja. Höjas park slutade mitt för gamla Kirsebergsskolan. Sedan följde några småhus och öppen åker därefter villan Hilmasro.

Parkerna och trädgårdarna sträckte sig ej ända ned till järnvägen Malmö—Arlöv. De slutade ett tiotal meter innan, och området närmast järnvägsbanken var ingen-mans-land. Där kunde fattiga barn leka utan att hämmas av tillsyn. Där kunde backatroll samla "svinamilor", maskrosor, till sina kaniner. Där kunde sommartid män, och någon gång även kvinnor, sova ruset av sig. Där kunde män göra upp. Där

Hilmasro

kunde en ensam man göra upp med livet. Närmast järnvägsbanken låg en grävd kanal, som kallades Sureån. Den påstods vara grävd för att leda in Segeåns vatten i Malmö kanaler för att friska upp. Utloppet vid nuvarande Slussbron var emellertid igenfyllt, och i de västliga delarna bar Sureån namnet med rätta. På andra sidan järnvägen låg Spillepengen, några hundra meter sank gräsmatta, och utanför sluttade Sandsjön oändligt långsamt utåt. Ett fotbad där var ett hastverk men ett riktigt dopp tidsödande.

Vår fader var kyrkoherden i Malmö Caroli församling, Carl Olof Dalin, född 1854, död 1914. Han var lantbrukareson från Öland och längtade alltid efter att "trampa grön mark". Hans enda möjlighet att inom sin församlings område tillfredsställa sin längtan efter en bostad med trädgård fanns här ute. Området mellan Lundavägen och Sandsjön tillhörde Caroli församling, det övriga S:t Pauli. Han hyrde av Malmö stad villan Hilmasro, och våren 1907 flyttade vi dit.

Hilmasro var uppförd 1876—77 på ofri grund tillhörig Malmö stad av garvaren Samuel Frost och uppkallad efter hans maka Hilma, född Backman. Den var avsedd som sommarnöje och hade troligen använts endast på somrarna, innan vi flyttade dit. Villan låg i en högvuxen trädgård ca 25 meter från och parallell med Lundavägen ungefär vid nuvarande Sjölunda hållplats.

Då jag skall beskriva villan utgår jag från hur jag tänkt mig dess tillkomst och utveckling. Stommen i huset kunde ha varit en envåningslänga, knappt 20 meter lång. Arkitekten har emellertid troligen ansett, att en sådan länga var för enkel — kunde vara vilket hus som helst. För att markera att det här huset var ett herrehus, en villa, avslutades husets ändar ståndsmässigt. Den västra ändan av huset gjorde vänster om och vände mot vägen en hög gavel med framskjutande tak och lite snickarglädje i takvinkeln. Under vindsvåningens gavelfönster satt en liten träbalkong för blommor. Den östra ändan av längan avslutades med ett ensamt rum på andra våningen, ett fyrkantigt torn, vars konkava tak gav ett kokett intryck. Bakom tornet låg en altan mot havet. Byggnadskonstruktionen var emellertid knappast säregen för Hilmasro.

Då vi flyttade dit hade emellertid själva huvudbyggnaden gömt sig bakom två glasverandor, en åt vägen och en åt havet. Från vägen såg man alltså bara en glasveranda med skiffertak och frontespis ovanför samt en vit gavel och ett vitt torn på vardera sidan. Min tro, att dessa verandor kommit till senare grundar jag på fönsterluckorna. Bakom varje fönster på nedre botten i själva stenbyggnaden, alltså även innanför verandorna, fanns bastanta skjutluckor, som kunde dragas för inifrån och låsas: ett vittnesbörd om byggherrens uppfattning av grannskapet. Glasverandorna saknade sådana anordningar mot objudna gäster.

Det fanns ingen direkt ingång från Lundavägen till villans trädgårdsområde. En avtagsväg ett stycke väster om området ledde efter en listig krök till en grind i områdets västra sida. Strax innanför grinden låg en äldre envåningslänga i korsvirke. Den var före detta trädgårdsmästarebostad och

uthus. Det hela måste ha varit strategi. Vandringsmän kunde ej finna in till villan. Funno de dit måste de först passera posteringen trädgårdsmästarebostället. Jag gissar, att en bandhund varit yttersta utpost.

Då vi flyttade ut till Hilmasro, föreföll avståndet från staden mycket stort, men detta varade ej så länge. Redan samma år drogs spårvägen ut till Gamla Kirsebergsskolan, och därmed nådde staden dit ut, och isoleringen började brytas. Civilisationen kom, men idyllen försvann.

Det var som en dröm att en stilla försommarkväll från sjösidans veranda se solen sjunka mot Öresund bakom hästarna och korna på Spillepengen. Åt sjösidan fanns i trädgården endast lågväxta fruktträd, som skymde järnvägsvallen men inte det vackra längre bort. Bilden flankerades av stora blommande hagtornsträd. Det måste ha påmint min fader om Alvaret.

Men sedan byggdes skjul bredvid järnvägsspåren och kraftledningen från Lagan satte sina betongben i Sureån. Med vissa vindar följde svavelångor från Gödningsfabriken. Längs Sureån drogs ett kloakavlopp från Malmö till Segeåns mynning, och Sandsjön gjorde ej längre skäl för namnet.

Då jag ombads skriva denna skildring från Hilmasro framhölls, att vårt liv där ute och allt, som kunde ha kulturhistoriskt intresse, borde komma med. Vi bodde där 1907—15, alltså en tiondel av byggnadens nuvarande tillvaro. Vi var troligen de första, som bodde där året runt men något så säreget var ju ej vår tillvaro.

Själv vandrade jag fyra gånger dagligen mellan villan och Latinskolan, läste läxor och glömde läxor för att påta i trädgården. De två första åren var jag varg i veum för backatrollen. Tioåringen blev larmad. Grundligt. Men sedan ingick jag i allmänna medvetandet, var ej längre en utböling, och backatrollen började umgås med bissingen. Isoleringen hade ju också börjat brytas, och andra bissingar, som senare flyttade dit ut, slapp gå igenom samma eklut.

Hur var då dessa "avgrundsandar" på nära håll? Råbarkade sällar fanns, men de var i tjugo—trettioårs åldern. Mina jämnåriga var ännu barn. Jag upplevde slagsmål men

har aldrig sett en dragen kniv. Jag har sett berusade minderåriga men endast enstaka gånger. De vurmade för djur. Alla hade kaniner, höns eller duvor. Brottning och betstöld å järnvägsvagnar var de populäraste idrotterna. Då vi plaskade i Sandsjön, kunde vi finna skadeskjutna fåglar och lärde oss hata söndagsjägare.

Mitt vackraste minne från Backarna på den tiden var midsomrarna. Då restes majstång på alla större gårdsplaner och husets folk och vem som ville dansade midsommarnatten och ofta också några efterföljande nätter. Det låg en stämning över dessa nätter, som jag aldrig återfunnit. Nog fanns där druckna men inga bråkstakar. Alla var glada. Alla dansade, pratade och skämtade med varandra. Unga och gamla, rikare och fattigare, alla var glada barn.

Mina syskon kom och for till studier och arbete. Deras liv hade nog inte blivit mycket annorlunda om de bott inne i staden. De var några år äldre och hade varken fientligt eller vänskapligt umgänge med backatrollen.

Vår moder, Karin Dalin, född Lundquist, hade nog mer bekymmer än nöje av Hilmasro. Hon fick ju pröva på villalivets prosaiska sida. Villan var vinterbonad och hade kakelugnar, men var ju egentligen avsedd som sommarbostad. Vattenledning var den enda bekvämligheten. Första tiden fick de flesta varorna anskaffas inne från staden. En stor trädgård behöver ständigt tillsyn för att ej förfalla. Ett trettio—fyrtioårigt hus behöver repareras än här, än där. Men också hon kunde ju hänföras då äppelträden blommade.

Den ende i vår familj, som kan sägas vara kulturhistoriskt intressant, var min fader. Själarnas strid stod den gången hård mellan tro och otro, och där var min fader med mot Haecklare och Lidforsare. Det är frestande för mig, att uppehålla mig vid denna strid, där ingen riktigt segrade och som slutligen glömdes för strider om konkretare ting. Jag inser emellertid, att detta ligger utanför ramen av denna uppsats.

År 1913 köpte min fader Hilmasro av Malmö stad och blev alltså den förste private ägaren. Han byggde om och utvidgade villan i östlig riktning, lade in elektriskt ljus, gas,

Strandgården (Hilmasro) efter ombyggnaden 1913.

värmeledning och WC samt döpte om den till Strandgården. Han fick emellertid inte njuta länge av sitt nyinredda hem. November 1914 dog min fader; och våren 1915 sålde vi Strandgården och flyttade därifrån. Strandgården ligger ännu kvar i samma skick mellan Nya Kirsebergsskolan och Sjölunda Hållplats.

Då jag någon gång kommer genom Kirsebergsstaden, Backarna, ger den intryck av fridfull småstadsidyll. De trånga gatornas små envåningshus verka på något sätt förnämligare — åtminstone utifrån — än de stolta HSB- och hyreshusen, som nalkas. "Tjyvan", garnisonskyrkogården, är en välskött park. Jag hade en hop f. d. backatroll som beredskapskamrater våren 1940. Det var gemytliga, ärliga och plikttrogna mannar, som jag omöjligt kan tänka mig som ättlingar efter tjuvar och banditer. Gamla Kirsebergsbackar! Din mörka gloria av synd och brott, lastbarhet och skam, var den inte en bluff, omhuldad av ungdomlig skräckfantasi och ungdomlig skrytsamhet? Nog fanns några associala familjer, som sökte verka tongivande, men var finns inte det? Nog blev jag "larmad" men grannsämjan mellan samhällen och

stadsdelar var förr nog lite hårdhänt, åtminstone bland ungdomarna. Männen och kvinnorna, som sov ruset av sig vid Sureåns strand var inte traktens, utan farande folk. Den labyrintartade infarten till Hilmasro kunde ha dikterats av, att man ej ville taga hål på den täta häck, som skyddade mot Lundavägens fruktansvärda damm. Fönsterluckorna avsåg kanske skydd då villan stod obebodd under vintern. Kanske brukades alltid sådana säkerhetsåtgärder då borgaren flyttade utanför stadens hank och stör. Bönder, som väntade på följe i Arlöv, väntade kanske gärna på Kalinan.

På ett sätt var den gamla bebyggelsen mer sympatisk än den, som nu växer fram kring Lundavägen. Mot stora infarten vändes då den vackra fasaden: de många villorna med trädgårdar och parker, skolan, Gerlachs Park och koloniområdet. Den planerade autostradan skall sluta till Lundavägen ungefär vid Segebron. Stora infarten till Malmö skall gå fram här på tåg eller med bil. Hurudant blir nu och framdeles främlingens första intryck av Malmö? Industritomter med så hoppackad bebyggelse som möjligt, en rad höghus, enkom byggda för att dölja bakomliggande egnahemsbebyggelsen, Centralfängelset och bensinstationer i mängd. De senare är ju önskvärda ur praktisk synpunkt men knappast så bilkyrkogårdarna. Kan inte någon del av sankmarkerna kring Segeån från Lundavägen ned till Västkustvägen ordnas som park i likhet med Turbinområdet? Vid Segeåns utlopp kan ju knappast Sandsjön fyllas upp. Här kunde väl bli ett titthål mot sjön?

EN SOMMARBJUDNING PÅ HILMASRO.

Några anteckningar till ett gammalt fotografi.

Här återgivna bild av Hilmasro är tagen år 1893, då villan av byggmästaren P. N. Dahlgren uthyrdes såsom sommarnöje åt vice häradshövding Christian Hommerberg och hans familj. Det är en rad kända personer i det dåtida Malmö, som där voro församlade. Sittande från vänster å bilden:

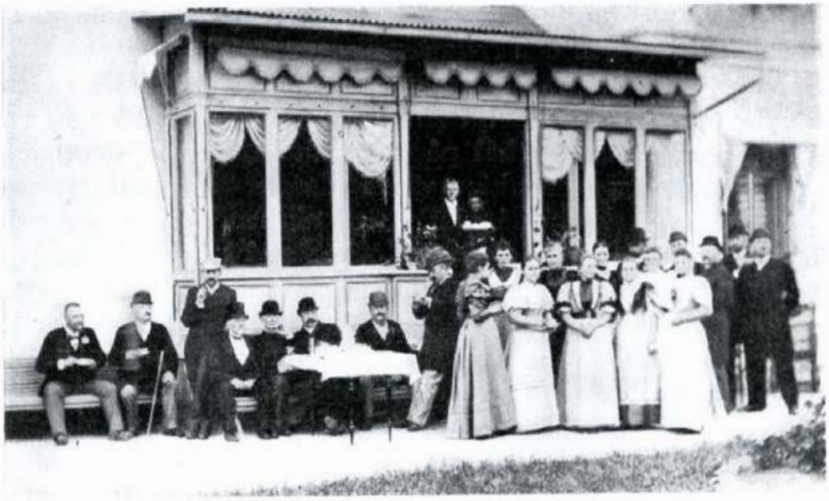

En sommarbjudning på Hilmasro.

rådmannen Lars Adler, assessorn, sederm. häradshövdingen i Oxie och Skytts härader, Fritz Aurell; stående: grosshandlare Harald Bager; sittande köpmännen Peter Bergh, och C. J. Hommerberg, kamrer Albin Kihlbom, vice häradshövding Theodor Möller; stående: vice häradshövding Gustaf Hegardt, fröken Hilda Kockum (från Rosengård), fröken Hedvig Bergh (sederm. fru Areskoug), fruarna Ragnhild Aurell, Emma Adler, Ninni Hommerberg (värdinna), Fredrika Hallberg, fröken Ida Kockum (från Rosengård), fruarna Paula Callmer och Maria Möller. Herrarna i bakgrunden äro landssekreteraren Fritz Hallberg, kronofogden Gustaf Ohlsson, doktor Werner Callmer samt vice häradshövdingarna Christian Hommerberg (värden), och Carl Magnus Möller. Stående på verandan: stadstjänare J. A. Mattsson och en uppasserska.

Karin Hommerberg.

NÅGRA MINNESBILDER FRÅN ALMEDAL.

Av WENDELA HELLMAN, född ASPEGREN.

Almedal inköptes 1892 av handlanden Elis Aspegren och hans hustru Gustafva född Hedenskog.

En del av mina barndoms och tidiga ungdomsår ha här förflutit och med Almedal äro förknippade många ljusa och glada minnen, minnen av far och mor och syskon i helg och vardag.

Almedal var en av villorna vid Lundavägen, intill den låg på ena sidan konsul Sederholms villa Saaris och på den andra villa Höja, Mattsonska bryggeriets disponentbostad, bebodd av disponent Fredrik Jungbeck, vilkens ungdomar voro jämnåriga och lekkamrater med oss, mig, syster Bertha, bror Ivar och kusin Seth Aspegren, som under sin skoltid bodde hemma hos oss. De äldre syskonen Gottfrid, Eric och Axel voro denna tid redan utflugna ur hemmet och kommo endast då och då på kärkomna besök.

När Almedal inköptes var det endast en mindre villa, men far lät om- och tillbygga den, så att den kom att utom en rymlig källarvåning med matkällare, tvättstuga, strykrum och jungfrukammare innehålla i nedre våningen fyra rum och kök och i övre våningen fyra sovrum och hall.

Rummen i nedre våningen matrum, mors rum, salong och herrum voro stora och rymliga, isynnerhet salongen, som sträckte sig över husets hela bredd och hade en rund utbyggnad på gavelväggen, där mor hade många och vackra blommor, som med stor omsorg pysslades om. På byggnadens södra och norra sidor voro längsgående, täckta verandor, den förra med utsikt över trädgården och landsvägen och den senare, den norra, över Sundet; i fjärran såg man de passerande båtarna, och om vintern kunde man med blicken följa isbrytarens arbete. Möbleringen gick mest i 1880-talets stil med möbler i valnöt, stolar och soffor en del med broderad

Almedal på 1890-talet, sett från Lundavägen.

klädsel och en del klädda med ylledamast. Typiskt för denna tid var de skymmande gardinerna dubbla för varje fönster, först spetsgardiner och på dem fodrade yllegardiner, för dörrarna tunga draperier. Matrummet med hög ekpanel jämte hyllor hade möblerna i engelsk stil, stolar med rygg och sits i rottingflätning.

Fars stora lust var att bygga och söka ordna så att allt blev så bekvämt och bra som möjligt. Förutom tillbyggnader av villan lät han även tillbygga uthuset med stall, vagnsbod och bostadsrum för kusken.

Villan var omgiven av en större trädgård med en hel del sällsynta träd såsom platan, äkta kastanj och weichsel, det senare med vackra vita blommor, men med en och annan tagg på kvistarna, som gjorde dem mindre lämpliga att användas i bukett. Därpå kom jag ej att tänka, då jag för hyllning av konung Oscar II tog ett fång weichselkvistar. Konungen skulle nämligen på väg till utställningen 1896 i öppen vagn passera Slottsgatan förbi Stenkulas skola, där vi flickor från de öppnade fönstren skulle med ett regn av blommor

hälsa honom, dock tillsagda av vår föreståndarinna att noga tillse, att vi ej kastade mot kungens ansikte. — Naturligtvis fanns i trädgården rikligt med bärbuskar och fruktträd av olika slag. Vi barn hade vårt eget stora päronträd, Bunkatin, Bon-chrétien, av vars frukter vi fingo taga så mycket vi ville. Så funnos även stora rosenrabatter med rosor av olika arter och i skiftande färger, gammaldags mossrosor, La France, Gloire de Dijon m. fl. samt dessutom högstammiga rosor. Sparrissängarna erinrar jag mig särskilt, skyldigheten att tillse att sparrisen blev "stucken" i rätt tid var inte alltid så rolig. En del av sparrissen konserverades; konserveringen var denna tid ej så enkel. Då användes bleckburkar vilkas lock måste lödas igen, längre fram användes burkar med någon slags skruvanordning.

På gräsplanen framför byggnaden stod en fontän och det var oss barn ett stort nöje att gå ned i "sjön", det långgrunda Sundet, och med händerna fånga spigg och släppa dem ned i fontänens vatten, där den dock ej blev så långlivad, då fontänen då och då tömdes.

I trädgårdens övre del var en av kalksten och jord uppbyggd större kulle på vilkens jämnade topp en flaggstång var rest och omkring den stodo bänkar och bord. Häruppe var en trivsam plats, här brukade vi sitta vackra sommarkvällar och njuta av utsikten över havet.

Efter något år utökades tomten med ett större område ned mot järnvägen. Härigenom kunde trädgården vidgas ut och nya gräsplaner anläggas med plats för tennis och annan idrott. Intresset för idrott var tack vare de återupptagna Olympiska spelen denna tid i stigande och "Lundavägspojkarna" började en ytterst livlig träning. Vi flickor beundrade storligen deras prestationer i spjutkastning, höjd och längdhopp, stavhopp, diskuskastning m. m. På förmiddagarna då pojkarna ej voro närvarande tränade nog vi flickor också i en del för oss lämpliga sportgrenar och några av oss blevo riktigt duktiga i t. ex. längdhopp och även i höjdhopp. På denna nya del av tomten, som vi kallade "Nyland", restes vid midsommar majstång och hit samlades "hela Lundavägen" med dess ungdom och här dansades, lektes och sjöngs

Från Almedals veranda. Stående på trappan min moder och på ömse sidor om henne bröderna Axel (t. v.) och Gottfrid. Sittande på trappan kusin Seth Aspegren och syster Berta (numera äkta makar) samt stående nedanför min moder, nedskrivaren av dessa minnen.

till ljusan dag. Vintertid ordnades här, då "Nyland" låg något lägre än den övriga trädgården, en ej så dålig kälkbacke. Det blev platsen för kälkparti med mer eller mindre sportaktiga kälkar. Sensation gjorde kusin Richard Aspegren med ett av oss då ej förut skådat åkdon, en sparkstötting. Längre och brantare kälkbackar voro de s. k. Kirsebergsbackarna i närheten av Höga Mölla, en av traktens sevärdheter.

Hemlivet härute, mera avskilt från staden, blev på något sätt intimare och rikare, familjernas medlemmar kommo varandra närmare. På söndagarna tog far oss barn ofta ut på långa åkturer eller promenader i Malmö och dess omgivningar, vi lärde oss så känna vår hembygd. Han berättade om sin barn- och ungdomstid och hur det då såg ut. Likaså berättade mor under handarbetet vid aftonlampan om sin ungdomstid eller läste högt, vilket vi alltid roade åhörde.

Hemmet var mycket gästfritt, båda föräldrarna voro glada åt att se sina vänner hemma hos sig och detta gällde även barnens lekkamrater och vänner. Då och då kommo vännerna i vardagslag till en pratstund eller litet parti preferanse för de äldre herrarna, men även större bjudningar förekommo särskilt vid de större helgerna eller för firandet av någon bemärkelsedag. Dessa bjudningar och kalas bjödo ofta på ett helt improviserat underhållningsprogram med sång och musik, inom släkten funnos många sång- och musikbegåvningar såsom Anna Aspegren, gift Bogren, Ida Lindgren och Gerda Lindgren. Små sketcher uppfördes samt tablåer och levande charader, vilka ordnats av oss ungdomar. Ungdomsbjudningarna slutade i allmänhet med lekar och dans. På somrarna lektes utomhuslekar med liv och lust och det stora området med närgränsande Höjaområde erbjöd goda möjligheter för lekar sådana som rymmare och fasttagare, slå dunk, änkeleken, jägare och hund m. fl.

Denna tid rådde ännu patriakaliska förhållanden mellan husbondefolk och tjänare. Ofta förekommo gamla trotjänare, som tjänat familjerna under flera tiotal år, en sådan var vår gamla Anna, som såg på hemmets bästa mer än på sitt eget. Hon pensionerades av far och dagen, då hon skulle lämna oss, ombads hon komma in i matrummet, där vi alla voro samlade. Far framförde allas vårt stora tack för allt vad hon varit för oss och överlämnade en silverbricka med kaffeservis, hon brast i gråt och för oss alla kändes det vemodsfullt. En gång fingo vi en ung småländska som husa, hon kom klädd i hatt med blommor, som för denna tid var något mera ovanligt. Far, gammalmodig nog, ansåg utstyrseln ej så passande och bad henne plocka bort blommorna, vilket hon verkligen också gjorde.

För att komma in till stadens centrala delar måste man först gå till Värnhem och därifrån ta spårvagnen, denna tid hästspårvagn. Det blev ganska besvärliga resor för de nödvändiga inköpen och för oss unga att komma till och från skolan. En stor lättnad och tidsbesparing blev det, när far skaffat häst och vi fingo åka.

1899 sålde far Almedal och köpte huset Stortorget 49, dit

familjen flyttade, och därmed var för oss Almedalstiden till ända. Visserligen skilde sig livet här ute ej mycket från livet i stadshemmen i allmänhet, men dess avskildhet skapade en större samhörighet och sammanhållning, det blev på något sätt mera traditionsbetonat och gav åt minnena sammanflätade bilder av natur och hemliv, av växlingar i årstider och därav betingade arbeten och nöjen.

I all anspråkslöshet har jag här sökt nedteckna några av dessa minnesbilder, men det väsentliga, den kärleksfulla stämning, som vilade över hemmet har varit svårt att ge uttryck för i denna korta skildring.

ANTECKNINGAR TILL EN MALMÖBIBLIOGRAFI FÖR ÅR 1946.

Av INGEBORG HEINTZE.

Amilon, Johan Andreas, 1790—1845. *Bodman, Erik*, "Pangen" — en skånsk Backi broder från 1800-talets början.
Skåneland maj—juni.

Ascheberg, Rutger von, Rutger v. Aschebergs ämbetsberättelse 1693. [Med inledning av Jerker Rosén.]
Scandia. Bd 17 (1946), s. 1—60.

"*Backarna*", en bortglömd stadsdel. [Ill.]
Bostaden. Årg. 14 (1946), nr 1.

[*Beh*]*ring*, [*Annmari*], Det gamla Malmö. [Kåserier. Ill.]
Arbetet mars, april, maj.

Berg, Rudolf Fredrik, 1846—1907. *Wästberg, Eric*, Minnesteckningar: R. F. Berg. [Portr.]
Industria. Årg. 42 (1946), nr 5—6.

Berger, Margareta, Kvinnoorganisationerna. [Ill. portr.]
Malmö. (Svenska stadsmonografier). Ups., s. 258—272.

Bergstrand, Allan Se Malmö stadsteater.

Bjurling, Oscar, Mantal och markegång. Ett diskussionsinlägg.
Historisk tidskrift. Årg. 66 (1946), s. 338—347.
Med anledning av Attman, Artur, Rec. av Bjurling, O., Skånes utrikessjöfart 1660—1720. Ib. s. 199—203.

— —, 1672 års skeppslista.
Forum navale, nr 7. Ups., s. 80—111.

Björklund, C. J., Pärlor i Malmö stad. [Ill.]
Arbetets söndagsläsning 28/12.

Blanck, Nils A[*nton*], Något om Malmö nyare bebyggelse. [Ill. kart.]
Tidning för byggnadskonst. Årg. 38 (1946), s. 246, 249—252, 255.

Bodman, Erik Se Amilon, J. A.

Bostaden. Byggnadsnummer. April 1946. Malmö. fol. 12 s. ill. kart.

Braconier, Jean, Prognoser för Malmö.
[Kommentar till en av professor Quensel m. fl. för folkskolestyrelsens räkning utarb. prognos för Malmö framtida folkmängd m. m.]
S. D. S. 3/8.

Brattström, Hans & Dahl, Erik, On a new method of describing collecting stations in the Sound. Lund. 4:o 13 s. kart. litt.
(Undersökningar över Öresund. 31.) (Lunds univ. årsskrift. N. F. Avd. 2. Bd 42. Nr 17).

Breithel, Arla, ... Bulltoftagården har gamla anor och gömmer många kulturskatter. Av Bric [pseud.] [Ill.]
S. D. S. 24/3.

— —, Malmö, en stor stad i vardande. [Intervju med stadsarkitekt Carl Axel Stoltz. Ill. portr.]
Tidning för byggnadskonst. Årg. 38 (1946), s. 256—258, 261.

— —, Se Malmö stadsteater.

B[rorsso]n, E[dvin], Om det nya Malmövattnet.
Akvariet. Årg. 20 (1946), s. 159—160.

Bylander, Åke, Det sociala arbetet. [Portr.]
Malmö. (Svenska stadsmonografier). Ups., s. 104—123.

Carlsson, Sten, Gustaf IV Adolf. En biografi. Sthm. 368 s. ill. portr. litt.

Ca[rstensen, Gunnar], Brännande broproblem för Malmö. [Ill.]
S. D. S. 20/5.

— —, Hylliekroksmannen var i 50-årsåldern och 162 cm lång. [Ill.]
S. D. S. 4/7.

— —, [Malmö gasverk.] Malmö får Sveriges första svensk-byggda ugnskammare. [Ill.]
S. D. S. 26/2.

— —, Malmö slukar stora jordagods. Förmånliga fastighetsförvärv de senaste åren. [Ill.]
S. D. S. 9/6.

— —, 60.000 kartor i arkivgömmor ... Lantmäterikontorets samlingar de mest oersättliga. [Ill.]
S. D. S. 17/10.

Cronquist, Axel, Tankar kring Stortorget. [Ill.]
S. D. S. 17/3.

Danmarks gamle Personnavne. Udg af Gunnar Knudsen og Marius Kristensen. Under Medvirkning af Rikard Hornby. I. Fornavne. H. 10. Kbh. 4:o.

Danmarks Riges Breve. Udg. af Det danske Sprog- og Litteraturselskab under Ledelse af Franz Blatt. Række 2: Bd 9 (1323—1327). Kbh. 4:o. orts- & personreg.

Dhejne, Hans, Till Malmö. [Ill. portr.]
Malmö. (Svenska stadsmonografier). Ups., s. 13—20.

Diplomatarium danicum. Udg. af Det danske Sprog- og Litteraturselskab. Række 2: Bd 9 (1323—1327). Kbh. 4:o. orts- & personreg.

Edestrand, Hans, Malmö rådhus. Studier i ombyggnaden 1864—1869. [Ill.]
Malmö fornminnesförening. Årsskrift. Årg. 14 (1946), s. 113—135.

Emilson, Hälge, Ett femtioårigt malmöminne. [Nord. industri- och slöjdutställning.]
S. D. S. 29/12.

— —, Malmö stads vapen. [Ill.]
S. D. S. 6/7.

Engström, Bengt, Fredrik I och Ulrika Eleonora på Malmövisit. [Portr.]
S. D. S. 29/12.

— —, Funeral kultur i Malmö. [Ill.]
S. D. S. 9/3.

— —, Ett 400-årsminne i Malmö. [Stortorget och rådhuset i Malmö ha funnits till i 400 år.]
S. D. S. 22/11.

— —, Imponerande bokdonation till Malmö ... Lengertzska samlingen ... [Ill.]
S. D. S. 27/10.

— —, Malmö. En kulturhistorisk orientering. [Ill. portr. kart. litt.]
Malmö. (Svenska stadsmonografier). Ups., s. 331—418.

— — [red.], Malmö. Ups. 4:o. 725 s. ill. portr. kart. (Svenska stadsmonografier).

— —, Silverfyndet i Lund och dess motsvarighet i Malmö. [Ill.]
S. D. S. 27/10.

Eriksson, Elof, Bonderörelsen. En historisk återblick. D. 1. Sthm. 4:o. ill. portr.

Fjellander, Axel, Den kommunala förvaltningen. [Ill. portr.]

— —, Staten i staden. [Ill. portr.]
Malmö. (Svenska stadsmonografier). Ups., s. 71—83, 64—70.

Frimärksutställningen på Malmö rådhus ...
Svensk filatelistisk tidskrift. Årg. 47 (1946), s. 129—130, 153—155.

Föreningar och ordenssällskap:

Axel-Nilsson, Göran, När Bellman blev Knutsbroder i Malmö. [Ill. portr.]
Malmö fornminnesförening. Årsskrift. Årg. 14 (1946), s. 7—23.

Engström, Bengt, Ett kungligt gille. [S:t Knuts gille.]
S. D. S. 8/1.

Hedding, Nils, S:t Johannes logen Malmöhus 1920—1942. Malmö. 4:o. 86 s. ill. portr.

Johnson, Gunnar F[redrik], Ordensväsendet. [Ill. portr.]
Malmö. (Svenska stadsmonografier). Ups., s. 154—162.

Kroon, O[scar] W[ilhelm], Föreningen Malmöpojkarna i Stockholm. [Portr.]
Malmö. (Svenska stadsmonografier). Ups., s. 324—330.

Skåneföreningen 1886 års män. 1938—1946. Porträttmatrikel och festskrift. Utg. inför medlemmarnas 60-årsdag. Malmö. 4:o. 82 s. ill. portr.

Sällskapet Milstolpen 1921 20/12 1946. Jubileumsskrift. Malmö. 48 s. ill. portr.

Traveller's club i Malmö 1936—1946. Malmö. 188 s. ill. portr.

Glifberg, J[ohn], Något om Malmö kommunaltjänstemäns förening.
Kommunaltjänstemännens tidskrift. Årg. 10 (1946), s. 229.

Halling, Carl Christian, 1790—1851. *Ljungberg, Leif*, Carl Christian Halling. [Portr.]
S. D. S. 24/12.

Handel, industri och hantverk:

Andreasson, Gösta, Tändsticksindustrien i Sverige. En historisk-geografisk studie. [Kart.]
Ymer. Årg. 66 (1946), s. 241—272.

Engström, Per, Import och export över Malmö. [Ill.]

— —, Storindustrien i Malmö. [Ill. portr.]
Malmö. (Svenska stadsmonografier). Ups., s. 283—290, 273—282.

[*Fjellander, Axel*], Lantmannagatans industrier [m. fl.] Av Axeff [pseud.] [Ill.]
Arbetet 26/5.

[*Kalling, Sten*], Hantverkarnas i Malmö likbärarlag, f. d. likbärare-companiet, 1710—1944. Malmö. 64 s. ill. portr.

Lindskoug, Ossian, Hantverk och småindustri. [Ill. portr. litt.]
Malmö. (Svenska stadsmonografier). Ups., s. 291—311.

The shipbrokers' register. 13. ed. (1946—1947). Malmö. tv. 8:o.

Svensk bokhandelsmatrikel. 1943. Utg. av Holger Åberg, Rune Billstam. Sthm. 343 s.

Wallin, Nils, En skohandlares minnen. I skomakarlära. 4. Gesällårens upplevelser.
Skobladet. Årg. 9 (1946), nr 2, 4.

Vi som bygga i Sverige. Ett standardverk över de män som verka inom byggnadsbranschen i nuvarande tid. Under medverkan av fackmän inom olika yrken. Skåne. Malmö. 4:o. 432 s. ill. portr.

AB C. Andersson & Co., Personalhandbok. Malmö. 77 s. ill.

Aktiebolaget Armerad Betong 1916—1946. Hälsingborg. 4:o. [165 s.] ill.

Bekå konstförening. Stadgar. Malmö. [4 s.]

AB Bingert & Hallström. Jubilerande textilfirma i Malmö.
Svensk handel 1946, s. 600.

Bröderna Edstrand. BE bygger vidare efter 60 år. [Ill.]
Järnhandlaren. Årg. 33 (1946), s. 440—441.

Choklad-Thules Malmökontor i nya lokaler. [Ill. portr.]
Handelsbladet. Årg. 11 (1946), nr 15.

AB Hagerman & Malmgren. Grosshandel i Malmö 75 år.
Arbetet 2/10.

[*AB John Hedbergs maskinaffär.*] Hedbergs 1896—1946. [Text: T. Nilsson-Leissner. Teckningar: Anders Sten.] Malmö. 4:o. 16 s. ill. portr.

[Kockums mekaniska verkstads AB.] *Härneman, Helge*, Rush som aldrig förr vid svenska varv. [Ill.]
Industria. Årg. 42 (1946), nr 3.

— —, *Jönsson, Harry*, Några glimtar från säkerhetstjänsten vid Kockums mek. verkstads AB i Malmö. [Ill.]
Arbetarskyddet. Årg. 34 (1946), s. 1—4.

— —, Manufacturing programme. Malmö. 4:o. 32 s. ill.

— —, Milstolpe för Kockums. [Ill.]
Svensk sjöfartstidning. Årg. 42 (1946), s. 1011, 1152, 1192, 1229, 1392, 1474.

— —, Ett storvarv växer upp. Något om tre kvarts sekels utveckling vid Kockums. [Ill.]
Sk. A. 29/3.

Kürzels fabriker AB. Varp och väft. Händelser under Kürzels fabriker AB:s femtioåriga tillvaro och en skildring av dess nuvarande verksamhet. 1896—1946. Gtb. 4:o. 23 s. 28 pl. ill. portr.

Kåpe 10 år. *Gruveman, Carl*, Kåpe jubilerar med varutställning. [Ill.]
Svenska hem. Årg. 34 (1946), s. 102—103.

AB Ljungmans verkstäder — en dynamisk industri. [Ill.]
Sunt förnuft. Årg. 26 (1946), s. 105—107.

[*Carl Lunds fabriksaktiebolag.*] Från bleckslageri till storindustri. [Ill.]
Järnhandlaren. Årg. 33 (1946), s. 438, 442.

Mab och Mya. *Kristensson, Folke*, Skiftarbete — också ett fritidsproblem.
Industria. Årg. 42 (1946), nr 8.

— —, Mab och Mya personalvårdspionjärer.
Industria. Årg. 42 (1946), nr 9.

Malmö byggmästareförening. Stadgar. Med ändringar fastställda den 4 febr. 1946. Malmö. 16 s.

Malmö glasmästeri- och glassliperiidkareförening. Stadgar. Malmö. 7 s.

Malmö läderfabrik. *Bahrke, Wilhelm*, Sekunda arbetskraft blir prima. Avdelning för partiellt arbetsföra i Malmöindustri slår väl ut. [Ill.]
Industria. Årg. 42 (1946), nr 7.

— —. *Läderlappen*. Tidskrift för personalen vid Malmö läderfabrik, Malmö skofabrik och Eslövs skofabrik. [Årg. 1] (1946). Malmö.

Malmö mekaniska tricotfabriks AB har utvidgat. [Ill.]
Handelsbladet. Årg. 11 (1946), nr 12.

Malmö merkantila dekoratörförening. Stadgar. Malmö. [4 s.]

Malmömöbelhandlarna mot auktionskammaren.
Möbelhandlaren. Årg. 26 (1946), s. 507—509.

Malmö reklamförening (st. 1932). Stadgar. Antagna ... 1946. Malmö. 7 s.

[*AB Malmö strumpfabrik*.] Klart för tillverkning av svenska nylonstrumpor ... [Ill. portr.]
Textil och konfektion. Årg. 3 (1946), s. 64—66.

— —. Malmö strumpfabrik och dess sociala anordningar.
Handelsbladet. Årg. 11 (1946), nr 13.

Malmö yllefabriks aktiebolag. En rundvandring genom fabrikerna. Malmö. 98 s. ill.

— —. [Malmö yllefabrik 80 år. Ill. portr.]
Inslaget. [Årg. 2] (1946), extranummer.

[*Manufakturaktiebolaget*.] Alfrescomålning hos Mab. [Ill.]
Textil och konfektion. Årg. 3 (1946), s. 268—269.

AB Mazetti. [Ill. portr.]
Mål och medel. Årg. 25 (1946), s. 48—50.

— —. Ett besök i Mazetti-fabriken. Betydande utvidgningar ... [Ill. portr.]
Handelsbladet. Årg. 11 (1946), nr 13.

AB E. Ohlsson. Klädexpressen. Personaltidning. Årg. 1 (1946). Malmö.

Scan. [Fören. Skånska andelsslakterier. Ill.] Av E[rik] Z[ander].
Mål och medel. Årg. 25 (1946), s. 16—18.

[*Sko- och läderindustriarbetareförbundet*, Avd. 2 sextio år. Portr.]
Arbetet 21/3.

Skånska cementgjuteriet. Program vid möte för AB Skånska cementgjuteriets ingenjörer den 10 dec. 1946 i Malmö. Bilder från utförda arbeten m. m. Malmö. 4:o. 20 s. ill.

AB Wilh. Sonesson & Co. [Ill.]
Järnhandlaren. Årg. 33 (1946), s. 443—444.

Svenska handelsarbetareförbundets 11:te ordinarie kongress i Malmö den 8—13 juli 1946. Malmö. 323 s.

AB Svenska Icopal- & takpixfabriken. [Ill.]
Järnhandlaren. Årg. 33 (1946), s. 444, 446.

[*Svenska sockerfabriks AB.*] Från betlandet till hushållssockret. [Ill.]
Dövstummas tidskrift. Årg. 55 (1946), h. 5/6.

AB Sveriges förenade trikåfabriker. Avd. N. Eiserklubben. Malmö. 19 s. ill.

Wesslan. Wessels personaltidning. Årg. 4 (1946). Malmö.

Hansen, Robert L. Se Malmö stadsbibliotek.

Heintze, Ingeborg, Biblioteket i centrum. Bildningsorganisationer och bildningssträvanden. [Ill. portr. litt.]
Malmö. (Svenska stadsmonografier). Ups., s. 163—181.

Hofverberg. *Hasselberg, Bertil,* Janus Sigvardi och hans ättlingar. [Ill. portr.]
Jämten 1946, s. 101—119.

Holmstrand, Johan, Ifrå Limhamnen. På gammalt Limhamnsmål.
Byahornet. Årg. 5 (1946), nr 3.

Hälso- och sjukvård:

Bergh, Gustaf Fredrik, 1873—1928. *Rabenius, Olof,* Gustaf Fr. Bergh. En mästare bland apotekare. Sthm. 80 s. ill. portr.

Gedda, Carin, "Flickorna på aderton". En dag på Östra sjukhuset i Malmö. [Ill.]
Tidskrift för Sveriges sjuksköterskor. Årg. 13 (1946), nr 1.

Hübe, Erik Bülow, Badpark vid Sibbarp. [Ill.]
Tidning för byggnadskonst. Årg. 38 (1946), s. 261—262, 265—266.

Idrott, gymnastik, sport, lek och spel:

Falköga. Månadsblad för Malmö blåbands scoutkår. Årg. 1 (1946). Malmö.

Hansson, Sven, Idrottsstaden Malmö. [Ill. portr.]
Malmö. (Svenska stadsmonografier). Ups., s. 312—319.

Idrottsboken 1946. Sthm. 4:o. 444 s. ill. portr.

Jonson, Bo, Travsporten i Malmö. [Ill. portr.]
Malmö. (Svenska stadsmonografier). Ups., s. 320—323.

Lindhagen, Sven [red.], Mot världsrekorden. En bokfilm över svensk fri idrott 1906—1945. Sthm. 4:o. 592 s. ill. portr.

Malmö yacht klubb. *Lindh, Helmer,* Ett kvartsekel.
Program vid Svenska Öresundsveckans internationella kappseglingar 18—21 juli 1946, s. 17—19.

Rosengårdsstadens boll- & idrottsförening 1931 4/12 1946. Malmö. 4:o. 16 s. ill. portr.

Sofielunds idrottsförenings medlemsblad SIF:aren. Årg. 1 (1946). Malmö. 4:o.

Sällskapet Isbjörnarna 1945—1946. [I ett nytt hem.] Malmö. [4 s.] ill. portr.

Sönnerdahl, Arnold, Kring idrottshallen. [Ill.]
MFF:aren nyår 1946, s. 41—43.

Till häst. Medlemsblad för Malmö civila ryttareförbund. [Årg. 1] (1946). Malmö.

Jerdén, Alfred, Malmö stads vattenverk i Vomb. [Ill.]
Teknisk tidskrift. Årg. 76 (1946), s. 1361—1365.

Johannessen, W[iking], Napoleons ur i Malmö. En titt i direktör Åke Lindahls samlingar. [Ill. portr.]
Urnyheterna. Årg. 4 (1946), nr 12.

Johnsson, Pehr, Vattenledningar och kloaker i Malmö under äldre tider. Några anteckningar. [Ill.]
Kommunalarbetaren. Årg. 36 (1946), s. 214—215.

Jönsson, Ella, Socialdemokratien och nykterhetsrörelsen på 1880-talet.
Tirfing. Årg. 40 (1946), s. 141—151, 162—172.

Karlson, William, En vue av Malmö från 1768. [Ill.]
S. D. S. 14/8.

Kock, Ebbe, Skånska hovrätten och Malmö stad. [Ill. portr. litt.]
Malmö. (Svenska stadsmonografier). Ups., s. 53—63.

Kommunikationer:

Boström, Carl, Malmö kustradio hörs tvärs över Atlanten. [Ill. portr.]
Arbetet 10/2.

[*Bulltofta.*] Ett dygn på Bulltofta. Av H. V. [Ill. portr.]
Nordiska flygtidningen. 1946: 3.

Chaufförföreningen "Kamraterna" i Malmö. Malmö. 8 s.

Engström, Bengt, Möte på vindbryggan och andra episoder ur Malmötrafikens olyckskrönika. [Ill.]
S. D. S. 3/3.

Flygplansutredning, 1944 års. Betänkande med förslag rörande utbyggnad av civila flygplatser m. m. Sthm. 133 s. kart.
(Statens offentliga utredningar. 1946: 58.)

J[önsson], J[ohan], Från havremotorn fram till våra dagars el-drift. [Ill. portr.]
Ringlinjen. Tidskr. f. Malmö spårvägspersonal. Årg. 2 (1946), nr 1.

[*Malmö.*]En trotjänare lämnar oss. En intervju med gamla tågfärjan Malmö. [Ill. portr]
SJ nytt. Årg. 4 (1946), nr 3.

Malmö droskägares inköpsförening u. p. a. 25 år. 1921—1946. [Av C. J. Widéen.] Malmö. 11 s.

Malmö hamn. En av de lämpligaste knutpunkterna i norra Europa. [Ill.]
Sk. A. 29/3.

Malmöhus. *Ahlbom, Yngve*, Reflexioner under en husesyn på m/s Malmöhus.
Byggmästaren. Årg. 25 (1946), s. 156.

— —, *Jonson, Birger*, Tågfärjan Malmöhus. [Ill.]
Byggmästaren. Årg. 25 (1946), s. 71—72, 172.

— —, *Petersén, A[rne]*, Ekoradio på Malmöhus. [Ill.]
SJ nytt. Årg. 4 (1946), nr 6.

——, *Söderlund, Kurt*, Tågfärjan "Malmöhus". [Ill.]
Teknisk tidskrift. Årg. 76 (1946), s. 389—396.

Malmö stads spårvägar. Glimtar från gångna tider. [Ill.]
Ringlinjen. Årg. 2 (1946), nr 3.

Skåne-Bilisten. Organ för Skånska automobilklubben. Årg. 8 (1946). Malmö.

Stockholms-Tidningen. Extranummer [om Hotellcentralen m. m.]
StT 2/2.

Svenska postmannaförbundet. Avd. 5. Historiska återblickar tillägnade pionjärerna ... Jubileumsskrift utg. av Svenska postmannaförbundets avdelning 5 vid dess 50-årsjubileum 1946. [Av Yngve Gyllin.] Malmö. 176 s. ill. portr.

Svenska postmannaförbundet. Avd. 10. Historik över Avd. 10 (F. D. S. D.-kretsen) 1896—1946. Malmö. 125 s. ill. portr.

Trafikdagarna vid skolorna. [Ill.]
Skåne-Bilisten. Årg. 8 (1946), dec.

Trafikhandbok för Skåne. [Årg. 1] (1946). Malmö. ill. kart.

Konst (med musik, teater och nöjesliv):

Anderberg, Thorild, Musiklivet. [Ill. portr.]
Malmö. (Svenska stadsmonografier). Ups., 221—251.

Asp, Hjalmar, 1879—1940. *Serner, Gertrud*, Hjalmar Asp 1879—1940. Malmö. 136 s. ill. portr. (Skånes konstförenings publ. n:r 11.)

Bager, Einar, Sally Henriques målning av "Swenska kyrkan i Malmö". Försättsplansch med text.
Malmö fornminnesförening. Årsskrift. Årg. 14 (1946), s. 3—4.

Bergqvist, Sten, Filmen hade svensk premiär för femtio år sedan i Malmö.
Sk. D. 9/2.

Bergstrand, Allan, Thalia i Malmö. [Ill. portr.]
Malmö. (Svenska stadsmonografier). Ups., s. 199—216.

Blomberg, Sten, Hos Gaby Stenberg. [Ill.]
Svenska hem. Årg. 34 (1946), s. 34—35.

Bodman, Erik, Malmö år 1846. Småplock om nöjesliv och annat för hundra år sedan. [Ill. portr.]
Malmö fornminnesförening. Årsskrift. Årg. 14 (1946), s. 24—50.

Breithel, Arla, Ett korsvirkeshus på slätten. [Trädgårdsmästare Kjell Andersson. Ill.]
Svenska hem. Årg. 34 (1946), s. 98—101.

Böckmann, Sten, Något om teaterprogram. [Ill.]
S. D. S. 22/9.

Dahlberg, Carl Conrad, 1805—70. *Dahlberg, Knut*, Ytterligare några porträtt av Carl Conrad Dahlberg. [Portr.]
Malmö fornminnesförening. Årsskrift. Årg. 14 (1946), s. 136—137.

Gruveman, Carl, Malmöglimtar. [Ill.]
Svenska hem. Årg. 34 (1946), nr 2—6, 11—12.

— —, Villa Bo i Malmö. Hos civilingenjör och fru C. A. Nilsson. [Ill.]
Svenska hem. Årg. 34 (1946), s. 89—93.

Hagerf, Lennart, Malmö och konsten. [Ill. portr. litt.]
Malmö. (Svenska stadsmonografier). Ups., s. 183—198.

Kock, Jens Edv[ard], Malmö — vårt lands första biostad. [Ill. portr.]
Malmö. (Svenska stadsmonografier). Ups., s. 217—220.

Lengertz, William, Skånska spelemän och sångare. [Portr.]
Behandlar bl. a. musikdir. Erik Ahlberg 1890—1940.
Arbetets lördagsläsning 9/3.

Lindenbaum, Arne, Ur Malmö teaters historia.
S. D. S. 4/2, 23/2, 11/7, 12/9.

Malmö musiksällskap 25 år. 1921—1946. Jubileumskonsert. [Program och historik.] Malmö. [4 s.] portr.

Malmö stadsteater. *Bergstrand, Allan*, Stadsteaterns andra spelår. [Ill.]
Arbetet 22/6.

— —, *Berlin, N[ils] O[lof]*, Scenbelysningen vid Malmö stadsteater. [Ill.]
Tidskrift för ljuskultur. Årg. 18 (1946), s. 55—60.

— —, *Breithel, A[rla]*, Theatre at Malmö. [Ill.]
The architectural review. Årg. 99 (1946), nr 591.

— —, *"Dansen går"* i Malmö. Clarence Blum gör skulptur för stadsteatern. Av Kull [pseud.] [Ill.]
Vår konst. Årg. 2 (1946), nr 1.

— —, *Hanson, P.*, Elinstallationen för scenbelysningen vid Malmö stadsteater. [Ill.]
Tidskrift för ljuskultur. Årg. 18 (1946), s. 61—64.

— —, *Numelin, Mary*, Teaternytt från Göteborg och Malmö.
Finsk tidskrift. T. 140 (1946), s. 201—203.

— —, Le théatre et salle de concert de Malmö. [Ill.]
L'architecture française. Årg. 7 (1946), nr 58—59.

Palmqvist, Carl E[rik], Hemma hos heminredaren. Hos direktör och fru Henry Ljung. [Ill.]
Svenska hem. Årg. 34 (1946), s. 120—122.

Sandblad, Nils Gösta, Skånekrönika. [Ill.]
Konstrevy. Årg. 22 (1946), s. 93—95, 313—315.

Skånska konstnärsklubben. Stadgar antagna ... den 31 jan. 1946. Malmö. 4 s.

Sångarcirkeln 1920—1945. Program och texthäfte vid Sångarcirkelns jubileumskonsert ... [Med data ur körens historia.] Malmö. 48 s. portr.

Tornérhjelm, Vera, Sommarhem vid Sundet. Hos direktör och fru Wilhelm Bahrke. [Ill.]
Svenska hem. Årg. 34 (1946), s. 94—97.

[*Österdahl, Herman*], Den stora sexan. [Pressens soiréer den 22—24 mars 1906.] Av Armand [pseud.] [Ill.]
S. D. S. 10/2.

Kyrko- och religionsväsen:

Alvestrand, Allan, Sjömanskyrkan i Malmö. Glimtar från arbetet. [Portr.]
Malmö. (Svenska stadsmonografier). Ups., s. 149—153.

Bager, Einar, S:t Petri kyrka. [Ill. portr. litt.]
Malmö. (Svenska stadsmonografier). Ups., s. 21—33.

Bernow, B[rendt] Chr., Överlämnandet av Malmö krematorium till den kyrkliga kommunen.
Ignis. Årg. 18 (1946), s. 111—112, 118.

Forkman, Gunnar, Kyrkans utveckling och dess verksamhet. [Ill. portr.]
Malmö. (Svenska stadsmonografier). Ups., s. 124—138.

— —, Ur stiftskrönikan okt. 1945—sept. 1946. [Ill. portr.]
Lunds stifts julbok. Årg. 38 (1946), s. 145—163.

Församlingsindelning.
S. D. S. 17/5.

— —. [*Lysander, Albert*], Caroli församling och dess kyrka bör kunna bibehållas.
S. D. S. 26/4.

— —. *Schalling, Erik*, Utredning och förslag angående reglering av församlingsindelning i Malmö.
Bil. till kyrkofullmäktiges protokoll 1946, nr 8.

— —. *Wihlborg, Alfred*, Församlingsindelningen i Malmö.
S. D. S. 20/5.

Green, Allan, Några kyrkomotiv i skånsk diktning. [Ill.]
Lunds stifts julbok. Årg. 38 (1946), s. 89—100.

Gustafsson, Kjell, Sjömanskyrkan i Malmö. [Ill.]
Malmö S:t Petri församlingsblad 1946, nr 86.

Lysander, Albert, Medeltida kyrkoherdar i S:t Petri.
Malmö S:t Petri församlingsblad, nr 87.

Malmö begravningsförening. Stadgar. Malmö. 8 s.

Malmö sjömansmissions förenings sextioårsjubileum 1886—1946. Malmö. 19 s. ill. portr.

Malmö stadsmissions jubileumsskrift 1916—1926. Malmö. 38 s. ill. portr.

Marcuskamraten. Organ för S:t Marcus söndagsskola. Årg. 1 (1946). Malmö.

Mosaiska församlingen i Malmö 75 år. 1871—1946. En minnesskrift efter manuskript av Walter Siegel. Malmö. 119 s. ill. portr.

Nylander, Erik, Frikyrkoverksamhet och fria andliga rörelser. [Ill. portr.]
Malmö. (Svenska stadsmonografier). Ups., s. 139—148.

Werner, Karl, Hur Kirsebergskyrkan kom till och församlingsarbetet vuxit fram.
Kirsebergskyrkans månadsblad 1946, nr 1—2.

Wesleyförsamlingen 50 år. Malmö. 9 s. ill portr.

Larsson, Johan, Studieverksamheten inom Malmö-kooperationen [1919—46.] Malmö. 14 s.

Lengertz, William, 1891— *Lundmark, Knut*, William Lengertz. En Tycho Brahe-samlare. [Portr.]
Cassiopeia. Årg. 8 (1946), s. 127—132.

— —. *Ståhlbrand, Henry*, Hur såg Tycho Brahe ut? Tycho Brahe-porträtt i Malmö.
Cassiopeia. Årg. 8 (1946), s. 133—134.

Liljegren, J. E[mil], Kontorscentrum i Malmö. [Ill.]
Tidning för byggnadskonst. Årg. 38 (1946), s. 266, 269.

Limhamns Folkets hus 40 år. [Ill.]
Arbetet 25/10.

Lindblad, Eric, Malmö i äldre tider. Glimtar ur stadens byggnadshistoria. [Ill.]
Tidning för byggnadskonst. Årg. 38 (1946), s. 243—245, 263.

Lingby, Henry, Lönereglering i Malmö.
Kommunaltjänstemännens tidskrift. Årg. 10 (1946), s. 188.

Ljungberg, Leif Se Halling, C. C.

Malmö befälsutbildningsförening (st. 1911). Stadgar. Malmö. 12 s.

Malmö börsförening kommer icke att upphöra. [Ill.]
S. D. S. 31/1.

Malmö luftförsvarsförening. Meddelanden. [Årg. 1] (1946). Malmö. ill.

Malmö museum:

Lindgren-Fridell, Marita, Att gå på museum. [Ill.]
Idun. Årg. 59 (1946), nr 52.

Månadsblad 84—92. Malmö.

84. Febr. Utställning av Brita af Klercker ... samt Ben Renvall.
85. Mars. Utställning av Einar Utzon Frank.
86. April. Utställning av Edvin Öhrström.
87. Maj. Utställning av Alice Wedel ... och Nils Wedel.
88. Juni—aug. Minnesutställning över Per Wickenberg 1812—1846.
89. Sept. Utställning av Kr. I. Anderberg.
90. Okt. Utställning av Gustaf Wolmar.
91. Okt. Utställning av äldre och nyare livréer.
92. Dec. Minnesutställning över Emilia Lönblad.

Rachlew, Anders, Et levende Museum.
Nationaltidende 27/1.

Sandblad, Nils Gösta, Malmö museum. [Ill.]
Täppan. Årg. 70 (1946), s. 199—200.

Malmö nations skriftserie. 5. Malmö. 70 s. ill. portr.

Malmö planerar ny parkanläggning ... [Ill.]
S. D. S. 23/6.

Malmö polisdistrikt i april 1946. [Porträttmatrikel.] Malmö. 98 s. portr.

Malmö stadsbibliotek. *H[ansen], R[obert] L.*, Malmø Stadsbibliotek i ny Bygning. [Ill.]
Bogens Verden. Aarg. 28 (1946), s. 421—427.

— —, Malmø Stadsbibliotek indvier sin nye Bygning.
Bogens Verden. Aarg. 28 (1946), s. 384—385.

— —, *Nosslin, Folke*, Malmö stadsbibliotek 1905—1946. Minnesskrift vid invigningen av nya stadsbiblioteket. Malmö. 82 s. ill. portr.
(Malmö stadsbiblioteks vänner. Publ. nr 4.)

— —, *Rosberg, Erik*, Malmö stadsbibliotek. [Ill.]
Kommunaltjänstemännens tidskrift. Årg. 10 (1946), s. 232—234.

Malmö-Örnen. Medlemsblad för Malmö unga örnar. [Årg. 1] (1946). Malmö.

Munck af Rosenschöld, Th[omas], Malmö. [Portr.]
Malmö. (Svenska stadsmonografier). Ups., s. 11—12.

Myllenberg, Birger, Malmö som parkstad. [Ill.]
Täppan. Årg. 70 (1946), s. 187—190.

— —, Några data ur Malmö stads planteringars historia. [Ill. kart. litt.]
Malmö fornminnesförening. Årsskrift. Årg. 14 (1946), s. 79—112.

— —, Om fågellivet i Malmö stads parker. [Ill.]
Täppan. Årg. 70 (1946), s. 19—23.

Nordstrandh, Ove, Skånska nationens första delning. Ett 250-årsminne.
Malmö nations skriftserie 5, s. 35—39.

— —, Studenterna och hembygden.
S. D. S. 29/10.

Noring, Knut Gustaf, 1861—1944. *E[ngström], B[engt]*, Ali Nouri bey, skräddarsonen från Malmö. [Ill.]
S. D. S. 15/10.

— —, Rariteter från Ali Nouris bibliotek gåva till Lunds UB. [Ill. portr.]
S. D. S. 14/10.

Nosslin, Folke Se Malmö stadsbibliotek.

Otterström, Edith, Delinquency and children from bad homes. A study of their prognosis from a social point of view. Akad. avh. Lund. 326 s. kart. litt.

P[alm], S[ixten], Kyrkogården hotas av nivellering. [Ill.]
S. D. S. 24/3.

Persson, Nils, 1865—1927. *Möller, Yngve*, Nils Persson. [Ill. portr.]
Målarnas facktidning. Årg. 52 (1946), h. 5.

Prippska villan. Lokaler i Prippska villan för Limhamnsföreningarna. [Ill.]
Arbetet 19/12.

Rasmusson, Nils Ludvig, Malmö sigill av 1417. [Ill.]
Malmö fornminnesförening. Årsskrift. Årg. 14 (1946), s. 138—139.

Rosenkvist, P[er] E[dvin], Längs byavägar i Malmötrakten. [Ill.]
Byahornet. Årg. 5 (1946), s. 1016—1018.

Rörarbetarjubileum. [50 år. Portr.]
Metallarbetaren. Årg. 57 (1946), nr 46.

Schalling, Erik Se Församlingsindelning.

Sjömanshem, Nytt stort, för Malmö. [Ill.]
Svensk sjöfartstidning. Årg. 42 (1946), s. 1610—1612.

Sjövall, Stig, Tomträttsinstitutet. Förekomst och tillämpning enligt några nyare utredningar.
Svenska stadsförbundets tidskrift. Årg. 38 (1946), s. 194—199.

Skall Malmö fjärrvärmas?
Våra fastigheter. Årg. 4 (1946), nr 11.

Skolor:

Bjerre, Asger, Samhället och folkskolan. [Portr.]
Malmö. (Svenska stadsmonografier). Ups., s. 98—103.

Dahlgren, Thorild, Handelshögskola och teknisk högskola i Malmö? [Portr.]
Malmö nations skriftserie 5, s. 7—15.

Hallgren, Siver, Kvarsittningsproblemet och skolans organisation. En undersökning av kvarsittningen vid Malmö folkskolor.
Malmö stads folkskolor. Berättelse för läsåret 1944—45, s. 64—73.

Johnson, Gunnar F[redrik], 1916 års studenter vid Malmö högre allmänna läroverk. Biografiska uppgifter sammanställda till 30-årsjubileet den 1 juni 1946. Malmö. 31 s. ill. portr.

Kommunala flickskolan. Reglemente för Kommunala flickskolan i Malmö. Malmö. 8 s.

[*Malmö folkskolor*.] Vår tidning. Malmö folkskolebarns egen tidning. [1]—2. Malmö. 4:o. ill.

Thunander, G[unnar], Det allmänna skolväsendet. [Ill. portr.]
Malmö. (Svenska stadsmonografier). Ups., s. 86—97.

— —, Fattigskola — medborgarskola. Studier i den svenska folkskolans historia med särskild hänsyn till Malmö. [Akad. avh.] Malmö. 434 s. litt.

Tuneld, Johan Oscar, 1842—82. *R[ydsjö], D[aniel]*. Johan Oscar Tuneld. — Ett hundraårsminne vid Malmö folkskolor.
S. D. S. 22/9.

Täpling om folkskola i Malmö. [Ill.]
Byggmästaren. Årg. 25 (1946), s. 199—201.

Skov, Sigvard, 1417-Seglet endnu engang.
Malmö fornminnesförening. Årsskrift. Årg. 14 (1946), 139—140.

Smålan, A. J., Vandringar och strider. Sthm. 306 s. ill. portr.

Stoltz, Carl-Axel, Planläggning och bebyggelse. [Ill. portr. kart. litt.]
Malmö. (Svenska stadsmonografier). Ups., s. 34—52.

Städernas organ för bostadspolitiken.
Svenska stadsförbundets tidskrift. Årg. 38 (1946), s. 188.

Suell, Frans, 1744—1817. *Karlson, William*, Hemma hos Frans Suell. [Ill. portr.]
S. D. S. 9/6.

Svenska radioservicemännens förening Malmö (st. 1943). Stadgar ... antagna 1946. Malmö. 10 s.

Sveriges filatelistförening. Malmöavdelningen. Matrikel över medlemmarna år 1946. Malmö. 32 s.

AB Sveriges litografiska tryckerier. Berättelse över verksamheten inom SLT-koncernen 1945—1946. Sthm. 4:o. 79 s. ill. kart.

Sydsvensk brukskonst. [Utställning anordnad av] Svenska slöjdföreningens lokalförening för Skåne och Blekinge. Katalog. Malmö. 40. 4 s.

— —, *Gruveman, Carl,* Sydsvensk brukskonst. [Ill.]
Svenska hem. Årg. 34 (1946), s. 124—125.

Sylvan. Ättartavla över släkten Fosie-Sylvan. Utarb. i okt. 1946. Malmö. 35 s.

Tandläkarutbildningssakkunniga, 1944 års. Betänkande om tandläkarutbildningens ordnande m. m. D. 1. Sthm. (Statens offentliga utredningar. 1946: 12.)

Thaulow, Th[orkil], Den danske Soldat gennem Tiderne. Kbh. 248 s. ill. portr.

Tidningar och tidskrifter:

[*Bodman, Erik*], Malmötidningen Thor och dess ettåriga levnad. Av Calen [pseud.]
Typen 1946.

Kontakt. [Ombudstidning för Arbetet.] [Årg. 1] (1946). Malmö. ill. portr.

Malmö-Reso. Tidskrift för Resos lokala verksamhet. [Årg. 1] (1946). Malmö. ill.

Malmö T T i nya moderna lokaler. [Ill.]
Journalisten. Årg. 43 (1946), nr 12.

Palm, Sixten, Politik och press. [Portr.]
Malmö. (Svenska stadsmonografier). Ups., s. 232—243.

Tarstad, Henning, J. B. Westenius och tidningen "Framåt" i Malmö. [Ill. portr. litt.]
Malmö fornminnesförening. Årsskrift. Årg. 14 (1946), s. 51—78.

Österdahl, Herman, Kring ett jubileum. [Sydsvenska tidningsmännens sjukkassa och understödsförening 40 år.]
S. D. S. 2/2.

Törje, Axel, Skånska trädgårdsföreningen 70 år. [Ill. portr.]
Täppan. Årg. 70 (1946), s. 179—187.

Uhlén, Axel, Arbetarrörelsen i Malmö. [Ill. portr.]
Malmö. (Svenska stadsmonografier). Ups., s. 244—257.

Weibull, Martin, Malmö nation i numerisk belysning 1890—1940. Preliminära data.
Malmö nations skriftserie 5, s. 43—51.

Wollter, Magda, Dit S:t Petri klockor nådde. En bok om gånget och glömt. Lund. 414 s.
En samling berättelser med motiv från sex skilda århundraden.

[*Åström, Waldemar*], Utredning angående markfrågor, berörda av avtal år 1913 mellan Malmö stad, å ena, samt Kungl. järnvägsstyrelsen, Malmö—Tomelilla järnvägsaktiebolag och Malmö—Genarps järnvägsaktiebolag, å andra sidan. Verkställd år 1946 av Malmö stads fastighetskontor på uppdrag av drätselkammarens i Malmö tredje avdelning. Stencilerat ex. [1. Text. 2. Kartbilagor.]

Tillägg till 1944—45:

Danmarks gamle Love. Paa Nutidsdansk ved Erik Kroman. Under Medvirken af Stig Iuul. Bd. 1—2. Kbh. 1945.

Hernia, Limfirman AB. 25 år i "sammanhållningens" tjänst. Sthm 1945. 4:o. 53 s. ill. portr.

Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre Forhold. I Uddrag udg. ved E. Marquard af Rigsarkivet. 1637—1639. Kbh. 1944. reg.

(*Lindskog, Claes*). Claes Lindskog på 75 årsdagen den 15 juni 1945. Red.: Christer Wahlgren, Harald Schiller, Hans Dhejne. Malmö 1945. 4:o. 306 s. ill. portr.

Odd Fellow Orden. 1919—1944. Logen n:r 72 Humanitas jubileumsfest till firande av dess 25-åriga tillvaro. Malmö 1944. 8 s.

Skåne. 3, omarb. uppl. Sthm 1944. 315 s. ill. kart.
(Svenska turistföreningens resehandböcker.)

Skånes köpmannaförbund (st. 1901). Stadgar. . . . gälla fr. o. m. 1 jan. 1945. Malmö 1945. 15 s.

Svensk-ryska sällskapet. Stadgar för Sydsvenska sällskapet f. främjande av kulturella och ekonomiska förbindelser mellan Sverige och Sovjetunionen. Malmö 1945. 8 s.

Sällskapet W:sex (st. 1913). Stadgar jämte instruktion för ämbets- och tjänstemän vid Sällskapet W:sex, Malmölogen. Malmö 1944. 18 s.

FÖRTECKNING

över årligen betalande medlemmar av MALMÖ FORNMINNESFÖRENING, vilka inträtt under tiden mars 1946—februari 1947.

Andersén, Einar, Intendent
Andersson, Edvin, Banktjänsteman
Andersson, Otto, Fabrikör
Bengtsson, Ruben, Urmakare
Berger, A., Folkskollärare
Berlin-Widding, Brita, Tandläkare
Bojsen, C. V., Grosshandlare
Bojsen, Ingrid, Fru
Bolander, May, Fru
Corfitzon, Thyra, Fru
Elmquist, Ida, Fru
Eriksson, Einar F., Prokurist
Gärsner, Tore, Ingenjör
Hagerf, Lennart, Amanuens
Hanspers, Oscar, Fil. mag.
Höckert, Henry, Banktjänsteman
Insulander, E. D., Baningenjör
Jönsson, Carl Olof, Notarie
Knutsson, Zea, Fru
Kock, Birgit, Fröken
Kroon, Hilma, Fröken
Larsson, Johan, Förman
Lenander, Arne, Exekutionsnotarie
Lindahl, Åke, Direktör
Lindenstam, Dorit, Fröken
Lindquist, Maja, Fru
Lindskoug, Ossian, Redaktör
Ljungberg, Nils, Överkonstapel
Lundgren, Gustaf, Disponent
Möller, Bror, Direktör
Nilsson, Herta, Fru
Nilsson, Viking, Fastighetsnotarie
Olsson, Carl-Gustaf, Disponent
Olsson, Gunhild, Fröken
Olsson, Marianne, Fröken
Pålsson, Bror, Grosshandlare
Pålsson, Olivia, Fröken, Hälsingborg
Runfelt, Edit, Fru, Linköping
Schelin, Emil, Fastighetsägare
Sederowsky, Marianne, Fröken
Stjernberg, Ebba, Fröken
Streijffert, August, Herr
Streijffert, Helene, Fru
Swedmark, Edv., Sekreterare
Svensson, Gilbert, Amanuens
Söderling, Nils, Ingenjör
Tomner, Lennart, Fil. mag.
Warring, Fritz, Folkskollärare
Widegren, Erik, Civilingenjör
Wolke, Constance, Fru

Styrelse:

Ordförande: Yngve Schaar, f. d. polismästare
v. Ordförande: Ernst Fischer, museiintendent
Kassaförvaltare: Armin Hattendorff, fabrikör
Ledamöter: Einar Bager, konstnär, och
Th. C. Bergh, konsul
Suppleanter: Leif Ljungberg, stadsarkivarie, och
Ester Hallberg, direktör

Sekreterare och redaktör för årsskriften: Leif Ljungberg

STADGEÄNDRING.

Föreningen har vid sammanträde den 16 oktober 1946 beslutat följande ändring av § 3 i stadgarna:

Medlem erlägger — — — : — — — : — — — : — — — : årligen.
Medlem, vars inkomster härtill giva anledning, kan av styrelsen befrias från erläggande av årsavgift.
Hedersledamot — — — : — — — : — — — : — — — : — — — avgift.

Annonser

Gynna Årsskriftens annonsörer!

De stödja

Malmö Fornminnesförenings

verksamhet

FOTOGRAF Wigforss ATELIER

Reklam- och Industrifotografering

Stortorget 29 MALMÖ Tel. 18246

KOCKUMS
MEKANISKA VERKSTADS AKTIEBOLAG
Malmö

A.-B.
Bröderna Olofson

TEXTILVAROR

EN-GROS

När det gäller böcker och inbindning

för

biblioteket,

för

kontoret ...

IVAR IVERSON & C:o — MALMÖ

BOKBINDERI & KONTORSBOKFABRIK

GRÅBRÖDERSGATAN 8 TELEFON 71835

AB. LINDNÉR & HÄGGSTRÖM

KLÄDES- & MANUFAKTURVAROR

EN GROS

AKTIEBOLAGET

ARMERAD BETONG

MALMÖ

STOCKHOLM - GÖTEBORG - NORRKÖPING - ÖREBRO

MALMÖ BIOGRAF A-B:s TEATRAR

Nyrenoverade och komfortabla

SCANIA
SÖDERGATAN 28

AMIRALEN
AMIRALSGATAN 35

METROPOL
S. TULLGATAN 5

ALCAZAR
STORTORGET 27—29

VICTORIA
S. FÖRSTADSGAT. 18

PICCADILLY
GUST. AD. TORG 45

CENTRUM
I IMHAMN

På en S. F. teater kan Ni alltid lita.

Föreviga traktens fornminnen på film!

Filmupptagningar förmedlas av

MALMÖ BIOGRAF A.-B., MALMÖ

SKÅNSKA BRAND

Huvudkontor: LUND, Tegnérsplatsen 4

Tel. namnanrop: "SKÅNSKA BRAND"

Kontor i MALMÖ

Stortorget 25, kl. 10—14 Tel. 20364, 28348, 30066

KLIPPAN — KONCERNEN

levererar från sina anläggningar i Bökshol m och Lessebo indunstad sulfitlut av olika koncentrationer för bindande av damm på gator och vägar samt för vägförbättringar m. m.

Begär anbud. Huvudkontoret, KLIPPAN

Anlita hemortens sparbanker!

Malmö Sparbank

Sparbanken Bikupan i Malmö

Oxie Härads Sparbank

HALDA

maskinen med den vackra skriften

Pröva eleganta Halda i den trivsamma gröna färgen och med det lätta anslaget.

HALDA

ÅTVIDABERGS

ROSENGRENS

KASSASKÅP, ISOLERADE & OISOLERADE DOKUMENTSKÅP, VERTIKALSKÅP & KORT-KRUBBOR, HYLLSTÄLLNINGAR FÖR ARKIV, BIBLIOTEK M. M. KASSASKRIN

INGENIÖRSFIRMA

SVEN HELLSTEN

ADELGATAN 5 TEL.: NAMNANROP MALMÖ

CARL GLEERUPS

PAPPERSHANDELS AB.

Mest sorterade inköpskälla i allt som tillhör pappers- och kontorsmaterialbranschen

Adelgatan 21

Tel. 72570 Växel

AB. HJALMAR WENNERTH

Trävaror Byggnadsvaror

Fredriksbergsgatan 7

Tel. **71325** Växel

TAPETER
FÄRGER

WIXELL

MALMÖ

Skånes Stadshypoteksförening

utlämnar bundna lån mot säkerhet av inteckningar i fastigheter i Skånes städer och vissa stadsliknande samhällen

Expedition: Västergatan 38, Malmö
Tel. 20457

Aktiebolaget

M. Flensburgs Söner

Södergatan 9 — Malmö

Tel. 21261

Specialaffär för hemgifter och bosättning

Affären grundlagd 1805

påhlssons bröd

gott bröd

Wingårds Färghandel

Etabl. 1889

Kontor: *Södergatan 30*

Butiker:

Södergatan 30
Triangeln
Möllevångstorget
S:t Knuts Torg
Fridhemstorget
Geijersgatan 53
Telf. 52811

Kulladal
Eriksfält
Lönngården
Håkanstorp
Virentofta
Telf. 490082
Linnégatan 72
Telf. 52812

Telefon: Namnanrop "Eugen Wingård"

Allt fotografiskt

STÖLTENS

MALMÖ **LUND**

För varje slag av reproduktion äro våra firmor inrättade, för konstnärliga, vetenskapliga och kommersiella ändamål. Särskilt vilja vi framhålla faksimilreproduktion såväl i färgtryck som i svarttryck av gamla handteckningar, handskrifter och kartor, som gjort våra firmor kända långt utom landets gränser. Av särskilt intresse är faksimileditionen av Malmö medeltida minnesbok, Registrum Ville Malmøyghe, samt nytrycken av Gustav Vasas Bibel av 1540—1541, Linnés Skånska Resa av år 1751, Missale Lundense av år 1514, Dutch Corantos 1618—1650 och det stundande nytrycket av Erik Dahlbergs Suecia Antiqua et Hodierna.

Rådgör med oss om allt ifråga om reproduktion.

AB. Malmö Grafiska Anstalt &

AB. Malmö Ljustrycksanstalt

Malmö

Grand Prix

å Konstindustriutställningen i Paris 1925

BYGGNADSKREDITIV och INTECKNINGSLÅN

lämnas på fördelaktiga villkor inom Skånes städer och stadsliknande samhällen av

SKÅNSKA INTECKNINGSAKTIEBOLAGET
I MALMÖ

Södergatan 10 Tel. 20152, 22453, 21526 och 10320

BÖNNELYCHE & THURÖE AB.

GRUNDAD 1874 TEL. 71480 VÄXEL

MALMÖ

Takpappfabrik, kemisk industri
Glas i parti och minut
Glassliperi och spegelfabrik
Alla slag av byggnadsmaterial
Taktäckningar och isoleringar
Specialartiklar för handelsträdgårdar
Besprutningsartiklar för fruktodlingar
Rex-Isolering -Golvbeläggning
Asbestcementplattor och evakueringstrummor

Malmö 1917. Lundgrens Söners boktr.

Malmöe Stadh.

Quarterille af Malmöe
Med Skånelandz Guarnison
pro tempore äfr inquarterat.
Konge Mayt. den 15 April Anno
1692 af Generaly af Commendan
ten Dahlmarlier.

Östra Port.
Östra Bastan.
Östra Bastan.
Capt. Ostens.
Alt Bastan.
Alt Bastan.
Mårtens Bastan.
Mårtens Bastan.
Nilsons Bastan.
Nilsons Bastan.
Nilsons

FÖRSÄKRINGSAKTIEBOLAGEN

SKÅNE - MALMÖ

Brandförsäkring
Avbrottsförsäkring
Automobilförsäkring
Ansvarighetsförsäkring
Inbrotts- och rånförsäkring
Glasförsäkring
Vattenledningsskadeförsäkring

Liv- och kapitalförsäkring
Pensionsförsäkring
Barnförsäkring
Studieförsäkring
Resgodsförsäkring
Garantiförsäkring
Olycksfalls- och sjukförsäkring

HUVUDKONTOR: Norra Vallgatan 64
KUNDTJÄNST: Hamngatan 1
MALMÖ
Telefonanrop: "SKÅNE-MALMÖ"

Huvudagent: **H. G. A. Schmidt**
Triangeln, Malmö
Tel. 20592 och 20755

Ombud å alla större platser i riket

Malmö 1947. Lundgrens Söners boktr.